

Handelingen van het
GENOOTSCHAP VOOR GESCHIEDENIS

GESTICHT ONDER DE BENAMING

SOCIETE D'EMULATION
TE BRUGGE

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE
VAN GESCHIEDENIS EN OUDHEDEN
VAN VLAANDEREN

DEEL LXXXVII VAN DE VERZAMELING

JAAR 1950
Aflevering 1-2

BRUGGE

Drukkerij Graphica, Grauwwerkersstraat, 16

1950

INHOUD

- E. I. Strubbe en A. Schouteet, Het Zoending te Brugge na 1542 5

OORKONDEN EN MEDELINGEN.

- C. Wyffels, Twee oude Vlaamse ambachtskeuren : De Vleeshouwers van Brugge (2 Dec. 1302) en de Smeden van Damme (eerste helft 1303) 93

BOEKBESPREKINGEN

- O. Mus, Signeur Jehan Pascaris, cappelains, + 1350-1351 (E. I. Strubbe) 110
- J. H. A. Beuken, De Hanze in Vlaanderen (H. Desmedt) 111
- KRONIEK 114

HANDELINGEN

VAN HET

GENOOTSCHAP VOOR GESCHIEDENIS

GESTICHT ONDER DE BENAMING

SOCIETE D'EMULATION

TE BRUGGE

Handelingen van het
GENOOTSCHAP VOOR GESCHIEDENIS

GESTICHT ONDER DE BENAMING

SOCIETE D'EMULATION

TE BRUGGE

**DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE
VAN GESCHIEDENIS EN OUDHEDEN
VAN VLAANDEREN**

DEEL LXXXVII VAN DE VERZAMELING

JAAR 1950

BRUGGE

Drukkerij Graphica, Grauwwerkersstraat, 16

1950

ANNALES
DE LA
SOCIÉTÉ D'ÉMULATION
DE BRUGES

REVUE TRIMESTRIELLE
POUR L'ÉTUDE
DE L'HISTOIRE ET DES ANTIQUITÉS
DE LA FLANDRE

TOME LXXXVII DE LA COLLECTION

ANNÉE 1950

BRUGES

Imprimerie Graphica, rue des Pelletiers 16

1950

HET ZOENDING TE BRUGGE NA 1542

Men weet hoe belangrijk de rol is geweest die het zoending in de middeleeuwse rechtsbedeling heeft vervuld. Vooral in de eeuwen van de opkomst der steden heeft dat instituut er veel toe bijgedragen om de openbare rust te helpen verzekeren en de vestiging van het stedelijke strafrecht en strafproces in niet onaanzienlijke mate voor te bereiden.

Een grondige studie over de juridische ontwikkeling en de sociale betekenis van het zoending in het Vlaamse of in het oud-Nederlandse recht is niet voorhanden; ze zou nochtans een boeiend beeld geven van een belangrijke zijde van het vroegere maatschappelijke leven en zou, om volledig te zijn, tot in de moderne tijden moeten voortgezet worden. Want hoezeer het zoending ook een eigenlijk middeleeuwse instelling is, toch heeft het zich nog een tijdlang in de moderne tijden kunnen handhaven, niet enkel in het recht van de plattelandse vierscharen, maar zelfs in dat van de steden, waar verouderde denkbeelden uiteraard gemakkelijk prijs worden gegeven¹.

Het zoending behoort inderdaad tot de oudste instellingen van het middeleeuwse strafrecht. Het is ontstaan op het ogenblik dat het openbare gezag aan de ongeregelde heden van de private wraakneming, die aan de familie van het slachtoffer van een misdrijf was toegestaan, een einde heeft zoeken te

(1) Uit de uitvoerige literatuur, kunnen als belangrijk voor het Oudvlaamse recht vermeld worden: E. Defacqz, *De la paix du sang ou paix à partie dans les anciennes coutumes belgiques*, in diens *Ancien droit Belgique*, II (Brussel, 1873), 278-292; P. Dubois, *Les asseurements au XIIIe siècle dans nos villes du Nord. Recherches sur le droit de vengeance* (Parijs, 1900); O. Bled, *Le Zoene ou la composition pour homicide à Saint-Omer jusqu'au XVIIe siècle*, in S. A. Mor., *Mém.* XIX (St.-Omer, 1884); G. van Kempen, *De la composition pour homicide d'après la Loi Sallique. Son maintien dans les coutumes de Saint-Omer jusqu'à la fin du XVIe siècle* (Saint-Omer, 1902); H. E. de Sagher, *Schutzrecht, diebstal, compositie en pijniging in het vijftiende eeuwse Vlaamsche strafrecht*, in onze *Handelingen*, LXXII (1929), 94-163; G. Coolen, *L'évolution de la composition pour homicide à Saint-Omer au début du XVIIe siècle*, in S. A. Mor., *Bull.* XVII (St.-Omer, 1946), 11-18.

stellen, zonder zelf de beteugeling van het misdrijf in handen te willen nemen. Met het doel de private wraakneming binnen behoorlijke grenzen te houden, werd er gestreefd de betrokkenen te dwingen tot een overeenkomst, die een einde aan de wraak zou stellen. De middelen die daartoe werden aangewend zijn van verschillende aard geweest en werden van de Frankische tijd af met wisselende gevolgen toegepast. In de eeuw, die het ontstaan van de steden voorafgaat, was van de oude maatregelen tot beperking van de private wraakneming zo goed als niets overgebleven. De openbare rust, die in de opkomende steden, om meer dan een reden, levensbehoefte was, heeft er de stadsmagistraten toe aangezet met krachtige hand de uitpattingen van de private wraakneming te regelen. Daar het als een onaantastbaar beginsel gold dat de rechterlijke macht alleen op klacht van het slachtoffer of van zijn familie de misdrijven, die niet rechtstreeks tegen de gemeenschap waren gericht, kon beoordelen, bleef er de stadsmagistraten niet anders over dan de partijen op onrechtstreekse wijze te dwingen een einde aan hun rechtmatige twist te stellen. Het gebod alle gewelddaden te vermijden door aan partijen de vrede op te leggen, de verplichting voor partijen om gijzelaars te stellen en zelfs het nemen van gijzelaars door het openbare gezag, stelden, evenals alle andere maatregelen van die aard, wel een einde aan de gevechten en twisten, maar leidden niet tot een uiteindelijke verzoening en vereffening. Een definitieve regeling van de gevolgen van het misdrijf kon slechts worden bereikt door een overeenkomst tussen partijen, waarbij hun wederzijdse voorwaarden van verzoening waren vastgesteld. Die overeenkomst was het zoending. Het regelde niet alleen de burgerlijke maar tevens de strafrechtelijke zijde van het misdrijf, of juist nog, het vormde een louter burgerrechtelijke overeenkomst, althans zolang het openbare gezag het beginsel: « Daar geen klager is, daar is geen rechter » huldigde. Naarmate echter het inqui-

sitoire beginsel veld won, moest het zoending zijn betekenis verliezen; partijen verloren medezeggenschap over de strafrechtelijke gevolgen van het misdrijf, of liever voortaan was een publiek vorderingsrecht aan het misdrijf verbonden. Het zoending kon nog wel tussen de plichtige en de vertegenwoordiger van de openbare macht worden gesloten en werd inderdaad dikwijls gesloten, maar uiteraard waren het zoending tussen partijen en de overeenkomst met het openbare gezag twee verschillende aangelegenheden. Het zoending was op weg om een louter private aangelegenheid te worden en bestemd om te verdwijnen. Reeds op het einde van de 15^e eeuw is er in Vlaanderen van zoendingen, waardoor de strafrechtelijke gevolgen te niet gaan, geen spraak meer.

Nochtans wordt te Brugge nog volop in de zestiende eeuw het zoending in betrekkelijk veel gevallen toegepast. De systematische verzameling van alle desbetreffende akten van na 1540, die op het stadsarchief van Brugge voorhanden zijn en hierna in bijlage worden afgedrukt, toont echter duidelijk aan hoezeer die instelling zich in de 16^e eeuw heeft gewijzigd. Niettegenstaande de aloude procedure in haar hoofdlijnen blijft behouden, heeft het zoending zijn vroegere sociale functie verloren.

Rond het midden van de zestiende eeuw is deze instelling inderdaad niet meer een procedure, die door de rechtbank wordt opgelegd of waarin de rechter handelend optreedt. Wel gewaagt Joost de Damhoudere² op dat ogenblik nog van de gijzeling als een onrechtstreeks dwangmiddel tot het sluiten van een zoending, maar hier zoals in zijn gehele uiteenzetting van het strafrecht, heeft hij Philips Wielandt nageschreven³, zodat hij eerder de toestand van het einde van de 15^e eeuw dan die van het midden van de 16^e eeuw beschrijft.

(2) J. de Damhoudere, *Practijcke ende hantboeck in criminele saken*, hfdst. 145 (Antwerpen, 1561, blz. 250-254).

(3) A. Orts, *Practijcke criminele van Philips Wielant* (Gent, 1872), hfdst. 146, blz. 188-190.

Omstreeks 1540 waren de zeden zover geëvolueerd dat zij het vrijwillige zoending als van zelfsprekend hadden aanvaard terwijl de rechtsmacht, bezorgd om een rustige vereffening van de twisten, de inburgering van het vrijwillige zoending had bevorderd. Het is klaar, dat het zoending de rechten van het openbaar gezag op de straf niet teniet deed. Meer dan een van de schuldigen, die in de hierna volgende akten worden vermeld, zal met de baljuw hebben af te rekenen gehad. Het is des te merkwaardiger dat zij zich bereid verklaarden in te staan voor de privaatrechtelijke gevolgen van hun wandaad. Wellicht zal bij hen de overweging een rol gespeeld hebben, dat zij door het zoending de straf wellicht konden verzachten, en daarin juist was het onderscheid met de middeleeuwse praktijk gelegen. Ontegensprekelijk vormde dat, van sociaal standpunt beschouwd, een vooruitgang, doch even ontegensprekelijk was het in juridisch opzicht een verval. Een vrijwillig zoending, dat de mogelijkheid van strafvervolging openlaat, is een louter privaatrechtelijk instituut, dat geen rol meer in het strafrecht heeft te vervullen en bestemd is om een gewone overeenkomst van schadevergoeding te worden. In dat stadium van zijn ontwikkeling onderscheidt zich het zoending niet wezenlijk meer van de gewone privaatrechtelijke overeenkomst. Het heeft dan ook geen afzonderlijke rol meer te vervullen en indien het nog in zwang wordt gehouden, is het meer te wijten aan een nawerking van het verleden, nawerking die zich in het recht bijzonder krachtig doet gevoelen, dan aan een sociale behoefte. Het spreekt daarom van zelf, dat het zoending moest verdwijnen zodra de greep van het verleden verminderde. Te Brugge is dat merkwaardigerwijze gebeurd op het ogenblik dat de opstand tegen Spanje de samenleving tot in haar grondvesten heeft omwoeld en de banden met het verleden in meer dan een opzicht onwederroepelijk heeft doorgehakt.

De hierna volgende tekstuitgave is niet alleen van belang voor de studie van de rechtsgeschiedenis. Ook voor de sociale

geschiedenis in de ruime zin van het woord, voor de kennis van het alledaagse doen en laten te Brugge in de tweede helft van de zestiende eeuw, leveren deze teksten belangwekkende inlichtingen. Ze tonen aan hoezeer nog op dat ogenblik middeleeuwse denkbeelden naast nieuwerwetse opvattingen in het volk bleven leven. Die vermenging van oud en nieuw drukt op de bevolking de stempel van hun eeuw, die fel bewogen tijd waarin een nieuwe wereld uit oorlog en opstand werd geboren.

E. I. STRUBBE - A. SCHOUTEET

BIJLAGEN.

1.

1542 November 13. — *Schepenen van Brugge machtigen Pieter des Bonnes en Victor Michiels, voogden van Silvester, de minderjarige zoon van wijlen Aron vander Meulene, om zich in naam van hun pupil wettelijk te verzoenen met Jan Bossin, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Aron vander Meulene.*

Ghepasseirt, present : Petyt, Dheere, Cortewile, Roelants, Casenbroet, Cluse, Ommejaghère, 13^{en} in Novembre [1542].

Vertooghen Pietre des Bonnes ende Victor Michiels, als voochden van Silvesterkin vander Muelene, Arons zuene, hoe zekeren tyt gheleden dezelve wylen Aron vander Muelene, der weesen vadere, ghebrocht was van levende live ter doot by eenen Jan Bossin; nu overmidts dat ter neersteghers vervolghende ende bede van denzelven facteur ende eenighe zyne vrienden zovert ghesproken es metten voors. voochden, vrienden ende maghen van dezelve weese, als dat omme te gherakene t' eenen payse de voors. facteur hemlieden zekere presentacie ghedaen heeft ende die belooft behoorlicken te vulcommen, midts goede souffisante persooenen, die hemlieden verbinden zouden, indien an den facteur ghebrec ware tzelve over hem te vuldoene, inder manieren naervolghende.

Eerst, dat de voors. Jan Bossin ghehouden werdt hem te presenteren ende compareren in persooene Soendachs den 26^{en} in

Novembre 1542 in Sincte-Kathelinekercke voor 't voors. Silvesterkin vander Muelen, gherechtich moetzoendere, ende andere vrienden ende maghen van den voors. overleden Aron, ende aldaer zyn voetval te doene in zyn hemde, blootshoofs ende baervoets, met een keerse van eenen alven ponde was in de handt, driewarf ter eerden knielende, met eenen persoon die de behoorlicke tale doen zal, ende telcker warf oedmoedelicken te bidden hem te willen vergeven tzelve faict by hem ghedaen in den persoon van den voors. Aron. Voort tenzelven daghe aldaer te presenteren ende gheven in den handen van 't voors. Silvesterkin, moetzoendere, in een witte hantscoe, de somme van twintich scellinghen grooten. Voor tenzelven daghe in de voors. vrienden een messe over de ziele van den voors. overledene Aron. Voort noch te doen celebreren zes Passiemessen, ter zulcker plaetse ende ten zulcken tyde als 't den voors. voochden ghelieven zoude. Voort noch te gheven ende betalene ten costewaerts van alzulcke oncosten als de voors. vrienden ghehadt hebben van scaughelde, begraven, utynghe ende anders de somme van twintich scellinghen grooten, drie maenden naer den voors. voetval ghedaen zynde, twelcke wesen zoude den 26^{en} in Sporcle eerstcommende. Voort, noch tenzelven daghe van den voetval te gheven ende betalene ten maelytwaert, daer de vrienden van beden zyden vergaderen zullen, de somme van zes scellinghen ende 8 d. gr. Voort, noch te doen twee pilghermaghen, te wetene: d'ene t'Onser-Vrauwen t'Erdenburch ende d'ander t'weerde Helich Sacrament van Miraculen te Brusele, ende aldaer te doen celebreren voor tzelve weerdich Helich Sacrament ofte ten naesten houtare eene messe ende behoorlicke certificatie te bringhene van de voors. pilghermaghe ende messe ende dit zowanneer dezelve facteur vryelicke wandelen ende ghaen zal moghen. Ende voorts te betalene alzulcke brieven van consente, zoendyncbrieven ende anders alsser van nooden werden zullen ghemaect te wesene, zonder den cost ofte last van den voors. weesen, moetzoendere, ofte andere vrienden van den overleden.

Ende overmits dat de voorn. voochden tzelve niet en vermoghen te doene, dat zy verzoucken hemlieden te consenteren ten voors. payse te verstante ende den voors. voetval te laten doene, midts by den facteur vulcommende tghuendt dies voors. es.

Ende dit al omme betere ghedaen dan ghelaten, also de voors. voochden presenteren tzelve te verclaersen by eede, present: Silvester

Flannite, die ghetrauwet heeft Lievyne 't voors. Arons zustere, Jooris Claeiszuene.

Protocol van Adriaan de Mommengy, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1541-1543, blz. 225-227.

2.

1549 Januari 26. — *Schepenen van Brugge machtigen Cornelis Hoppe, de kleerschrijver, en Jacob de Keysere, de geelgieter, voogden van de drie minderjarige kinderen van wijlen Jan Danckaert, alias Trompere, om zich in naam van hun pupillen wettelijk te verzoenen met Jan Canneel, de viskoper, samen met een zekere Cornelis Paes verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Jan Danckaert.*

Voet, Theimseke, Humbloot, Vlamyncoorte, Teerlynck, Coste, Dominicle, Hansman, Lapostole, Berghe, Wyts, 26 Lauwe [1549], burchmeestre cours²: Boodt.

Dat quamen voor ons als voor scepenen ende in 't gheemeene college van scepenen ter camere van deser voors. stede, die uppervoochden zyn van allen weesen onder hemlieden sorterende ende verweest zynde, Cornelis Hoppe, de cleerscrivere³, ende Jacop de Keysere, de ghelugietere⁴, als voochden van Franskin, Tannekin ende Corneliëkin, Jan Danckaerts kyndren die hy hadde, te wetene: Cornelië, by Marie zynen eersten wive, ende d'ander twee by Fransyne zynen laetsten wive, dewelcke voors. voochden, over ende in de name van den voors. weesen, vertoochden die van den voors. college hoe dat zylieden ghesproken ende ghenouch gheaccordeit waren met eenen Jan Canneel, de vischcoopre, die by ende present was met eenen Cornelis Paes aldaer den voorn. Jan Danckaert, ghezeyt Trompere, versleghen ende ter doot gebrocht was; ende ghe-

(2) D. w. z.: raadsburgemeester in tegenstelling met burgemeester van schepenen.

(3) Over Cornelis Hoppe zie C. Vanden Haute, *La corporation des peintres de Bruges*, blz. 66 b, 84 a, 90 b, 202 a. (Brugge-Kortrijk, z. j.) en A. Vande Velde, *Het schildersgild te Brugge*, blz. 39 (Brugge, 1905).

(4) Over Jacob de Keysere, een bekend geelgieter, zie A. Duclos, *Bruges, histoire et souvenirs*, blz. 398, 436, 447 (Brugge, 1910), en W. H. J. Weale, *Jacques de Keysere, fondateur de Bruges, 1519-1555*, in *Le Beffroi*, tom. III (1866-1870), blz. 297-298.

merct dat dezelve Jan Canneel niet claerlick wetende en was wien tzelve faict ghecommitteert ende ghedaen zoudde moghen hebben midts der absentie van den voors. Cornelis Paes, die hem tzydert den dootslach absenterende ende houdende es in vreemde landen niet wetende waer, zo eist dat de voors. voochden, vrienden ende maghen van den voors. weesen, ten eender zyde, ende de voors. Jan Canneel ende zyne vrienden ende maghen al zoverre als 't faict ende dootslach van den voorn. Jan Danckaert denzelven Jan Canneel anegaen ende touchieren zoudde moghen ende niet voordere, ter andre zyde, tsamen ghesproken ende eendrachtelic gheaccordeert ende ghesloten hebben eenen goeden paeys in der manieren naer-volghende ende dat by tusschensprekene van goeden lieden met heeren, by hemlieden an beeden zyden daertoe ghenomen ende ghecoren.

Alvooren dat den voorn. Jan Canneel in persooene commen ende compareren zal, present den voochden, vrienden ende maghen van den overledene binnen den cloostre van den Willemynen, in een camere secrete, ende aldaer den voochden, vrienden ende maghen van der overledene verghevenesse bidden van alle tguent dies hy, Jan Canneel, in den persoon ende manslacht van den voors. Jan Danckaert zoudde moghen mesdaen hebben ende al zoverre als 't hem anegaen zoudde moghen ende niet voordere. Voort zo wort ghehouden den voors. Jan Canneel te ghevene ende te betalene den voors. voochden ende de weduwe van den overledene ter causen van 't scauwen, begraven ende andre oncosten, die zylieden ghehad hebben van den overledene, ghereet ghelt de somme van drie ponden grooten. Voort noch te ghevene ende te betalene den voorn. voochden t' huerlieder proffyte ende voor huerlieder aerbeyt de somme van thien scellynghen grooten ghereet. Voort noch te doen doene ende celebreirne over de ziele van den overledene ende alle ghelooveghe zielen vyf lesende messen te wetene: de drie te doene binden voors. cloostre van den Willemynen ende a'nder twee bin der kerke van Sint Jacobs in Brugghe, aldaer den overledene begraven was. Voort te ghevene ende te betalene ten behouwe van den voors. drie weesen van den overledene de somme van twintich ponden grooten, te betalen te weten: vyf ponden grooten te Paesschen nu, ende voort vyf ponden grooten telcken Paesschen daernaer volghende gheduerende toter vulder betalynghe van den voors. 20 l. gr. Ende bovendien by denzelven Jan te betalene alle de costen van brieven ende lettren van consente, die daertoe van nooden wesen zullen

ghemaect ende ghepasseirt te wordene. Al twelcke dezelve Jan verkennen ende passeren zal voor scepenen deser stede wettelic alzoo 't behooren zal. Ende voort noch boven al desen zo bleven de voors. voochden, vrienden ende maghen van den voors. weesen in huerlieder gheheel ende onverlet omme in al zoverre als 't hemlieden goet cochte ter causen van der voors. homicide ende dootslach hiernaermaels anne te sprekene ende molesterene den voors. Cornelis Paes, zo zy te rade worden zullen.

Al welc vertooch ende verzouck van den voorn. voochden, vrienden ende maghen van den voors. weesen ghehoort, so was hendelic by den voors. ghemeenen college van scepenen ter camere den voorn. voochden, vrienden ende maghen van den voors. weesen tzelve huerlieder voorn. verzouck gheconsenteirt ende gheadtroeyert alzo te moghen doene, behouden ende met condiciën dat de voors. voochden, die de voorscreven pennynghen te wetene: de voors. 20 l. gr., ende als die ontfaen zullen worden elc payement byzondere, ghehouden zullen wesen die over te brynghene ten weesenboucke naer costume.

Ende dit al ter presentie ende bywesene van Roelant Danckaert, der weesen oom, Adriaen de Deistre⁵, Stevin Everwyn⁶, Clement van Raempoorte ende Pieter vanden Cruce, vrienden ende maghen van den voors. weesen, die ooc alle in tguent dies voors. es consenteirden ende tevreden waren.

In kennessen.

Protocol van Adriaan Schapelynck, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1548-1556, blz. 26-28.

3.

1549 Januari 28. — *Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen Cornelis Hoppe en Jacob de Keyserre, voogden van de minderjarige kinderen, de overige familieleden en de vrienden van wijlen Jan Danckaert, ter ener*

(5) Voorzeker identiek met « Adriaen de Deystere » verder vermeld op blz. 15, noot 10, en met « Adriaen de Deystre, zydeedere, oudt 43 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d. d. 4 Mei 1558. Vgl. Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 92.

(6) Vermoedelijk identiek met « Stevin Everwyn, mandemakere, oudt 49 jaeren of daeromtrent » en met « Stevin Everwyn, oudt 50 jaeren, jeghewoordelick dekin... van den ambochte van den mandemakers binnen dezer stede [van Brugghe] », respectievelijk vermeld in documenten d. d. 30 October 1548 en 16 April 1549. Vgl. Brugge, stadsarchief, *Overleg 1548-1549*, n°s 49, 158.

zijde, en Jan Canneel, samen met een zekere Cornelis Paes verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Jan Danckaert, met zijn familieleden en vrienden, ter ander zijde.

Dominic, Anchemant, 28 Lauwe [1549]. — Dat quamen voor ons als voor scepenen Cornelis Hoppe, de cleerscrivere, ende Jacop de Keysere, de ghelughietere, als voochden van Franskin, Tannekin ende Corneliekin, alle Jan Danckaerts ghezeyt Trompers kyndren, die hy hadde, te wetene: Corneliekin by Marie, zynen eersten wive, ende Franskin ende Tannekin by Fransyne, zynen laetsten wive, midsgaders Roelant Danckaert, der weesen oom, als stedehouder van tzelve Franskin, gherechtich moetzoender ende hoofclaghere van denzelven Jan Danckaert, wylen zynen vader, wiens ziele God ghenadich zy, voort Jacop Wilzoets, Cornelis van Wynghelbeke, Jan enaë Pauwels Danckaert, Berthelmeeus Galle, Jacop⁷ ende Francois Scapelynck, Jan de Clerck⁸, Pieter Ferryn ende Jacop Lammens, alle vrienden ende maghen van den voors. weesen. vervanghende ten naervolghende zaken huerlieder medevrienden ende maghen, zowel van bastaerdien, ghetrauden bedde als anderssins, commende uten vier vierendeelen, acht achtedeelen, ten derden of naerdere bestaende, tsamen over hemlieden an d'een zyde, ende voort Jan Canneel, de vischcoopre, al zoverre als 't hem anegaen ende competeren mach zonder voordere, als by, anne ende present gheweest hebbende met eenen Cornelis Paes ten plaetsen ende tyden aldaer de homicide, faict, doot ende manslacht ghebuerde ende gheschiede in den persoon van den voorn. Jan Danckaert, over hem zelve, ten desen gheassisteirt met Jacop Canneel⁹, zynen broeder, Jan Stevins¹⁰, Adriaen de Deystre ende Stevin Everwyn, zyne

(7) Vermoedelijk identiek met « Jacob Scapelinc, sceppere, oudt 60 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d. d. 16 Augustus 1561. Vgl. Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 480.

(8) Vermoedelijk identiek met « Jehan de Clercq, oudt 55 jaeren... zydevaerwre » en met « Jan de Clerc, zydeverwre, oudt 72 jaren of daeromtrent », respectievelijk vermeld in documenten d. d. 17 Juni 1555 en 18 April 1562. Vgl. Brugge, stadsarchief, *Overleg 1554-1555*, n° 18 en *gerechtelijke dossiers*, n° 566.

(9) Over Jacob Canneel zie de volgende voetnoot.

(10) Deze Jan Stevins of Stevens had reeds borg gestaan voor Jan Canneel, toen deze om kwijschelding voor zijn misdrijf bij de Raad van Vlaanderen had verzocht, zoals blijkt uit de hier-volgende akte (Brugge, stadsarchief, *Overleg 1548-1549*, n° 159):
« Ten verzoucke van Jan Canneel, impetrant van lettren van remissiën, gheweest hebbende ter plaetse als medecomplisse der manslacht ghebuert in den persoon van wylen Jan Danckaert,

vrienden ende maghen, ooc ten desen vervanghende alle huerliedier vrienden ende maghen, sprutende uten vier vierendeelen ende acht achtendeelen, ten derden ofte naerdere bestaende, ooc tsamen over hemlieden an d'ander zyde, dewelcke voorn. comparanten ende byzondre de voorn. voochden over ende in de name van den voors. weesen ende dat by wille, wetene, octroye ende consente van den ghemeenen college van scepenen ter camere deser voors. stede, die uppervoochden zyn van allen weesen onder hemlieden sorterende ende verweest zynde, zo ons scepenen voors. van denzelven consente bleec ende kennelic ghemaect was by den registre van Adriaen Scapelynck, ghezworen clerck ter vierschare van der voors. stede, in daten van den 26^{en} daghe van deser jeghenwoordeghen maendt van Laumaent 1548 laetstleden, dat wy scepenen voors. aldaer zaghen ende hoorden lesen, kenden ende lieden ende by desen kennen ende lyden an beeden zyden, over hemlieden ende over huerliedier naercommers, dat van al zulcke faicten, questiën, gheschillen, differenten ende evelen moede als tusschen hemlieden an beeden zyden tote den daghe van hedent ghezyn ende gheweest hadden ter causen van den voors. mesvalle, doot ende manslacht ende diesser meer ancleven

compareren in persooene Adriaen de Deystere, oudt 34 jaeren, ende Jacob Canneel, oudt 27 jaeren of daeromtrent, beede poorters ende inwoenders deser stede, die wy houden ende reputeren etc., verclaersen by eede, dat zy beede wel kennen ende over zekeren goeden tyt wel ghekent hebben Sanders van Cuelne ende Jan Stevens, poorters ende inwoonders deser stede, ende zekerlick weten dat de voorn. Sanders ende Jan souffissant ghenouch zyn van tidelicke goede totter somme van hondert gouden leeuwen eens ende daer boven, voor welcke somme dezelve Sanders ende Jan, als hedent voor ons comparerende, procuratie spetiale ghepasseert hebben om over ende uut huerliedier name te compareerene voor myne heeren van der Rade gheordonneert in Vlaenderen ende aldaer hemlieden in de name van den voors. impetrant ende omme 't furnyssement van den intherimente van zyne letteren by remissiën met diesser ancleven mach boorghe te stellene ende constituerene naer den styl van den voorn. Rade, allegierende dezelve deposanten voor cause van huerliedier scientie dat zy ende elc van hemlieden zonderlinghe ghemeenscap ende kennesse hebben an ende metten zelve boorghe ende daeghelicx met hemlieden frequenteren ende midtsdien wel zekerlick weten ende gheinformeert zyn dat dezelve boorghen wel ghestelde huushoudende lieden zyn, beede wonachtich in huerliedier eyghen huusynghen ende erve binnen deser stede, ende ooc in coopmanscepe, catheylen, huusrade ende andersins totter voors. somme van hondert gouden leeuwen ende bet, ende dat zy deposanten dies versocht zynde dezelve boorghen wel totter voors. somme ende ooc bet ghelove ende creditie gheven zouden, al zonder fraude of arghelist.

Actum 29^{en} in Octobre XVc ende XLVIII, present : scepenen V. Teerlinc, P. Anchemant ».

mochte, al zoverre als 't den voors. Jan Canneel anegaen mach ende niet voordre, zylieden daerof fynalicke vereenst ende gheaccordeirt waren ende zyn by desen, by tusschensprekene ende overeendraghene van zekere goede ende notable persoonen an beeden zyden daertoe ghebeden ende ghecoren.

Ende belovenen ooc partyen an beeden zyden by desen, ter jeghenwoordicheyt van ons voors. scepenen, tzelve accoort ende eendrachtighen pays te houdene ende onderhoudene goet, vast, ghestade, zekere ende van waerden, zonder nemmermeer daerjehens te comene, doene noch ghedooghen ghedaen te wordene, zelve ofte by andre, 't ware by appellaciën, reformaciën, reliëvementen of andersins in toecommende tyden in eenegher manieren, elc van den voors. partijen up de peyne van hondert gouden leeuwen te verbuerene, te wetene: tdeen derde ten proffyte van der konincklycke majesteyt, 't ander derde ten proffyte van der helegher Kerke, ende 't derde derde ten proffyte van den aermen, de peyne verbuert ofte niet, altyts den voors. pays in state, weerden ende valeure blivende ten eeuweweghen daghen jehens elcken.

Ende welc accoort ende eendrachtighen paeys ghesloten ende ghemaect es in der manieren naervolghende, te wetene: dat de voors. Jan Canneel alvooren in persooene commen ende comparereren zal, present den voorn. voochden, vrienden ende maghen van den overledene, binnen den cloostre van den Willemynen in Brugghe, in een camere secrete, ende aldaer den voochden, vrienden ende maghen van den voorn. overledene verghe[ve]nesse bidden van al tguent dies hy, Jan Canneel, in den persoon ende manslacht van den voors. Jan Danckaert zoude moghen mesdaen hebben, al zoverre als 't hem anegaen mach ende niet voordre. Voort so wort den voors. Jan Canneel ghehouden te ghevene ende te betalene den voors. voochden ende de weduwe van den voorn. overledene ter causen van 't scauwen, begraven ende andre oncosten die zylieden ghehadt ende ghedaen hebben over den overledene, de somme van drie ponden grooten ghereet ghelts. Voort noch te ghevene ende te betalene by denzelven Jan den voorn. voochden alleene t' huerlieder proffyte voor huerlieder moeyte ende aerbeyt de somme van thien scellynghen grooten ghereet ghelt. Voort noch by denzelven Jan te doen doene ende celebreirne over de ziele van den overledene ende alle ghelooevge zielen vyf lesende messen, te weten: drie messen bin den cloostre van den Willemynen, ende d'ander twee binnen

der kercke van Sint Jacobs in Brugghe. Al twelcke den voors. Jan stappans vulquam ende vuldede ter presentie van ons voors. scepenen ende daerof dat de voors. voochden denzelven Jan quicte scholden ende ontlasteden. Voort noch zo wort den voors. Jan Canneel ghehouden ende beloofd ooc by desen den voors. voochden ter voors. drie weesen behouf, elc even ghelyc ende even naer, te betalene de somme van twyntich ponden grooten ten naevolghende paymenten, te wetene: vyf ponden grooten te Paesschen XVc neghen ende veertich nu eerstcommende, ende alzo voort vyf ponden grooten telcken jare ende Paesschen daernaer volghende gheduerende toter vulder betalynghe van den voorn. twyntich ponden grooten; twelcke de voors. Jan ter jeghenwoordicheyt van ons, scepenen, wedde ende beloofde alzo te doene, ende daerinne verbyndende ende obligierende zyns persoons ende goedinghen, roerende ende onroerende, al up eerlicke executie. Ende in al zoverre als de voors. Jan Canneel in ghebreke ware van te vulcommene ende vuldoene tguent dies voors. es, zo wedden aldaer ende beloofden Jacop Canneel ende Jan Stevens, als boorghen ende principael, een voor andren ende elc over al, tzelve ghebrec over den voorn. Jan Canneel zelve te vulcommene ende te vuldoene, daerinne ooc verbyndende huerlieders persoons ende goedinghen, present ende toecommende, ooc al up eerlicke executie. Ende voort zo wort ooc ghehouden den voors. Jan Canneel te betalene t' zynen coste alle de brieven van consente ende van desen vriendelicken accoorde ende payse, die daertoe dienen zullen ghemaect te wordene. Ende boven al desen zo bliven de voors. voochden, vrienden ende maghen van den voors. Jan Danckaert in huerlieders gheheel ende onverlet omme in al zoverre als 't hemlieden goet dochte, ter causen van derzelve mans'acht, doot ende homicide van den voorn. overledene, hier naermaels anne te spreken ende molesteirne den voors. Cornelis Paes, zo zy te rade wesen zullen.

Ende midswelcker voorn. ordonnantie, bliverscepe ende bortucht de voorn. comparanten verkenden ende verclaersden hemlieden an beeden zyden wel ende wettelicke vereenst, verleken ende gheaccordeirt te zyne ter causen van den voors. mesvalle, by den voors. Jan Canneel ghedaen ende ghecommitteirt an den persoon van den voors. Jan Danckaert, in der voornen ende manieren boven verclaerst ende niet voorder.

Ende es te wetene dat hierof zyn ghemaect twee lettren van

payse ende accoorde, beede van eenen inhoudene, daerof dat de voors. voochden ten behouve van den voorn. weesen den eenen hebben, ende de voorn. Jan Canneel t'zynen behouve den andren. In kennessen.

Protocol van Adriaan Schapelynck, klerk van de vierschaar van Brugge over de jaren 1548-1556, blz. 29-33.

4.

1551 Januari 20. — *Schepenen van Brugge* machtigen Cornelis Hoppe, de kleerschrijver, en Jacob de Keysere, de geelgieter, voogden van de minderjarige kinderen van wijlen Jan Danckaert, alias Trompere, om zich in naam van hun pupillen wettelijk te verzoenen met Cornelis Pierins, gezegd Paes, samen met de viskoper Jan Canneel verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Jan Danckaert.

Present: burchmeestre Petyt, Boot, Despaers, de Heere, Steelant, de la Coste, Voet, Dominique, Anchemant, Lem, Speecx, d'Ommegaghere, Kethele, 20 Lauwe [1551], burchmeestre cours: J. Vendoul.

Gheconsenteirt Cornelis Hoppe, de cleerscrivere, ende Jacop de Keysere, de ghelughietere, als voochden van Franskin, Tannekin ende Corneliëkin, Jan Danckaerts ghezeyt Trompers kynderen, die hy hadde, te wetene: Corneliëkin by Marie, zynen eersten wive, ende Franskin ende Tannekin by Fransyne zynen laetsten wive, omme over ende in de name van de voors. weesen te moghen accorderene ende passerene zeker accoort ende lettren van payse, ghemaect ter causen van der doot ende homicide ghebuert in den persoon van den voorn. Jan Danckaert, der weesen vadere was, ghedaen ende ghebuert ter presentie ende by wesene van eenen Cornelis Pierins, ghezeyt Paes, filius Jacops, ende ooc van Jan Canneel, dewelcke Canneel over zekeren tyt zynen pays, al zoverre als 't hem anneghync, ghemaect ende vercreghen hadde, ende als nu den voorn. Cornelis Pierins, ooc alzoverre als 't hem annegaen zoude moghen ende niet voordere, ende dat by tusschensprekene ende accoorde van zekere notabele persoonen, daertoe ghenomen ende ghecooren by partien an beeden zyden, in der voormen ende manieren hiernaer volghende, te wetene:

dat den voorn. Cornelis Pierins compareren zal * in persone,

present den voorn. voochden, vrienden ende maghen van den voorn. Jan Danckaert, overleden, binnen den cloostre van den Willemynen in Brugghe, in eene camere secrete, ende aldaer den voorn. voochden, vrienden ende maghen verghevenesse bidden van al tguent dies hy, Cornelis Pierins, in den persoon van den voors. Jan Danckaert mesdaen zoude moghen hebben, alzoverre als 't hem, Cornelis, annegaen ende touchieren mochte, ende niet voorder. Voort zo wort ooc den voorn. Cornelis Pierins ghehouden te ghevene ende te betaelne den voorn. voochden, ten proffyte van den voors. 3 weesen, de somme van dertien ponden grooten, die ghedeelt in drie deelen, te wetene : ten proffyte van 't voorn. Tannekin de somme van vyf ponden grooten, midts dat zoe een van huer aarme ghebroken hadde, ende ten proffyte van den anderen twee weesen d'ander 8 lb. grooten ; dewelcke somme den voorn. Cornelis Pierins beloven ende betalen zal, te weten : de zes ponden grooten Sint-Jansmesse nu eerstcommende, ende d'ander 7 lb. grooten te Kerstmesse daernaer volghende. Voort noch zo wort den voors. Cornelis ghehouden te betalene den voors. voochden ghereet ghelts, t' huerlieder eyghin proffyte, de somme van twee ponden grooten over huerlieder moeyte ende oncosten by hemlieden ghedaen ende ghehadt in 't vervolch van desen. Ende voort ooc te betalene de somme van 8 s. grooten over de wettelicke brieven ende consente van desen accoorde ende paeyse die hier behouven zullen. †

Ende dit al omme beter ghedaen danne ghelaten ten meesten oorboore ende proffyte van de voors. weesen, zo zy, voochden, dat affirmeerden by huerlieder eede, present : Roelant Danckaert, der weesen oom, Jan van Celie, Jacop Beyens, Cornelis van Wynghelbeke, Fransois Scapelynck, Berthelmeeus Galle, Jacop Lammens, Jan de Clerc, Pauwels Danckaert ende andere vrienden ende maghen, die daerinne consenteirden.

In kennessen etc.

Protocol van Adriaan Schapelynck, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1548-1556, blz. 279-281.

5.

1551 Januari 20. — *Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen de voogden van de minderjarige kinderen en de overige familieleden en vrienden*

van wijlen Jan Danckaert, alias Trompere, ter ener zijde, en Cornelis Pierins, gezegd Paes, samen met Jan Canneel verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Jan Danckaert, met zijn familieleden en vrienden, ter ander zijde.

d'Ommejaghere, Kethele, 20 Laumaent [1551]. — Compareren Cornelis Hoppe, de cleerscrivere, ende Jacop de Keysere, ghelugietere, als voochden van Franskin, Tannekin ende Corneliëkin, Jan Danckaerts ghezeyt Trompers kyndren, die hy hadde, te wetene : Corneliëkin by Marie, zynen eersten wive, ende Franskin ende Tannekin by Fransyne, zynen laetsten wive, over ende uter name van de voors. weesen, midsgaders Roelant Danckaert, den voorscreven weesen oom, als stedehouder van tzelve Franskin, gherechtich moetzoendre ende hoofclaghere van denzelven Jan Danckaert, wylen zynen vader, wiens ziele God ghenadich zy, voort Jan van Celie, Berthelmeus Galle, Cornelis van Wynghelbeke, Fransois Scapelync, Jan de Clerck, Jacop Beyens, Jacop Lammens ende Pauwels Danckaert, alle vrienden ende maghen van de voors. weesen, vervanghende ten naervolghende zaken huerlieder medevrienden ende maghen, zowel van bastaerdien, ghetrauden bedde, als anderssins, commende uten vier vierendeelen, acht achtendeelen, ten derden of naerdere bestaende, tsamen over hemlieden, ter eender zyde, ende voort Cornelis Pierins, ghezeyt Paes, filius Jacops, al zoverre als 't hem anegaen ende competeren mach zonder voorder, als by ende present gheweest hebbende met eenen Jan Canneel ter plaetsen ende tyden aldaer de homicide, faict ende manslacht ghebuerde ende gheschiede in den persoon van den voorn. Jan Danckaert, ooc over hem zelve, ende voort ten desen oock verzelscipt ende gheassisteirt met Passcharis Pierins, tzelfs Cornelis broedere, meestre Jan de Wulf, Stevin Everwyn ende Pieter Cruusman, alle vrienden ende maghen daer present zynde ende ooc ten desen vervanghende alle d'andre vrienden ende maghen, ooc over hemlieden, an d'ander zyde, dewelcke voors. comparanten ende byzondre de voorn. voochden over ende in de name vander voors. weesen, per consente van den college ter camere deser stede, als uppervoochden etc., hedent deser daten gheconsenteert ut pertinet per consent hiervooren staende etc., kenden ende leeden, en by desen kennen ende lyden, an beeden zyden over hemlieden ende over huerlieder naercommers, dat van al zulcken faicten, quaestien, gheschillen, differentien ende evelen moede, als

tusschen hemlieden an beeden zyden toten daghe van hedent ghezyn ende gheweest hadde ter causen van den voors. mesvalle, faict ende manslacht ende ooc diesser meer ancleven mochte, al zoverre als 't den voorn. Cornelis Pierins anegaen zoude moghen ende niet voordre, zylieden comparanten daerof finalic ende eendrachtelic vereenst, verleken ende in 't vriendelicke gheaccordeirt waren, ende zyn by desen ende dat by tusschensprekene ende overeendraghene van zekere notable persoonen an beeden zyden daertoe ghebeden ende ghecoren, ende beloven ooc by desen de voorn. comparanten, ter jeghenwoordicheyt van ons voors., scepenen, tzelve accoort ende eendracheghen paeys te houdene ende onderhoudene goet, vast, zekere ende van weerden, zonder nemmermeer daerjeghens te commene, doene noch ooc ghedooghen ghedaen te wordene, zelve ofte by andre, 't ware by appellaciën, reformaciën, reliëvementen of anderssins, in toecommenden tyden in eenegher manieren, elck up de peyne van hondert gouden leeuwen te verbuerene, te wetene: ten proffyte van der konincklycke majesteyt tdeen derde, voort ten proffyte van der helegher Kercke ooc een derde, ende ten proffyte van den aermen 't derde derde, de peyne verbuert zynde ofte niet, altyts den voors. paeys in state van goeder weerden erde valuere blivende ten eeuweghen daghen jeghens elcken.

Ende welc accoort ende eendrachtighen paeys ghesloten ende ghemaect es in der manieren naervolghende, te wetene: eerst, dat den voorn. Cornelis Pierins, ghezeyt Paes, in persooen compareren zal etc. (alzo 't staet per consent in 't langhe folio 3, beghinnende van desen teekene * tot desen teekene †) ¹¹.

Ende in al zoverre als den voors. Cornelis Pierins in faulte ende eeneghen ghebreke ware van te vulcommene ende vuldoene al tguent dies voors. es, zo wedden ende beloofden by desen meestre Jan de Wulf ende Stevin Everwyn, de mandemakere, als boorghen ende principale, een voor andren elc over al, tzelve ghebrec over den voorn. Cornelis dat zelve te vulcommene ende vuldoene, al up eerlicke executie, renonchierende de voors. Cornelis, meestre Jan ende Stevin van alle exceptiën, negheene uteghesteken noch ghe-reserveert.

Ende midts desen voors. vriendelicken accorde ende goeden

(11) Dat wil zeggen: zoals in de hier voorgaande akte tussen de tekens * en † voorkomt.

payse de voors. comparanten verkenden hemlieden an beeden zyden wel verleken ende gheaccordeert zynde etc.

Ende es te wetene, dat hierof zyn ghemaect twee lettren, eens inhoudende etc.

In kennessen.

*Protocol van Adriaan Schapelynck, klerk van de
vierschaar van Brugge, over de jaren 1548-1556.
blz: 281-284.*

6.

1551 November 18. — *Schepenen van Brugge machtigen Jacob Veldekin en Gijsbrecht Pype, voogden van Gabriël, Anna en Johanna, de drie minderjarige kinderen van Roeland Lavet en Ursula de Landtshuusere, om zich in naam van hun pupillen wettelijk te verzoenen met Jan van Aelst, alias van Westmunster, verantwoordelijk voor de dood van Jacob Lavet, broeder van de voornoemde kinderen.*

Idem scepenen in 't consent hiervooren [Voet, Boodt, Peris, Greboval, Cousyn, Pringheel, Berghe, Waerde, Ommejaghere, Zwarte], idem dach [18 Novembre 51].

Jacop Veldekin ende Ghysebrecht Pype, als voochden van Gabriël, Tannekin ende Jhannekin, Roelandts Lavets kinderen die hy hadde by Ursele de Landtshuusere, zynen wyve, die bidden ende verzoucken consent omme over ende uuter name van dezelve weesen ende by speciale uuter name van den voorn. Gabriël, als wesende moetsouder van Coppen Lavets, zynen broedere¹², te moghen verstaene ten

(12) Roeland Lavet moet omstreeks het begin van 't jaar 1534 gestorven zijn, want op 19 Februari 1534 werden Wouter Willebaert en Jacob Veldekin als voogden over zijn minderjarige kinderen aangesteld. De aangifte van het vaderlijk versterf bij de weeskamer van Brugge geschiedde ongeveer twee jaar later. Zowel bij de aanstelling van voogden als bij de aangifte van wezengooder komt het slachtoffer, Jacob Lavet, nog als minderjarige voor. — Gijsbrecht Pype werd eerst op 13 November 1551 als voogd aangesteld, in de plaats van Jacob de Mets, overloden, die vroeger Wouter Willebaert als voogd had vervangen. Vgl. Brugge, stadsarchief, *weeskamer van Brugge, register van eedsafleggingen door voogden over de jaren 1531-1545*, blz. 180, n° 3; *register van wezengoederen van Sint-Jacobszestendeel over de jaren 1524-1538*, blz. 218; *register van eedsafleggingen door voogden over de jaren 1545-1558*, blz. 158 v., n° 1. — Over Jacob Veldekin, van wie het beroep hier als zadelmaker wordt aangegeven, zie C. Vanden Haute, a. w., blz. 65 a, 71 a, 81 a, 83 a, 83 b, 84 b, 86 b, 220 b, 221 a, 221 b, 224 a.

makene van den payse van der doot ende manslacht ghebuert in den persoon van den zelve Coppen met Jan van Aelst, dictus van Westmunster, cramere, factuer van derzelve manslacht in deser manieren.

Te wetene, dat den voorn. Jan van Aelst, factuer, ghehouden zal zyn te doene eenen voetval in zulcke kercke als 't den vrienden ende maghen van den voorn. moetsoender ghelieven zal, met eenen persoon die zyn taele voor hem voeren zal, in zyn lynwaet, blootshoofte ende baervoets, met een barnende keerse van eenen ponde in zyn handt, ende dezelve keersse te latene voor 't helich Sacrament in de kercke daer den voetval ghebueren zal. Voort ten zelve daghe te gheven ende betaelen ter cause van de oncosten van chirurgien, begraven ende anders up 't doode lichaem ghecommen, voor al de somme van 12 lb. gr. in ghelde, om die gheemployert te wordene ten proffyte van den moetsoender ofte anderen zoo 't de vrienden ghelieven zal. Voort zo woort den voorn. factuer [ghehouden] te doen stellene up 't graf van den overledene een houtten cruce, gheschildert met roode olievarwe up elcke zyde eenen ghecruusten God met 't carnatioen van zynen overlyve, ende dat ghemaets onderhalve voet uuter eerde, indien men daertoe van den kercmeesters can consent cryghen, zonder cost. Voort woort noch ghehouden te betaelene beede de mannen van zynder zyde van huerlieder verlet ende occupatie, die zy ten diversche stonden ghehad hebben in 't maken van den voorn. payse, metsgaders ooc te betaelene alle de costen die ghesien zullen ten daghe van den voetvalle. Al twelcke den voorn. factuer zal ghehouden wesen te vulcommen ende betaelen ten daghe van den voetvalle up de paine ende verbuerte van honder gouden leeuwen in specie, de peyne verbuert ofte niet, den pays altyts in state blyvende.

Ende dit omme beter ghedaen etc., present: Jan Zutterman¹³, Pieter Gheerts ende meer andre etc.

*Protocol van Jozef Plocquoy, klerk van de vier-
schaar van Brugge, over de jaren 1550-1552,
blz. 421-422.*

(13) Vermoedelijk identiek met de Brugse schilder Jan Zutterman. Zie over hem C. Vanden Haute, a. w., blz. 57 a, 65 b, 68 b, 69 a, 69 b, 70 b, 71 a, 71 b, 72 a, 73 b, 78 b, 85 b, 95 a, 95 b, 201 b.

7.

1556 Mei 23. — *Schepenen van Brugge machtigen Bernard Winckelman en Jan Bocket, voogden van Wouter, de natuurlijke zoon van Wouter Winckelman, alsmede dezelfde Jan Bocket en meester Hubrecht Stallinck, voogden van de natuurlijke dochter van wijlen Joost Stallinck, om zich in naam van hun pupillen wettelijk te verzoenen met Arnoud Aerroudts, verantwoordelijk voor de dood van Anna Arents, moeder van de beide voornoemde kinderen.*

Gheconsenteert: Voocht, burchmeestre, Merendere, Dheere, Nieulandt, Egghelinck, Schietere, Adournes, Thierin, 23 Meye 1556.

Vertooghen d'heer Beernaert Winckelman^{13bis} ende Jan Bocket, als voochden van Woutere, den natuerlicke zuene van Wouter Winckelman die hy hadde by Tanne Arrendts, ende voort den voorn, Jan Bocket ende meestre Hubrecht Stallinck, als voochden van Fransynekin, de natuerlicke dochtere van wylen Joos Stallinck by der voorn. Tanne Arrents, welcke voorn. twee partien van voochden over ende in de name van de voors. weesen vertooghen ende gheven Ulieden, myne heeren, te kennene, hoe dat zy ghesproken ende ghenouch gheaccordeert zyn met eenen Aernoudt Aerrouts den zelvsermit, denwelcken van levende live ter doot gebrocht heeft, midts 't worpen van eender canne in 't hooft, de voorn. Tanne Arendts der weesen moedere¹⁴; zo eyst dat de voorn. voochden, vrienden ende maghen van den voors. weesen, ter eender zyde, ende den voors. Aernoudt Aerroudts, perpetrant van der voorn. homicide, ende zyne vrienden ende maghen hem anghaende, ter andere zyde, tsamen ghesproken ende eendrachtelic gheaccordeert

(13bis) Vermoedelijk identiek met « d'heer Beernaert Wynckelman, oudt 40 jaren of daerontrent », vermeld in een document d. d. 1 Maart 1566. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 961.

(14) Anna Arents overleed op 24 Mei 1555, zoals blijkt uit het relaas van de lijkschouwing : « Actum 's Vrindaechs den 24^{en} dach van Meye in 't jaer 1555. — Beschaut Tannekin, de dochter van Jan Hareng, 't wyf van Jan Scoutheeten, doot liggende t'hueren huuse in *De Burghgrave* staende binder stede van Brugghe in de Waepmakerstrate, van eene wonde die zou hadde an de lucher zyde van haren voorhoofde, haer ghedaen g'isteravondt leden neghen weken omtrent den neghen hueren met 't worpen van eene steene canne by eenen Aernout Arents, goudsmet ofte zelvsermet, in de Sleipectstrate, daerof zou der weerlt overleedt hedent nuchtent ten zeven hueren. Actum als boven, present : d'heeren Lowys Rape ende Pauwels de Graet, scepenen ». Zie : Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 5 v.

ende ghesloten hebben eenen goeden ende eeuweghen paeys, in der manieren naervolghende, ende dat by tusschensprekene van goede lieden van eeren by hemlieden an beeden zyden daertoe ghenomen ende ghecoren.

Alvooren, dat de voorn. Aernout Aerrout in persoone commen ende compareren zal, present den voochden, vrienden ende maghen van der overledene, met eene zwarte keerle ghecleet, onghegort ende blootshoof, binnen den cloostre van den Jacopinen ofte ten Augustynen of elders daer 't hemlieden believen zal, in eene camere secrete, ende aldaer den voochden, vrienden ende maghen van der overledene vergevenesse bidden van alle tguendt dies hy, Aernoudt Aerouts, in den persoon ende manslacht van der voorn. Tanne Arendts zoude moghen mesdaen hebben. Voort zo wort ghehouden den voors. Aernout Arouds te ghevene ende betalene den voorn. voochden ende Jan Schouttheeten de jonghe, als bezittere van der overledens sterfhuuse, ter cause van den oncosten ghedoocht ende ghesupporteert hanghende de ziekte van der voorn. Tanne Arens, 't schauwen, begraven ende anderssins, die zylieden ghehadt hebben van der overledene, de somme van vyf ponden grooten. Voort noch te ghevene ende betalene den moentzoender ten daghe van den voetvalle voor montzoen ende maechtzoen in d'handtscoe de somme van dertich scellinghen grooten. Voort noch te gheven ende betalene ten behouwe ende proffyte van de voorn. twee weesen de somme van 2 l. 10 s. grooten, te betalene de voorn. somme, ghereserveert de 30 s. gr. die hy, Aernoudt, ghehouden es te ghevene ghereet, te wetene: een derde binnen eenen alven jaere naer de date van desen eerstcommende, voort een ander derde binnen eenen alfven jaere daernaer volghende, ende 't derde derde binnen eenen anderen alfven jaere daernaer eerstcommende ende volghende. Ende boven dies voors. es te betalene by den voorn. Aernout Aeroudts de costen van de brieven ende lettere van consente, die hiertoe dienen ende van nooden wesen zullen ghemaect ende ghepasseert te worden. Al twelcke den voorn. Aernout wettelick verkennen ende passeren zal voor scepenen deser stede alzo 't behoort midts ooc ghehouden zynde te stellene voor de voorn. paymenten goede ende souffisante zekere ende boorghe ten contentemente van den voorn. voochden ende bezittere. Welcke voorn. penninghen, als die ontfaen zullen wesen, dezelve voochden ghehouden zyn ende beloven by desen te weeseboucke te bringhene naer costume.

Ende dit al omme betere ghedaen danne ghelaten ende omme

den meesten oorboir ende proffyt van de voorn. weesen, ende omme eendrachtelic paeys, accoort ende vriendtschepe met elcanderen te makene.

Biddende ende supplierende an Ulieden mynheeren, als uppervoochden van allen weesen, tzelve verzouck te willen consenteren midts de voorn. weesen arm zyn ende lettet goedts anders hebben, present: Heindric Handsman ende Otto van Stochoven^{14bis}, vrienden etc., die daerinne etc.

Protocol van Adriaan Schapelynck, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1548-1556, blz. 473-474.

8.

1556 Mei 23. — Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen de voogden van de minderjarige kinderen, de overige familie en de vrienden van wijlen Anna Arents, ter ener zijde, en Arnoud Aerroudts, verantwoordelijk voor de dood van de voorgenoemde Anna Arents, met zijn familie en vrienden, ter ander zijde.

Merendere, Schietere, 23 Meye 1556. — Compareeren d'heer Beernaert Winckelman ende Jan Bocket, als voochden van Woutere, de natuerlicke zuene van Wouter Winckelman by Tanne Arens, gherechtich hooftclaghere ende moetsoendere van wylen de voors. Tanne Arens, zynder moeder was, voort noch den voors. Jan Bocquet ende meestre Hubrecht Stallinck, als voochden van Fransyneken, de natuerlicke dochtere van wylen Joos Stallinck by der voorn. Tanne Arens, metgaders den voorn. Wouter, als moetsoendere, ooc te desen present, ende voort den voorn. meestre Hubrecht ende denzelven Jan Bocquet in huerlieder priveën namen, als vrienden ende maghen vander voorn. wylen Tanne Arens, alle tsamen over hemlieden en te desen vervanghende alle andre huerlieder medemaghen ende vrienden, zowel van der vaderlicke als van der moederlicke zyde, tzy van ghetrauden bedden, bastaerdye ende anderssins, commende uutten vier vierendeelen ende acht achtstedeelen, ten derden ofte naerdere, ter eender zyde, ende voort Aernout Harouts, als facteur van den faicte ende manslacht by hem ghecommitteert

(14bis) Vermoedelijk identiek met « d'heer Otto Stochove, oudt 71 jaeren », vermeld in een document d. d. 12 Juli 1585. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 3578.

ende gheperpetreert in de persoonne van wylent der voorn. Tanne Arens, gheassisteert met Joos Cruusman, Michiel de Wale ende andere, ende ten desen ooc vervanghende alle de andere vrienden ende maghen van denzelven Aernout Aroudts, zowel van der vaderlicke als van der moederlicke zyden, tzy van ghetrauden bedden, bastaerdien ende anderssins, spruutende uutten vier vierendeelen, acht achtendeelen, ende derden oft naerdere, ter andere. Dewelcke voorn. comparanten ende byzondere de voorn. 2 partijen van voochden in de name van huerlieder voorn. weesen. te desen sticke consent ende octroy vercreghen hebbende van den ghemeenen college van scepenen ter camere deser voorn. stede van Brugghe als oppervoochden etc., zo ons scepenen voors. van denzelven consente kennelick was als hedent date van desen t'onser jeghenwoordicheyt vercreghen zynde, kenden ende leden, kennen ende lyden by desen, dat van alzulcke rancunen, wanjonsten, faicte, evelen moede, questien ende gheschillen als tusschen hemlieden an beeden zyden voors. totte den daghe van hedent gheweest hadde ter cause van den voors. mesvalle, doot ende manslacht, met diesser uutteghesproten was en voorts meer ancleven ende touchieren mochte, zy danof onderlinghe wel ende in 't vriendelick, by tusschensprekene van hemlieden vrienden ende maghen midsgaders andere notabele persoonen ende mannen daertoe ghenomen, partyen an beeden zyden annegaende, metgaders ooc eeneghe notable ende partable mannen by hemlieden daertoe ghenomen ende ghecooren, vereent ende gheaccordeert waren in der voormen ende up de conditien ende bespreken hiernaer verclaerst ende ghespecifiert ende vooren in 't consent begrepen ende hiernaer verclaerst.

Midswelcken vriendelicken accorde, payse ende appointemente partyen an beeden zyden voors., kenden ende leden, kennen ende lyden by desen, ghetrauwelick vereent, verleken ende veraccordeert wesende van den voorn. differenten, wanjonsten ende evelen moeden, ghebuert ter causen vooren verhaelt, belovende dezelve partyen ende elcken zonderlinghe al dies voors. es te vulcommene ende houdene over goedt, ghestadich ende van goeder waerden, zonder nemmermeer daerjehens te ghaene, doene ofte commene noch ooc ghedaen te zyne, 't ware by appellatiën, informatiën, relievemente oft anderssins in toecommenden tyden in eenegher manieren, elc van de voors. partyen up de peyne ende verbuerte van hondert gouden leeuwen, die te ghane ende deelene in drien, te wetene:

tdeen derde ten proffyte van den coninc van Ynghelant, onsen harden gheduchten heere ende prinche^{14ter}, tdander derde ten profyte van denghuenen die 't zegghenschip over danckaer ende agreable houden zullen, ende tderde derde zal men distribuëren den aermen, de peyne verbuerdt ofte niet, dit voors. accoordt altyts van waerden ende in zyn vigeur blivende ten eeuweghen daghen.

Volghende denwelcken partijen an beeden zyden baden ende verzochten an ons, scepenen voors., desen voors. eendrachtighen paeys, accoord ende zoendinck up hemlieden te willen kennene ende zeghelen ende hemlieden dienvolghende verclaersn wel ende ghetrauwelick verleken ende den dooden verzoent te zyne ende bliven ten eeuweghen daghen, up 't verbandt boven verclaerst.

Twelcke by ons ghehoort, ghezeyt hebben ende verclaerst, zegghen ende verclaersn by desen, de voorn. partijen an beeden zyden wel ende wettelick veraccordeert, den dooden verzoent ende goeden paeys onderlynghe te zyne ende te blivene ten eeuweghen daghen, up 't verbandt hiernaer verclaerst, dat zo wien van hemlieden naermaels tzelve zoendinc up elcanderen verbrake, dat waere up de peyne van zoendincbrake. Ende es te wetene 2 lettren van moetzoendinghe, danof den voors. moedtzoendere metgaders zyne vrienden ende maghen den eenen hebben, ende den voorn. facteur den anderen.

In kennessen.

Protocol van Adriaan Schapelynck, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1548-1556, blz. 475-476.

9.

1556 December 17. — *Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen Vincent Bastoen, vader, Gillis Bastoen, broeder, en de overige familieleden en vrienden van wijlen Jan Bastoen, ter ener zijde, en Gerard Onthoore, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Jan Bastoen, met zijn broeders, Joris en Maarten Onthoore, en vrienden, ter ander zijde.*

Scepenen: Berghe et Sproncholf, actum 17^{en} Decembri [1556], present: Dycke¹⁵. — Compareren Vincent Bastoen, vadere van wylent Jan Bastoen, mitsgaders Gillis Bastoen, broedere ende ghe-

(14ter) Hiermede wordt koning Philips II van Spanje bedoeld.

(15) Slaat op de naam van de hierbij betrokken klerk van de vierschaar.

rechtgehe moentzoendere van vullen ghetrauden bedde van denzelven Jan, over hemlieden als over de vaederlicke zyde, voort Cornelis Romains, broedere uterin, meesters Rougier, Guilliame, Ferry¹⁶ ende Charles van Marivoorde¹⁷, rechtzweers van den voorn. Jan Bastoen, over hemlieden representeerende vaderlicke zyde, alle vrienden ende maghen zaelegher ghedachten den voorn. wylen Jan Bastoen, ghecommen van levende lyve ter doot by toedoene van eenen Gheeraert Ondthore, ter eender zyde; Jootis ende Maertin Onthore, broeders van den voorn. Gheeraert, over hemlieden ende d'andere huerlieder vrienden ende maeghen, gheassisteirt met meestre Ledenaert Casenbroot, docteur litterae¹⁸, et Wultardus Hinneken, balluy van Harlebeke, over ende uuter naeme van den voorn. Gheeraert Onthore, perpetrator, ter andere zyden; dewelcke comparanten, respectivelick ende byzondere de moentzoedere, vrienden ende maeghen van den overleedene, consydererende de misericordie voor Godt ontfanghelic es voor sacrificie, naer ten diversschen stonden ten naervolghende zaken ootmoedelick verzocht, ghebeeden ende ghesproken gheweest hebbende van wegghen den perpetrator, willende prefereren gratie ende ghenaedicheyt voor rigeure van justicie, ooc annemerckende dat den perpetrator ooc ghetraut heeft de rechtzweerneede van den vaederlicke zyde van den overleedene, ende omme denzelven occasie te ghevene met zynder huusvrauwe paeyselick ende vredelicke te levene, kenden ende leeden dat van al zulcken faicten, evelen wille ende moede, questiën, gheschillen, rancuunen ende dif-

(16) Vermoedelijk identiek met « Ferry van Meerivoorde, oudt 41 jaren of daeromtrent » en « Ferry van Meerivoorde, oudt 44 jaren of daeromtrent », respectievelijk vermeld in documenten d. d. 27 September 1557 en 11 December 1560. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n^{rs} 192, 253.

(17) Vermoedelijk identiek met « Charles van Marivoorde, oudt 33 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d. d. 21 Februari 1560. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n^r 272.

(18) Vermoedelijk identiek met « Dheer meestre Lenaert Casenbroot, jegenwoordich scepene deser stede [van Brugghe], oudt 59 jaren of daeromtrent », « Dheer meestre Lenaert Casenbroot, jegenwoordich scepene deser stede van Brugghe, oudt 59 jaren of daeromtrent » en « Dheer meestre Lenaert Casenbroot, jegenwoordich scepene deser stede, oudt 58 jaren of daeromtrent », respectievelijk vermeld in documenten d. d. 4 en 7 December 1556 en 7 Januari 1557. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n^{rs} 133, 159. Over onderhavig persoon zie verder *Biographie des hommes remarquables de la Flandre Occidentale*, tom. III, blz. 120-121. Brugge, 1847. — De lezing van het woord *litterae*, bij verkorting geschreven, is onzeker.

ferenten, als tusschen den comparanten an beeden zyden ende den voorn. Gheeraert gheweest hadde totten daeghe van hedent ter cause van den manslacht, homicide ende misvalle, by denzelven Gheeraert gecommiteert in den persoon van den voorn. Jan Bastoen, wiens ziele Godt ghenaedich zy, met diesser meer ancleeven ende touchieren mach, zyn minnelick ende eendrachtelicken gheaccordeirt ende ghepaeyseirt zyn ten respecte hiervooren verhaelt ende by tusschensprekene van lieden van eeten, den montsoendere ende perpetrant bestaende, als vriendelicke middelaers ende paeysmakers daertoe ghebeeden, in der manieren naervolghende, te wetene: overmidts zekere somme van penninghen, die van wegghen den perpetrant promptelick upgheleyt ende betaelt es gheweest in handen van den voorn. Gillis Bastoen, moentzoendere, danof denzelven Gillis hem hilt vernoucht, scheldende danof denzelven perpetrant, zyne vrienden ende maeghen quycte by desen, omme gēzelve penninghen gheemployert te werdene in aelmoessenen, kercken-diensten ende andere duechdelicke wercken ter lavenesse van de ziele van den overledene, ten goetdincke ende discretie van denzelven moentzoendere, vrienden ende maeghen, met expresse conditiën ende reservatie dat den voorn. Gheeraert Onthoore ghehouden es ende verbonden blyf by desen hem te verdraeghene te commene van nu voortsan in de vergaderinghe, confabulatiën ofte presentie van vrienden ende maeghen van den overleedene al of zom, tenzy dat hy daertoe expresselick begroet ende gheroupen worde, want alzoo tusschen ende by vrienden ende maeghen an beede zyden gheconveniërt ende gheaccordeirt es gheweest.

Midswelcken contracte van paeyse ende vriendelick middele als boven de voorn. comparanten, elc in zyn ghesach als vooren, an beeden zyden hilden hemlieden wel ghepaeyseert ende ghetrauwelick gheaccordeirt zynde ter causen van den voorn. faicte met diesser af dependeren mach, biddende ende verzouckende an ons, scepenen, 't voorn. vriendelick accoord ende eendrachtich paeys ende zoendinghe in der manieren voorschreven up hemlieden te willen kennen ende zeghelen, ende hemlieden dienvolghende wel ende ghetrauwelick ghepaeyseert verclaerssen ende gheaccordeirt ende den voorn. dooden verzoent te zyne, midsdien eenen vasten ende ongheweysden paeys ende vrede onderlinghe gheslooten ten eeuweghen daeghe, up peyne ende verbant dat zoo wien van de voorn. comparanten denzelven

paeys brake ende scepenen danof behoorlick come informeren, dat men alsdanne den overtreedere ende transgresseur van dien zal mueghen anspreken ende doen punieren als van zoenbrake.

Twee briefven.

Protocol van Nikolaas vanden Dycke, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1555-1557, blz. 345-346.

10.

1559 Juli 13. — *Schepenen van Brugge machtigen Pieter van Biesbrouck en Cornelis van Ackere, voogden van Gillis van Biesbrouck, om zich in naam van hun pupil wettelijk te verzoenen met Jan Quecke, verantwoordelijk voor de dood van Adam van Biesbrouck, broeder van de voormelde Gillis.*

Barradot, Schietere, Berghe, Reingoot, Halle, 13 Hoymaendt 59.

Pieter van Biesbrouck ende Cornelis van Hackere, als voochden van Gillis van Biesbrouck Joos van Biesbrouckx zuene die hy hadde by Marie Vlamyncx zynen wyve, dewelcke vertooghen ende gheven te kennen hoe dat dezelve huerlieder weese es gherechteghe hoit ende moetsoender van Adam van Biesbrouck zynen broeder die verslegghen es gheweist by Jan Queke ende want dezelve voochden, vrienden ende maghen niet en vermueghen te verstante ten payse tenzy alvooren dat de voochden by Ulieden eerweerdeghe heeren daertoe gheautoriseirt worden als uppervoochden van allen weesen onder Ulieden sorterende ende behoorende dienvolghende zo eist dat zy voochden tzelve an Ulieden minheeren nu verzoucken ende begheeren omme over ende uter name van de voors. weese als principael moetzoender metgaders alle de andere vtienden ende maghen van den voors. Adam overleden zouden mueghen verstaen omme te commen tot eenen goeden ende vriendelicken payse ende dat naer 't uudtwysen van zeker presentacie die den voorn. Jan Queke metgaders zynen vrienden ende maghen hemlieden voochden vrienden ende maghen overe ende inne gheschriften ghegheven hebben, blyckende by enen blade pampiers daerinne alle de artielen in 't langhe verclaerst ende ghespecifiert staen. Ende dit al omme etc. zo zy voochden etc. ten meesten hoirboir etc. ter presentie ende

byzine van Fransoys van Biesbrouck¹⁹ ende Jan Wulfaert^{19bis}, vrienden ende maghen, die daerinne consenteirden ende tevreden waren.

In kennessen etc.

Protocol van Bartholomus Berot, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1557-1560, blz. 414-415.

11.

1559 Juli 23. — *Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen de voogden van Gillis van Biesbrouck, broeder, Frans van Biesbrouck, halfbroeder, en de overige familieleden en vrienden van wijlen Adam van Biesbrouck, ter ener zijde, en Jan Queke, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Adam, met zijn familie en zijn vrienden, ter ander zijde.*

Schietere, Egghelin, 23 Hoymaent 59. — Pieter van Biesbrouck ende Cornelis van Ackere, als voochden van Gillis, filius Joos van Biesbrouck by Marie Vlaminck, zynen wyfve, dezelve Gillis wesende gherechtich hoofdclaghere ende montzoendere van wylent Adam, ooc filius Joos van Biesbrouck, zynen broedere was, midsgaders Fransois van Biesbrouck, de natuerlicke broedere van denzelven Adam, Jan Saudimont ende andere vrienden ende maghen van denzelven Adam, over hemlieden ende te desen vervanghende alle andere huerlieder medemaghen ende vrienden, zowel van der vaderlicke als van der moederlicke zyden, tzy van ghetrauden bedde, bastardye ende anderssins, commende uuten vier vierendeelen, acht achtendeelen, ten derden ofte naerdere, ter eender zyde, ende Jan Queke, als facteur van den faicte ende manslacht by hem ghecommitteert ende gheperpetreert in den persoon van wylen den voors. Adam van Biesbrouck ende te desen ooc vervanghende alle andere zyne vrienden ende maghen, zowel van der vaderlicke als van der moederlicke zyden, tzy van ghetrauden bedde, bastarden ende anderssins, spruitende uuten vier vierendeelen, acht achtendeelen, ten derden

(19) Vermoedelijk identiek met « Fransois van Biesbrouck, oudt 27 jaren of daeromtrent... fusteinwevere », vermeld in een document d. d. 28 Januari 1549. Zie Brugge, stadsarchief, *Overleg 1548-1549*, n° 101.

(19bis) Vermoedelijk identiek met « Jan Wulfaert, oudt 50 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d. d. 22 December 1559. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 241.

ofte naerdere, ter andere; dewelcke comparanten ende zonderlinghe de voorn. voochden, in de name van den voors. Gillis huerlieder weese, montzoendere, uut crachte van zekere lettren van consente ende octroye by hemlieden vercreghen in 't ghemeene college van scepenen van der voorn. stede van Brugge ter camere, upper-voochden van allen weesen onder hemlieden resorterende ende behoorende, wesende in daten van den 13^{en} daghe van Hoymaent 1559, ondergheteekent by Berthelmeus Berot, ghezworen clercq etc., die wy etc., kenden ende leden dat van alzulcke rancunen, wanjonsten, faicte, evelen moede, questiën ende gheschillen, als tusschen hemlieden an beeden zyden voors. totten daghe van hedent gneweest hadde, ter causen van den voors. mesvalle, doot ende manslacht ghedaen ende gheperpetreert by den voors. Jan Queke in den persoon van den voors. Adam van Biesbrouck, wiens ziele God ghenadich zy, ende van al dies daer meer ancleven mochte, zy danof onderlinghe wel ende in 't vriendelicke, by tusschensprekene van vrienden ende maghen an beeden zyden, verleken, gheaccordeert ende vereenst waeren in der vormen ende up de conditie naervolghende, te wetene.

Eerst, dat de voorn. facteur ghehouden wort te doene met zyn selfs lichame eenen voetval, up zulcke eene ghewyde plaetse daer 't den voorn. montzoendere vrienden ende maghen believen zal, in zyne line cleederen, barbeens, blootshoof, knielende drie reysen up zyne knyen ter eerden, met eene wasse onghebrande keersse van eenen ponde in zyn handt, ende die aldaer te latene ten lichte van den helighen Sacramente, ende eenen persoon met hem die de behoorlicke tale doen zal t'zynen coste, ende alsdanne te ghevene den montzoendere in eene handtschoe zes ponden par., twelcke de voorn. facteur in de presentie ende jeghenwoordicheyt van ons voors., scepenen, also hedent date van desen in de prochiekercke van Sint Anne binnen deser stede dede ende vulquam. Voorts wort noch ghehouden alsdanne te betalene voor het anschauwen, kisten, uutvaert ende voor al dat 't doodelicke lichame zoude mueghen angaen, zonder afslach van eenighe poincten, de somme van twaelf ponden parisisen. Voorts es noch ghehouden alsdanne te ghevene ter recreatie ende maeltytwaert van den montzoendere, voochden, vrienden ende maghen twaelf scellinghen grooten. Voort wort noch de voorn. facteur ghehouden te ghevene de moedere van der overledene de somme van 3 l. par. omme daarmede te doen doene vichthien zielmessen over de ziele van den overledene. Voort

es noch ghehouden te ghevene de moedere van den overledene t' hueren profyte de somme van 6 l. par. Ende voorts wort noch dezelve facteur ghehouden te betalene beede de lettren van paeys ende zoen, midsgaders de lettren van consente vooren verclaerst.

Ende ghebrake an den voors. Jan Queke, facteur, van dies alsoch by hem van de zaken voorscreven te vulcommen staet yet, zo compareerde in de presentie ende jeghenwoordicheyt van ons voors., scepenen, Jan Cammelinck, dewelcke wedde ende belovede als borghe ende principael tzelve ghebreck over den voorn. Jan Queke, facteur, te vulcommene ende vuldoene; ende dat up eerlicke ende reële executie in live ende ooc in goede, van welcke borchtucht de voorn. Jan Queke wedde ende belovende denzelven zynen borghe costeloos, schadeloos t' houdene ende wel te quitene ten eeuwighen daghen jeghens elcken mensche.

Midswelcken vriendelicken accorde ende appointemente partijen an beeden zyden kenden ende leden hemlieden ghetrauwelick verleenst, verleken ende veraccordeert wesende van den voorn. differenten, wanjonsten ende evelen moede, ghebuert ter causen vooren verhaelt, belovende dezelve partijen ende elck zonderlinghe, al dies voors. es te vulcommene ende houdene over goet, ghestadich ende van weerden, zonder nummermeer daerjeghens te gaene ofte commene, doen noch laten ghedaen te zyne, 't waere by appellatiën, reformatiën, relievementen ofte anderssins in toecommende tyden in eenigher manieren, elc van de voors. partijen up de peyne ende verbuerte van hondert gouden leeuwen, die te ghaene ende te deelene in drien, te wetene: d'een derde ten profyte deser voors. stede, tweetste deel ten profyte van den ghemeenen aermen, ende 't derde deel ten profyte van denghuenen die in ghebreke niet wesen en zal, de peyne verbeurt ofte niet, dit voors. accord altyt van weerden ende in viguere blivende ten eeuwighen daghen.

Volghende denwelcken partijen an beeden zyden baden ende verzochten an ons voors., scepenen, desen voors. eendrachtighen paeys, accord ende zoendynck up hemlieden te willen kennen ende zeghelen ende hemlieden dienvolghende verclaersen wel ende ghetrauwelick verleken ende den dooden verzoent te zyne ende blivene ten eeuwighen daghen, up 't verbant boven verclaerst. Twelcke wy scepenen t'huerlieder begheerte deden ende vulquamen coc up 't verbandt hiernaer verclaerst, te wetene: dat zo wie van

hemlieden naemaels tzelve zoendinc up den anderen verbrake, dat waere up de peyne van zoendincbrake.

Ende es te weten 2 eens etc.

In kennessen etc.

Protocol van Jan Panckoucke, klerk van de vier-schaar van Brugge, over de jaren 1558-1560, blz. 62 v.-64.

12.

1559 Augustus 20. — Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen Adriaan Wybo, broeder, en de overige familieleden en vrienden van wijlen Vincent Wybo, ter ener zijde, en Govaert Loots, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Vincent, met zijn familieleden en vrienden, ter ander zijde.

Woestyne, Berghe, 20^{en} Ougst 59. — Adriaen Wybo²⁰, naeste hoir ende gherecht moetzoendre van wylen Vincent Wybo, zynen broedre, onlanx leden faictelick ter doot ghebrocht by eenen Govaert Loots, voort Gillis Wybo²¹, Jan van Houtte, Jacop van Houtte, Mattheus vander Cappelle²², als vadere van Loysken zynen natuerlicken zuene die hy hadde by Marie Wybo, vrienden ende maghen van de voorseide wylen Vincent Wybo, over hemlieden ende ghezaemdelick ten desen vervanghende alle de andre vrienden ende maghen, uute de vier vierendeelen, acht achtendeelen, ten derden ofte naerdre vrienden, denzelve Vincent bestaende, ter eender zyde, ende voort de voorn. Govaert Loots, als factuer van den faicte, doot ende manslacht by hem ghedaen ende ghe-

(20) Vermoedelijk identiek met « Adriaen Wyboo, lynewevere, oudt 74 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d. d. 13 Augustus 1561. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 480.

(21) Vermoedelijk identiek met « Gillis Wybo, fusteynier, filius Adriaens, oudt 25 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d. d. 13 Augustus 1561. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 480.

(22) Vermoedelijk identiek met « Mattheus vander Capelle filius Adriaens, makeiare, oudt 27 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d. d. 21 October 1557. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 174.

committeert in den persoon van den voorn. Vincent Wybo²³, over hem ende alle zyne vrienden ende maghen uuten vier vierendeelen, acht achtendeelen, ten derden of naendre bestaende, die hy ten desen vervanghende es, ter andre zyde ; dewelcke voorn. comparanten an beeden zyden kenden ende leden dat zy van al zulck rancunen, faicten, evelen moede, questiën ende gheschilden, als tusschen hemlieden an beeden zyden voorseyt totten daghe van hedent ghezyn ende gheweest hadde ter cause van den voorscreven misvalle, doot, faict ende manslacht, ghedaen ende gheperpetreert by den voors. Govaert Loots in den persoon van den voorn. wylen Vincent Wibo, ende dies daer meer ancleven mochte, zy ter cause van dien finalick vereenst, verleken ende veracordeert waren, by tusschenspreken van lieden van eeren an beeden zyden daertoe ghenomen, ende dat in der manieren ende up de condicie hiernaer verclaerst, die de voorn. comparanten an beeden zyden beloven t'onderhoudene goet, vast ende van weerden, zonder nemmermeer daerjehens te commen, doen ofte laten commene, tzy by appelle, reformatie, relievemente ofte anderssins in toecommenden tyden in eenegher manieren.

Alvooren dat de voorn. factuer ghehouden wort te doene een voetval bin der kercke van Sint Jacobs in Brugghe in zyn lynen cleederen, blootshoofs, baervoets, knielende drie reysen ter aerden, met een wassen keersse van een pont onghebrant in zyn hant, met een persoon die de voorsprake ofte tale doen zal naer costume, ten coste van den factuer, ende alzo Gode van hemelrycke ende den moetzoendere verghevenesse bidden van zyn misdaet, ende de-

(23) Vincent Wybo overleed op 13 April 1559, zoals blijkt uit het relaas van de lijkschouwing : « Actum 's Vrindaechs den 14 dach van April 1559 naer Paschen. — Beschaut Vincent Wybo, aerbeydere, doot t' zynen huuse van een wonde die hy hadde an de slyncker zyde van den hoofde, hem ghedaen Maendaghe dat leet achte dagen in 't *Paternoster* by Sint-Janskercke in de clobane, tusschen den drie ende vier huere naer noene, by Govaert van Merbeke of Loots met eenen steenen kanne daer bier in was, daerof hy der weerlt overleet ghisteravont tusschen den zes ende zeven huere. Actum als boven, present : d'heer Daneel de Schieter ende Michiel Halle, scepenen, midsgaders Hendric vander Cappelle, 's heeren stedehoudere ». Zie : Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 96. — Onderhavige persoon is vermoedelijk identiek met « Vincent Wybo, aerbeydere van de Cranebrugghe, oudt 52 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d. d. 3 Juli 1556. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 133.

zelve moetzoendere gheven alsdan in een hantschoe de somme van 6 l. par. Voort zo wort de voornoomde factuer ghehouden te betaelene der weduwe van den overleden voor 't schauwen, begraven ende andere oncosten up 't doode lichame ghecommen, 12 s. gr. Voort zo moet dezelve factuer gheven ende betalen den moetzoender de somme van 3 l. par. omme daermede te doen doene messediens, aelmoessen ofte anderssins, te employeren daer 't den moetzoendere believe. Voort zo moet hy, factuer, ten zelven daghe van 't doen van den voetvalle betalen ten prouffyte van 't voors. Loysken, de natuerlicke zuene van Mattheus vander Cappelle die hy hadde by dezelve Marie Wibo, 4 l. par. Voort noch betaelen in den handen van den moetzoendre ter recreatie van hem, zynen vrienden ende maghen voor de oncosten in de maelyt, ten daghe van den voetval ghedaen, 8 l. par. Voort hy, factuer, noch betalen ten zelven daghe voor zekere oncosten die den moetzoender ende zyne vrienden ghedoocht hebben in diverssche vergaderinghen, ghedaen ter cause van 't maken van desen payse, 3 s. gr. Voort zo wort hy, factuer, noch ghehouden te doene eene pilgremaige tot 't Helich Cruuce ten Damme ende noch eene tot Onser Liever Vrouwen t'Ardemburch zo wanneer hy, factuer, stede ende 't lant ghebruucken mach. Ende boven al dien noch ghehouden te betaelene den clerq de wettelicke zoendingbrieven ende anders daeran clevende.

Ende midts 't vuldoen ende vulcommen van de voorscreven articlen ende elck zonderlinghe, die de voors. facteur ter date van desen al vuldaen hadde, zo de voorn. moetzoendere, vrienden ende maghen dat verclaersden ende affirmeerden t'onser presentie by eede, ghereserveert de voors. twee pilgremaigen die hy facteur by desen belooft te vulcommen, hielden hemlieden comparanten an allen zyden te vullen vereenst, verleken ende veraccordeert ter cause van t' voornomde faict ende manslacht, ghedaen ende ghecommitteert in den persoon van den voors. Vincent Wybo, belovende dienvolghende danof t'houdene eenen eendrachtighen ende warachtighen pays ten eeuweghen daghe zonder in toecommenden tyden daerjehens te doen ofte laten doen in eenegher manieren.

Biddende dat wy, scepenen voorseyt, den voorseiden warachtighen ende eendrachtighen pays up hemlieden believe zoude te kennen ende zeghelen, up peyne zo wie van de voors. partijen den voorseiden pays ende zoendingck up elckanderen brake ende danof scepenen kennelick makende, dat wy als scepenen macht hebben

zouden den overtredere ende transgresseur van dien te moghen doen bannen uutten lande van Vlaenderen hondert jaren ende enen dach up zyn hooft als van zoendinckbrake.

Twelcke wy hemlieden ende elck zonderlinghe t'huerlieder begherte also ordoneeren. Al zonder fraude.

Ende es te wetene 2 charters.

In kennessen.

Protocol van Jan Digne, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1558-1559, blz. 619-621.

13.

1560 Juli 13. — *Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen Cornelis, Pieter en Frans Beernaerts, broeders, alsmede de overige familieleden en vrienden van wijlen meester Joost Beernaerts, ter ener zijde, en Jan van Viven, optredend namens Adriaan Cortens, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde meester Joost.*

13 Hoymaent 1560, present: Despaers, Berghe, my present: Mommengy²⁴.

Cornelis Beernaerts, principael montzoendere, over hem zelven, voort heer Pieter^{24bis} midsgaders heer Fransois Beernaerts, priesters, alle ghebroeders, voort meester Aernout Mostaert²⁵, als ghetrauwet hebbende joncvrauwe Marie Beernaerts, voort Anthuenis Woutermans²⁶ als ghetrauwet hebbende joncvrauwe Adriane Beernaerts, midsgaders dezelve Woutermans, als voocht ende ten desen vervanghende Cornelis Lautins, zynen medevoocht, tsamen voochden van de kinderen van Silvester Beernaerts, dewelcke comparanten ten desen vervanghende alle de vrienden ende maghen van wylen meester Joos Beernaerts, zalegher memorie, denzelven bestaende van vier

(24) Slaat op de naam van de hierbij betrokken klerk van de vierschaar.

(24bis) Identiek met « heer Pieter Beernaerts, priestre, oudt 58 jaren, broeder van den voorn. Cornelis Beernaerts », vermeld in een document d. d. 16 December 1586. Zie: Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 4607.

(25) Voorzeker identiek met « Meestre Aernout Mostaert, oudt 52 jaren ofte daeromtrent », vermeld in een document d. d. 14 Mei 1561. Zie: Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 528.

(26) Vermoedelijk identiek met « Anthuenis Wouterman, coopman, oudt 29 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d. d. 11 October 1561. Zie: Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 472.

deelen ende zyden, over hemlieden, ter eender zyde, ende Jan van Viven, filius Donaes²⁷, als ten naervolghende zake souffisantelicken machtich ghemaect wesende by Adriaen Cortens²⁸, sceppere, alzo ons dat bleec by procuracie speciaal, ghepasseirt voor scepenen deser stede van Brugge, in daten van den 9^{en} daghe van Hoymaent 1560, staende in 't registry van Adriaen de Mommengy, clerc etc.²⁹, ter andere, dewelcke voornoomde comparanten kenden ende leden hoe zylieden ter causen van al zulcke ranckunen ende gheschillen als tusschen hemlieden gheweist hadde ter oorzake van den mesvalle ende manslacht, gheperpetreirt ende ghedaen by den voors. Adriaen Cortens in den persoon van den voorn. meestre Joos Beernaerts zalegher ghedachten³⁰, wiens ziele God ghenadich zy, daerof by tusschenspreken van de eerweerde heeren meesters Roegier de Jonghe,

(27) Voorzeker identiek met « Jan van Viven, filius Donaes, oudt 36 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d. d. 23 Januari 1560. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 272.

(28) Voorzeker identiek met « Adriaen Cortens, de sceppere, oudt 36 jaren », vermeld in een document d. d. 3 Juli 1556. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 133. Deze zelfde persoon werd op 19 November 1578 te Brugge vermoord, zoals blijkt uit het relaas van de lijkschouwing : « Beschaut Adriaen Cortens, sceppere, doot liggende in het waechuus van de poorterie staende up de Marct deser stede hebbende twee wonden d'eeene nevens den anderen an de rechter zyde van de borst dewelcke hem ghister avondt naer den neghen hueren up den houck van de Vlamyncstrate gheschoten zyn by eenen Donaes van Damaste den stoeldrayere zo men aldaer zeide daerof hy ghebrocht zynde in 't voorn. waechuus terstont der weerelt overleedt. Actum, present d'heeren Nicolaes Cobry ende Lieven Step, scepenen, ende Michiel du Prez, 's heeren dienare, den 20^{en} Novembre 1578. Zie : Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 388 r. - v.

(29) Zie : Brugge, stadsarchief, *protocol van Adriaan de Mommengy, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1556-1561*, blz. 724-726.

(30) Meester Joost Beernaerts overleed op Maandag 12 Juni 1559, zoals blijkt uit het relaas van de lijkschouwing : « Beschaut meestre Joos Beernaerts, doot liggende t'zynen huuse in de Proostie van Onser-Vrouwekercke up den Divere, van eene grievelicke wonde die hy hadde in de rechter zyde van zynen buucke onder de corte rebbe, hem ghedaen gisteravondt ontrent den thien hueren in de rechte strate van den Vlamyncdam by 't Busschietershof by eenen Adriaen Cortyn, sceppere, wonende by *De Drie Conynghen* in Brugge, met eenen upstekere, daerof dezelve meestre Joos der weerlt overleet hedent ontrent den vyf hueren van den avonde. Actum als boven, present : d'heeren Toussain Eggelin ende Pieter Reingoot, scepenen, midsgaders Jacop de Valckenare, dienare ». Zie : Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 105.

docteur in der godheit, religieux van den Augustinen ³¹, ende Jooris de Vriese, priestere ende canuenic van der collegiale kercke van Sinte Donaes in Brugghe, midsgaders van d'heer Maertin vander Weerde ende meester Marc vande Velde, greffier van der vierschare van der voorn. stede ³², als arbiters ende vriendelicke middelaers by de voorn. partijen an beeden zyden daertoe ghecoren, in 't vriendelicke vereenst, verleken ende veraccordeirt te zyne in der manieren hiernaer verclaerst.

Te wetene, als dat de voorn. Adriaen Cortens ghehouden ende schuldich werdt, in verzoeninghe van den voors. zynen mesdaet ende manslacht, te doene een openbaren voetval in zyn lynwaet, met een barnende toortse van drie ponden was in zyn rechter handt, te zulcker platse ende tyde als 't den voorn. montzoender believen zal. Voorts dat dezelve Adriaen zal bliven wonende binnen den huuse daer hy voor 't committeren van den voorn. faicte woende ende alsnoch jeghewoordelick dede, ende dat gheduerende den termyn van der huere die hy nu daeranne hadde ende niet langhere, nemaer thenden van derzelver huere zal ghehouden wesen van danen te verhuusen zondere zyn domicilie ofte woenste te moghen nemen binnen de prochiën van Onser Vrouwen ofte van Sint Anne binnen thien jaren daernaer eerstvolghende up de peyne van tzeztich Karolusguldenen by hem te verbueren ten proffyte van den schamelen huusweeken der voorn. stede te distribueren by advyse van den voorn. montzoendere, vrienden ende maghen. Voorts wert dezelve Adriaen Cortens ghehouden in stede van de oncosten van cirurgiëns, medecyns ende de utinghen van den voorn. overledene, ten daghe van den voorn. voetvalle te leveren in handen van zulcken persoon als dien voorn. montzoendere believen zal een hoet tarwe omme gedistribueert te werdene ter lavenesse van de ziele van den voorn. overledene, meestre Joos Beernaerts, den ghemeenen huusweeken in Brugghe, by advyse van den voorn. montzoendere, vrienden ende

(31) Zie over hem : A. Keelhoff, *Histoire de l'ancien couvent des ermites de Saint Augustin à Bruges*, blz. 213-220 (Brugge, 1869) ; A. C. de Schrevel, *Histoire du séminaire de Bruges*, tom. I, 1e deel, passim (Brugge, 1895).

(32) Identiek met « Meestre Marcq vande Velde, greffier van der vierschare der zelve stede [van Brugghe], oudt 34 jaeren », en « Meestre Marc vande Velde, greffier vande vierschare, 35 jaren of daeromtrent », respectievelijk vermeld in documenten d. d. 22 November 1554 en 3 November 1554. Zie : Brugge, stadsarchief, *Overleg 1554-1555*, n^{rs} 75, 81.

maghen. Ende noch een ghelyc hoet tarwe bliven ghevende als vooren drie jaren lanc gheduerende naer den voorn. voetval telcken up den dach dat 't voorn. mesval ende faict gheschiede. Voort werdt de voorn. Adriaen noch ghehouden hem te wachten te commen in de ooghen ofte ghezelschip van de vrienden ende maghen van den voorn. overledene. Ende indien 't gheviele, dat eeneghe vrienden den overledene bestaende totten vierden grade incluz in eeneghe brulochten ofte andere vergaderinghen camen, tzelve den facteur gheware werdende, zal ghehouden wesen van daer te vertrecken ende hem uut huerlieder ooghen ende ghezelschip te houdene.

Met al welcke pointen dezelve partijen kenden verleken te wesen ende ter oorzake vootscreven waerachteghen paix ghemaect t'hebben, beloven daer jeghens niet te commen noch te doen commen in eenegher manieren up de peyne van zoenbrake.

In kennessen van desen dynghen.

Procuratiën, gepasseerd voor schepenen van Brugge, over de jaren 1559-1560 (losse stukken), nr.23 (minuut).

14.

1560 September 17. — *Schepenen van Brugge machtigen Willem vanden Kerchove en Jan vanden Dycke, beiden blekers en voogden van Pieter, Nikolaas en Catharina, de drie minderjarige kinderen van wijlen Ampleunis de Clerc bij zijn eerste vrouw, Johanna vanden Kerchove, om zich in naam van hun pupillen wettelijk te verzoenen met Laurens Thys, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Ampleunis.*

17 Septembre 1560, gheconsenteirt Berghe, raedt, Perez, Boodt, Steelant, Ancheman, Breidel, Bambeke, Wadimont, scepenen.

Willem vanden Kerchove ende Jan vanden Dycke de jonghe, beede bleeckers, als voochden van Pierkin, Claeikin ende Kallekin, alle kinderen van Ampluenis de Clerc, ooc bleeckere, die hy hadde by Jhannekin vanden Kerchove, zynen eersten wive³³, verzochten consent

(33) Johanna vanden Kerchove, eerste vrouw van Ampleunis de Clerc, is vóór 16 April 1554 overleden, want op dit tijdstip werd bij de weeskamer van Brugge de aangifte gedaan van haar versterf ten voordele van haar kinderen. De tweede vrouw van Ampleunis de Clerc heette Marie Piersins. Op haar beurt had deze op 18 November 1559 eveneens reeds een tweede huwelijk aangegaan, namelijk met een zekere Pieter Hellecop. Zie: Brugge, stadsarchief, *weeskamer van Brugge, register van wezengeoderen van Onze-lieve-Vrouwenzestendeel over de jaren 1539-1570*, blz. 222.

omme in de name van de voorn. weesen te moghen accorderen met Lauwereins Thys ende zyne vrienden ter causen van den manslacht, by denzelven Laureins ghedaen in den persoon van den voorn. Ampluenis der weesen vadere³⁴, in der manieren hiernaer verclaerst.

Te wetene: mids by denzelven facteur ghevende, ter causen van den oncosten ghedoocht van schauwen, begraven ende anders, de somme van 20 s. gr.; voort ten daghe van den voetval, die de voorn. facteur doen zoude bin der kercke van Sinte Katelyne by Brugghe, boven een wassen keerse van eenen ponde die hy aldaer ten lichte van den weerden helegghen Sacramente laten zoude, te ghevene in een hantschoe den moetzoendere, Pierken, de somme van 15 s. gr.; voort ter causen van zekeren goddelicken dienst, die men over de ziele van den overledene doen zoude, de somme van 5 s. gr.; voort ter voorderinghe van den onderhoudenesse van den voorn. weesen de somme van 4 l. 10 s. gr.; voort te doene eene pilgrimaige ter Noodt God te Le boven Ghendt³⁵, die d'overleden belooft hadde te doene; voort ten daghe van den voetval ter recreacie van den vrienden van den voorn. overledene de somme van 20 s. gr.; ende bovendien te betalen de oncosten zo van desen lettren van consenten ende zoendyncbrieven diere behouven ghemaect te werdene³⁶.

Al om beter ghedaen dan ghelaten ende den meesten oorboir ende proffyt van dezelve weesen, zo de voorn. voochden dat affirmeirden by eede, in de presentie van Willem de Bane, bleeckere, broeder

(34) Ampleunis de Clerc overleed op 5 December 1558, zoals blijkt uit het relaas van de lijkschouwing: « Actum 's Disendaechs den 6 dach van Decembre in 't jaer 1558. — Beschaut Ampluenis de Clerc, bleeckere, doot liggheende t'zynen huuse up 's Boninswal van eene wonde die hy hadde in de rechter zyde van den hoofde hem gheslegen met een looden codde by Laureins Thys, landsman, Zondaghe nacht naer den 11 hueren buten der Ghendtpoorte daerof hy ghisteravond der weerlt overleet ontrent den zes hueren. Actum als boven, present: d'heeren Toussain Egghelin ende Philips Dominicle, scepenen, midsgaders Heindric vander Cappelle, stedehouder van den scoutheeten ». Zie: Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 87 v.

(35) Lede, prov. Oost-Vlaanderen, arr. en kanton Aalst.

(36) Bij het verlijden werd deze paragraaf, in margine, aldus aangevuld: « Met condiçiën dat ter recreacie van den vrienden maer volghen zoude 10 s. gr. ende d'andere 10 s. gr. ten proffyte van de weesen. — Te brynghen de 20 s. gr. hiervooren in twee, volghende de marge hierboven ».

Clais vanden Kerchove, Aernout de Prussenare, midsgaders Clais Vlamync, vrienden ende maghen, die daerin consenteerden.

Protocol van Adriaan de Mommengy, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1556-1560, blz. 748-749.

15.

1560 September 29. — *Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen Laurens Thys, verantwoordelijk voor de dood van Ampleunis de Clerc, met zijn familieleden en vrienden, ter ener zijde, en de voogden van de minderjarige kinderen, de overige familieleden en vrienden van de voornoemde wijlen Ampleunis de Clerc, ter ander zijde.*

29 Septembre 1560, present: Perez, Bambeke. — Lauwereins Thys, over hem zelve, gheassisteert met Guydo Thys, zynen broedere, voort Cornelis Yde, Jan Loys ende Pieter de Doeldere, zyne vienden ende maghen, te eender zyde, ende Willem vanden Kerchove midsgaders Jan van Dycke, den bleekere, als voochden van Pierkin, Claeikin ende Kallekin, de kinderen van Ampleunis de Clerc, ooc bleekere, die hy hadde by Jhannekin vanden Kerchove, zynen wive, tzelve Pierkin, als moetzoendere, ende Claeikin ten desen present zynde, gheassisteert met broeder Clais vanden Kerchove, Jan de Clerc d'houde, Pieter van Dale, Cornelis vander Muelen, Joos van Claerhout, Willem de Vane ende Pauwels van Dierendonc, alle vrienden ende maghen van denzelven wylen Ampleunis ende der voorn. weesen, ende ten desen vervanghende alle andere vrienden van den voorn. Ampleunis, hem bestaende van den vier vierendeelen, acht achtstedeelen, verdere ofte naerdere, ter andere; dewelcke voorn. comparanten, zonderlynghe de voorn. voochden, als by den ghemeenen college van scepenen ter camere van Brugge ten naevolghende zaken gheautoriseert, alzo ons scepenen voors. dat bleek by letteren danof zynde in daten van den zeventiensten daghe van deser jeghenwoordegher maent van Septembre, ondergheteekent by Adriaan de Mommengy, clerc etc., kenden ende leden hoe zylieden ter causen van alzulcke rokunen, questiën ende gheschillen, als tusschen de voorn. partijen gheweest hadden ter causen van den messchieve ende manslacht, ghedaen by den voornoemden Laureins Thys in den persoon van den voors.

Ampluenis de Clerck, zy danof onderlynghe by tusschenspreken van goede mannen verleken, vereenst ende gheappointiert waren in der manieren hiernaer verclaerst.

Te wetene: als dat de voorn. Laureins Thys ghehouden zoude werden den voorn. kynderen van Ampluenis de Clerc te gheven, eerst ter causen van de oncosten by hemlieden ghedoocht zo van 't schauwen ende begraven de somme van 20 s. gr. Item ten daghe van den voetval, die dezelve Laureins t'onser presencie hedent ghedaen hadde bin der kercke van Sinte Kathelyne naer d'hoochmesse, blootshoof, barvoets, in zyn lynwaet, ongheghort, met een wassen keerse van eenen ponde in de handt ende die ghelaten in dezelve kercke ten lichte van den weerden helegghen Sacramente, te gheven 't voornoemde Pierkin, outste zone van den voors. Ampluenis, als moetzoendere, in den handtschoe de somme van vichtien scellinghen grooten. Item noch ter voorderinghe van zekeren goddelicken dienst, die men over d'overleden zoude doen, de somme van vyf scellinghen grooten. Item ten daghe van denzelven voetval te gheven te recreacie van den vrienden van denzelven overleden de somme van thien scellinghen grooten. Voort ter onderhoudenesse van den voorn. kynderen van den overleden de somme van vyf ponden grooten. Voort te doene eene pilgrimaige ter Noodt Gods te Le boven Ghendt ende te bryngghen danof behoorlicke certificacie. Ende bovendien te betalen de costen zo van desen lettren van zoene als de lettren van consente diere ghehaelt waren. Alle welcke sommen van pennynghen de voorn. Laureins ghehouden zal werden ende by desen beloofde te betalen ghereet, uteghesteken de somme van drie ponden thien scellynghen grooten daerof dezelve Lauwereins dach hebben zoude tot Meye in 't jaer XV^C eenentzestich eerstcommende.

Ende in 't vulcommen van tghuendt dies voorseyts es, zo wedden aldoe ende beloofden Jan Loys midsgaders Pieter de Doeldere, een voor anderen ende elc voor al, by faulte van den voorn. Laureins ende als principael zelve te betalen, al up eerlicke executie in live ende in goede, met al twelcke de voors. partijen an allen zyden kenden verleken ende veraccordeirt te wesen ter causen voorscreven, zonder daeromme jeghens elcanderen eeneghe questie te maken nochte daerjeghens te commen ofte te doene nochte ghedoogghen ghedaen te zyne in toecommenden tyden in eenegher manieren.

Ende waer 't by aldien dat yemende van de voorn. comparanten jeghens tghuendt dies voors. es yet daden ofte deden doen, dat

men dezelve zoude moghen doen bannen uten lande ende graefscepe van Vlaenderen als van zoenbrake.

Ende es te wetene dat hierof ghemaect zyn twee brieven van eenen inhoudene danof elck van den voorn. partijen den eenen onder hem behouden zullen.

In kennessen etc.

Protocol van Adriaan de Mommengy, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1556-1560, blz. 760-763.

16.

1561 April 19. — *Schepenen van Brugge machtigen Jan de Brauwere en Christoffels van Oost, voogden van Adriaan, Arnoud, Maaiken en Adriana, de minderjarige kinderen van wijlen Adriaan Keurman bij Beatrice Lauwers, zijn vrouw, om zich in naam van hun pupillen wettelijk te verzoenen met Calixtus Beele, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Adriaan Keurman.*

Peris, Berghe, Sproncholf, Breydele, Bambeke, Nieuwenhuuse, Wadimont, idem dach [19 April 61 naer Paschen].

Jan de Brauwere ende Christoffels van Oost, stedegarssoen, als voochden van Adriaan, Noudt, Mayken ende Adrianeken, kinderen van Adriaen Kuerman, de sceppere, die hy hadde by Beatrice filia Loy Lauwers, zynen wyve, die bidden ende verzoucken consent omme over ende uuter name van de voorn. huerlieder weesen ende by speciale van den voorn. Adriaen, dewelcke es rechte moetsoendere erde hoofclaghere van den manslacht, by Calyse Beele, fusteynwevere, gheperpetreirt in den persoon van Adriaan Cuerman, tzelfs weese vadere³⁷, te moghen verstaene tot maken van den payse

(37) Adriaan Cuerman, of Adriaan de Man zoals hij ook geheten werd, overleed op 10 Juni 1560; dit blijkt uit het relaas van de lijkschouwing: « Actum 's Disendaechs 11 Wedemaent 1560. — Beschaut Adriaen de Man, sceppersknappe, doot liggende in 't Nieulantstratkin by der Ghentpoorte bachten de herberghe ghe-naemt *Cortrycke* van eene wonde die hy hadde in de slyncker aerne boven de helleboghe, hem ghedaen Maendaghe in de Syncxsche daghen lestleden t' Zevecote in 't *Peerdekin* buten deser stede naer de noene tusschen den vier ende vyf hueren met een snydere by eenen Calixstus, fusteynwevere, danof dezelve Adriaen der weerlt overleedt ghister avondt tusschen den 7 ende 8 hueren. Actum als boven, present d'heeren Andries vanden Berghe ende Jacop de Baers, scepenen, midsgaders Heindric vander Cappelle, stedehoudere van mynheere den scoutheeten ». Zie: Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 139.

ende passeren van den zoendinghe van den voorn. manslacht in der manieren naevolghende.

Te wetene: dat de voorn. Calyse, als facteur, ghehouden zal zyn te doene eenen voetval ter zulcker plaetsen als 't den vrienden ende maghen van dese weesen believen zal, ende alsdan te betaelen voor 't scauwen van 't doode lichaem van den overleden 5 s. gr. Noch ghelycke 5 s. gr. voor den chyrurgien. Voort voor den dienst van der kercke 8 s. gr. Voort voor moetsoen ende maechsoen in den handtschoe ten proffyte van den voorn. Adriaen twintich scellinghen grooten. Ende voort ten behouwe van d'ander drie weesen elck 20 s. gr., makende 3 lb. gr., te betaelene 20 s. gr. ghereet, 20 s. gr. te Paesschen 62, ende de reste te Paesschen 63, daervooren den facteur ghehouden zal zyn zeker te stellene. Voort noch ten behouwe van der weduwe van den voorn. Adriaen, voor diversche moyte ende ander oncosten, 17 s. gr. Ende tottedien wert dezelve facteur ghehouden te betaelen alle de oncosten van de brieven ten payse ende zoendinghe van noode.

Al om beter ghedaen etc., present Anthuenis de Conynck, Pietre Bernaert, Matthys Hofman ende meer andere etc.

Protocol van Jan Spetael, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1561-1562, blz. 80-81.

17.

1563 Augustus 10. — *Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetsoen verleden tussen Jacob, Willem, Jan en Hendrik Waghe, broeders, Anton Sayon, schoonbroeder, met de overige familieleden en vrienden van wijlen meester Joost Waghe, priester, ter ener zijde, en Simon de Saint-Vaast, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde meester Joost, met zijn broeder, Pieter de Saint-Vaast, zijn overige familieleden en zijn vrienden, ter ander zijde.*

Graet, Baes, den 10^{en} Ougst 1563. — Comparerende in persoeen Jacob Waghe d'oude, den cuupere, gherechtich moetsoendere van wylen meestre Joos Waghe, in zynen levene priestre ende confesseur van den convente van den Filledieusen te Ghendt, zynen boedere, wiens ziele God ghenadich zy, voort Willem Waghe²⁸, Jan ende

(38) Vermoedelijk dezelfde persoon waarvan in een document d. d. 24 October 1560 als volgt sprake is: « Jozyne Roelpot, d'huysvrauwe van Willem Waghe, oudt 33 jaren of daeromtrent ». Zie: Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 376.

Heindryck Waghe³⁹, ooc ghebroeders van den overleden, voort Anthuenis Sayon⁴⁰, ghetraut hebbende Margriete Waghe, zusters van den overleden, Jacob Waghe de jonghe, Adriaen Waghe, Philips Waghe filius Jacobs, Pietre Waghe filius Pieters, de voorn. Jacob Waghe als voocht van Corneilkin Maelstaf, representerende Cornelia Waghe, zyn grootmoedere, Cornelis, Jacob ende Lucas Oliviers, Jacob van Tortelboome, Jacques Sayon, Lenaert Sayon, Jacques le Febure, Jacob Goreel ende andere vrienden ende maghen van denzelven wylen meestre Joos, de voorn. comparanten vervanghende ten naevolghende zaken alle d'andere huerlieder medemaghen ende vrienden van ghetrauden bedde, ende niet voordere, uute den vier vierendeelen ende achte achtendeelen, ten derden ofte naerder bestaende, ter eender zyde, ende Symon de Saint-Vaas, ghebooren van Camerycke als principael facteur van den faicte, doot ende manslacht by hem ghedaen ende gheperpetreert in den persoon van den voors. meestre Joos Waghe, midsgaders Pieter de Saint-Vaas, zynen broeder, Adriaen vander Muelene, Jan Persevale de jonghe, ende andere zyne bystaende vrienden ende assistenten, over hemlieden ende alle tzelfs facteurs vrienden en maghen, ooc van ghetrauden bedde, uute den vier vierendeelen ende achte achtendeelen, ten derden ofte naerder bestaende, die hy, Symon, ooc vervynck, ter andere; dewelcke comparanten kenden ende leden, kennen ende lyden by desen, an beeden zyden voorseyt, dat van alzulcke rancunen, faicte, evelen moede, questiën, gheschillen ende differenten als tusschen hemlieden an beeden zyden voorseyt totten daghe van hedent ghezyn ende gheweest hadden, ter causen van den voors. mesvalle, homicide ende manslachte met dieser meer ancleven ende toucierien mochte, zy danof eendrachtelick gheaccordert ende finalick ghepaysiert waren, by tusschensprekene van goede mannen, in der manieren hiernaer verclaerst.

Te wetene: dat de voorn. Symon gheerne ende minnelick doen zal, in leetscip van zynder mesdaet, binden cloostre ende convente van den Willeminen in Brugghe hedent deser daten een voetval,

(39) Vermoedelyk identiek met « Heindric Waghe, oudt 35 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d.d. 27 October 1563. Zie: Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 461.

(40) Vermoedelyk identiek met « Anthuenis Sayon, d'oude, oudt 74 jaren of daeromtrent », tenware — en dit is waarschynlijker — hiermede zijn vader zou bedoeld zijn. Zie: Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 472.

in zyne lynen cleederen, blootshoofs ende barbeens, knielende up beide zyn knien, met zyne handen te gadere. Voort by denzelven facteur te ghevene ende betalene in de handschoe voor moetzoon ende maechsoen in ghereede penninghen de somme van acht ponden zes scellinghen ende acht penninghen grooten. Voorts over de onkosten van het schauwen van den overleden met diesser anneghedleeft heeft in 't gheheele de somme van elfven ponden grooten. Voort den montsoendere te ontheffene jeghens den heere. Voorts de somme van vier ponden grooten omme daermede te doene eenen uutvaert binnen der stede van Brugghe daer 't den montzoendere, vrienden ende maghen van den overleden believen zal. Voorts in den handen van den drie oudste broeders naer den montzoendere elc vier ponden grooten, omme die te distribuërene t'huerlieders discretie, comt twaelf ponden grooten. Voort twee ponden grooter omme beweicht te worden de religieusen van den Filiedieusen te Ghendt omme over de ziele van den overleden te biddene. Voort vichtien ponden grooten omme daermede ter eere ende huwelicke t'helpene vyf jonghe maechdekins, ter discretie van den montzoendere ende andere zyne broeders, vrienden ende maghen. Voorts drie ponden grooten omme ghedistribuërt te werdene den schamele schoolkinderen ten Bogaerde ende maechdekens in de Ezelstrate binnen deser stede, elcke schole 30 s. gr. Voorts den montzoendere, vrienden ende maghen t'ontheffene van de wettelicke brieven, die ter causen van desen montsoene ende payse van noode wesen zullen. Voorts wert den facteur ghehouden up de sepulture, daer d'overleden begraven es, te doen stellene ende graverene in motale up den zarck, ter plaetsen ende stede zo men hem tooghen zal, 't naervolghende: « Hier licht begraven meestre Joos Waghe filius Joos, gheboren van Brugghe, priestre ende confesseur van desen convente, overleden up Sinte-Cathelynenavendt in 't jaer Ons Heeren duust vyfhondert ende tweentzestich. Bidt over de ziele ».

Belovende de voors. comparanten an beeden zyden voorseyt tzelve tractaet ende vriendelicke middelinghe van payse in der manieren voorscreven te onderhoudene goet, vast, zekere ende van weerden, zonder daerjeghens te commene of doene, zelve of by anderen, 't ware by appellatiën, reformatiën, reliefvementen of anderssins, in toecommende tyden in eenigher manieren, elck van de voorn. partijen up peyne van duusent Karolusguldenen, die t' applicquierene ende deelene in drien, te wetene: tdeen derde ten

proffyte van der heyligher Kercke, daerondere de overtredere ofte transgresseurs van dien alsdan wuenen ende parochianen [wesen] zullen, tdandere derde ten proffyte van onsen harden gheduchten heere, de conincklycke majesteit, ende 't derde derde ten proffyte van den ghemeen en aermen deser stede, de peyne verbuert ofte niet, den voorn. paeys, zoendyng ende vrede altyts van weerden blyvende ende sorterende zyn gheheel effect ten ewighen daghen, onder 't verbandt van huerlieder persoon ende goedinghen, roerende ende onroerende, present ende toecommende, renuncierende tot effecte van desen van allen exceptiën, beneficiën van rechte ofte costume, restitutiën ende relievementen van den prince, ende voort van allen anderen subterfugiën ende cautelen, daermede zy hemlieden naermaels zouden moghen ofte connen behelpen, ende by speciale den rechte, improberende generale renunciatie zonder voorgaende speciale.

Ende mids welcken contracte van payse ende minnelic accord, de voorn. comparanten respectivelic hilden hemlieden an beeden zyden wel ghevreidt, ghepaysiert, ghetrauwelic verleken ende gheaccordeert zynde van de voorn. rancunen, discorden ende evelen moede, die tusschen hemlieden ter causen van de voorscreven doot ende manslacht gheweest hadden totten daghe van hedent.

Baden ende versochten an ons, scepenen voorseyt, 't voorn. vriendelic accord, eendrachtighen pays ende zoendynck up hemlieden te willen kennen ende zeghelen ende hemlieden dienvolghende verclaersden den voorn. dooden verzoent te zyne, midsdien eene vaste, ongheveynsde vrede ende goede pays onderlinghe ghesloten ten ewighen daghen in der manieren, dat zo wie van de voorn. partien tzelve zoendyng up den anderen verbrake, met dat men tzelve scepenen alsdanne zynde kennelic maken mochte, dat men alsdanne den overtreder van dien zal moghen bannen uutten lande van Vlaendren hondert jaeren ende eenen dach up zyn hooft als van zoendyngbrake.

De voorn. Jacob, Jan, Heyndric ende Willem Waghe hemlieden houdende ten vullen ghefurniert van de voorn. sommen van penninghen, danof den voors. Symon ende allen anderen quite sceldende.

Ende es te wetene dat hierof ghemaect zyn etc.

Protocol van Jan Telleboom, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1562-1563, blz. 277v.-279v.

1563 October 30. — *Schepenen van Brugge machtigen Joost Thoulet en Karcl Potvliet, voogden van Bernard, Zeger, Jozine en Johanna, de vier minderjarige kinderen van wijlen Jan Thoulet bij Johanna Miere, zijn vrouw, om zich in naam van hun pupillen wettelijk te verzoenen met Paschier Thoulet, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Jan Thoulet, zijn broeder.*

Lem, Prynghel, Despaers, Anchemant, Nieuwenhove, Breydele, 30 Octobre 63.

Joos Thoulet ende Caerle Potvliet, als voochden van Bernaert, Zeghere, Jozyken ende Janneken, de kynderen van wylen Jan Thoulet, den coornedraghere, die hy hadde by wylen Janneken Miere, zynen wyfve, dezelve weesen gherechtighen hoirs ende montzoenders van wylen den voorn. Jan Thoulet, huerlieder vadere⁴¹, faictelic ter doot ghebrocht by Zegher Thoulet, den eerdepottebackere, zynen broedere, welcke comparanten vertoochden ende te kennen ghaven hoe de voorn. weese vadere, zieck te bedde liggende van derzelve quetsure danof hy corts daernaer overleet, zekeren vriendelicken paeys ende accordt ghemaect heeft metten vrienden van den voorn. Passchier Thoulet ter causen van den voorn. faicte ende manslacht, by den voornomden Passchier gecommitteert in zynen persoon, by welcken accorde der voorn. weesen vadere denzelve Passchier quyte ghescholden ende vergeven heeft, in de presentie van zynen pasteur, den voorn. Joos Thoulet, zynen broedere, ende andere zyne vrienden, alzulck fait ende manslacht als hy zoude mueghen gecommitteert hebben in zynen persoon, willende ende begheerende by expressen an zyne vrienden ende maeghen daer present, doe hem tzelve alsdoe ooc beloveden, dat men den voorn.

(41) Jan Thoulet overleed op Maandag 23 Augustus 1563, zoals blijkt uit het relaas van de lijkschouwing: « Actum 's Maendaechs den 23^{en} in Ougst 1563. — Beschaut Jan Toulet, den coornedraeghere, doot liggende t'zinen huuse, staende in 't Temmermanstratkin, van eene grievelicke wonde die hy hadde achter in de slyncker schoere nederwaerts streckende ontrent de oxcelen, hem ghedaen by Passchier Toulet, zynen broedere, Disendaghe lestleden snavents ontrent den 8 hueren voor 's overledens duere, daerof den voorn. Jan overleet hedent ontrent den 9 hueren voornoene. Actum als boven, present d'heeren Jooris le Roulx ende Jan de Baers, scepenen, midsgaders Christiaen Pruumbout, 's heeren dienare ». Zie: Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 181 v.

facteur ter causen van dien gheen molest doen en zoude in eenegher manieren, midts by hem alleenlic betalende de costen ter causen van dien gheschiet. Ende also derzelve weesen vadere corts daernaer deser weerelt overleden es, hebben de voorn. voochden metten vrienden ende maghen van den voorn. Passchier, ter causen van dien ende alle andere questiën, gheschillen ende rancunnen die gheschiet waeren duer occasie van denzelven faite, gheaccordeert ende overeen commen in der manieren naevolghende, behoudens altyts 't consent ende adveu van Ulieden myne voorn. heeren.

Te wetene : eerst dat den voorn. Passchier ofte zyne vrienden uut zynen naeme denzelven weesen quyten ende indempneren zullen, costeloos ende schadeloos, jeghens den chirurgien die den overledene bystonden ende cureerden. Voorts noch quyten ende indempneren jeghens de vrouwepersoone, die hem in zyne ziekte ende crancthede bystont. Voorts worden noch ghehouden hemlieden te quytene ter causen van den oncosten van desen jeghenwoordeghen consente ende de lettren van accorde, ter causen van diere te maekene. Ende voorts worden noch ghehouden hemlieden te rembourserene de somme van vyf scellinghen grooten, by hemlieden betaelt over 't schauwen van denzelven overledene.

Ghehoort by den voorn. college 't vertooch ende verzouck van de voorn. voochden, 't verclaers van eede by hemlieden ghedaen als tzelve wesende ter oorboore ende profyte van de voorn. weesen, zo was hendelynghe huerlieder begheerte gheconsenteert alzo te mueghen doene, ter presentie van Willem de Snick, Chaerles Lacheren ende Anthuenis van Lessen, vrienden ende maghen van den voorn. weesen, die daerinne mede consenteerden ende tevreden waeren.

In kennessen.

Protocol van Jan Panckoucke, klerk van de vier-schaar van Brugge, over de jaren 1563-1565, blz. 29v.-30.

19.

1563 October 30. — Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen de voogden van de minderjarige kinderen en de vrienden van wijlen Jan Thoulet, ter ener zijde, en Paschier Thoulet, veantwoordelijk voor de dood van

de voornoemde Jan Thoulet, zijn broeder, met zijn vrienden, ter ander zijde.

Nieuwenhove, Breydele, idem dach. — Joos Thoulet ende Caerle Potvliet, als voochden van Bernaert, Zeghere, Jozyken ende Janneken, de kynderen van wylen Jan Thoulet, den coornedraghere, die hy hadde by wylen Janneken Miere, zyne wyfve, denzelven Beernaert wesende gherechtiche hoofclaeghere ende montzoendere van wylen den voorn. Jan Thoulet, zynen vadere was, midsgaders denzelven Beernaert, Willem de Snick ende andere vrienden ende maghen van den voorn. Jan Thoulet, over hemlieden ende te desen vervanghende alle andere huerlieder medemaghen ende vrienden, ter eender zyde, ende voorts Chaerles Lacheren ende Anthuenis van Lessen, vrienden ende maghen van Passchier Thoulet, faicteur van den faicte ende manslacht by hem ghecommitteert ende gheperpetreert in den persoon van wylen den voornomden Jan Thoulet, zynen broedere, ende te desen ooc vervanghende alle andere zyne vrienden ende maghen, ter andere zyde, welcke comparanten ende zonderlynghe de voorn. voochden, over ende uuter naeme van huerlieder voorn. weesen, by wille, wete, consente ende octroye van den ghemeenen college van scepenen deser voornomde stede van Brugge ter camere hemlieden hedent daete van desen t'onser jeghenwoordicheyt verleent, kenden ende leden dat van al zulcken rancunen, wanjonsten, faicte ende evelen moede, questiën ende gheschillen als ter causen van den voorseyden mesvalle, doot ende manslacht zoude mueghen gheweest hebben, zy danof onderlynghe wel ende in 't vriendelick veraccordeert ende vereenst waeren, volghende ende naer het uutwysen van den verzoucke ende begheerte ende accorde by wylen den voorn. Jan Thoulet voor zyn overlyden zelve ghemaect, in presentie van vrienden ende maghen, in der naervolghende manieren.

Te wetene : eerst dat de voorn. Chaerles Lacheren ende Anthuenis van Lessen over ende uuter naeme vanden voorn. Passchier Thoulet, als facteur, ghehouden worden, ende beloveden by desen een voor andere ende elck voor al, den voorn. voochden ende weesen te quytene ende indempnerene, costeloos ende schadeloos, jehens den meesters ende chirurgienen, die den overledene in zyne cranchede bystonden ende cureerden. Voorts worden noch ghehouden hemlieden te quytene jehens de frauwepersoone, die hem in zyne cranchede bystont. Voorts worden noch ghehouden te ghevene ende betaelene de lettren van paeysse ende zoeninghe midsgaders

de lettren van consente, hiervooren verclaerst. Ende voorts worden noch ghehouden denzelven voochden ende weesen te rembourserene de somme van vyf scellinghen grooten, by hemlieden betaelt over 't schauwen van den overledene.

Midswelcken vriendelicken accorde ende appointemente partijen an beeden zyden kenden ende leden hemlieden ghetrauwelick vereenst, verleken ende veraccordeert wesende van den voornoonden differenten, wanjonsten ende evelen moede, tghebuert ter causen vooren verhaelt, belovende tzelve te onderhoudene goet, vast ende van weerden, zonder daerjehens nemmermeer te commen, doen noch laeten commen, directelick nochte indirectelick, in eenegher manieren.

In kennessen etc.

Protocol van Jan Panckoucke, klerk van de vier-schaar van Brugge, over de jaren 1563-1565, blz. 30-31.

20.

1564 Februari 25. — *Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen Jozine Lettelier, zuster, en de overige familieleden en vrienden van wijlen Anton Lettelier, ter ener zijde, en Jan de Hoop, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Anton Lettelier, met zijn familieleden en zijn vrienden, ter ander zijde.*

Nieuwenhove, Boodt, 25^{en} Sporcle 63. — Josyne, de dochtere van Anthuenis Letteliers, als by den ghemeeenen college van scepenen deser voorn. stede van Brugghe ter caemere uute voochdie ende huer selfs ghemaect zynde, alzo d'heer Joos Galle, te desen present, als 't anderen tyden huer voocht gheweest hebbende, verclaersde ende affirmeerde warachtich zynde, alzo dezelve Josyne wesende gherechtich hooftclaegheghe ende moentzoeneghe van wylen Anthuenis Lettelier filius Anthuenis, hueren broedere, midsgaders den voornoonden d'heer Joos Galle, joncvrauwe Jehanne de la Croix, tzelfs Josyne ende Anthuenis moedere, Juliaen Lettelier, hueren natuerlicken broedere, Jacob de Raedt ende Willem Hooftman over hemlieden ende te desen vervanghende alle huerlieder andere medemaeghen ende vrienden, zowel van der vaderlicke als van der moederlicke zyden, tzy van ghetrauden bedde, bastardie ende an-

derssins, commende uutten vier vierendeelen, acht achtendeelen, ten derden ofte naerdere, ter eender zyde, ende Jan, de zuene van Jacob de Hoop, als facteur van den faite ende manslacht by hem ghecommitteert ende gheperpetreert in den persoon van wylen den voorn. Anthuenis Lettelier, gheassisteert metten voornomden Jacob de Hoop, zynen vaedere, Jan de Hoop, zynen oom, ende Mathys de Hoop, over hemlieden ende te desen ooc vervanghende alle andre zyne vrienden ende maeghen, zowel van der vaderlicke als van der moederlicke zyden, tzy van ghetrauden bedde, bastardien ende anderssins, spruutende uutten vier vierendeelen, acht achtendeelen, ten derden ofte naerdere, ter andere zyde; welcke comparanten ende zonderlynghe de voorn. Josyne, zoverre het noodt dede ten naervolghende zaken gheautoriseert by den voorn. huere moedere, vrienden ende maeghen, kenden ende leden dat van alzulcken rancunnen, wanjonsten faicten, evelen moede, questiën ende gheschillen, als tusschen hemlieden an beeden zyden voorseyt totten daeghe van hedent gheweest hadden ter causen van den voors. mesvalle, doot ende manslacht, ghedaen ende gheperpetreert by den voors. Jan de Hoop, filius Jacobs, in den persoon van den voors. Anthuenis Lettelier, wiens ziele God ghenadich zy, ende van al dies daer meer ancleven mochte, zy danof onderlinghe wel ende in 't vriendelick, by tusschensprekene van zeker notable persoonen, an beeden zyden verleken, vereenst ende gheaccordeert waeren in der vormen ende up de conditien naervolghende.

Te wetene: eerst, dat den voornomden facteur ghehouden wort te doene met zyn selfs lichaeme eenen voetval binnen den cloostre ende convente van de Collettezusters in Brugghe, in zyne lyne cleedren, barbeens, blootshoofds, knielende up zyne knyen ter eerden met eene wasse onghebrande keersse van eenen ponde in zyn handt, ende die aldaer te latene ten lichte van den dienste Gods ende een persoon met hem die de behoorlicke taele doen zal t' zynen coste ende alsdanne te ghevene der voornomde montzoenighe ende huere moedere, over het montzoen ende andere costen, de somme van vichtich Carolusguldenen, te drie scellinghen vier penninghen grooten 't stick, die zy distribuëren zullen t' huerliedre discretie. Voorts wort noch ghehouden te ghevene den voorn. Juliaen Lettelier, tzelfs Anthuenis natuerlicke broedere, de somme van zes ghelycke Carolusguldenen. Al twelcke den voorn. facteur hedent daete van desen, in de presentie ende jeghenwoordicheyt van ons

voorseyt scepenen, also binnen den voornoomden cloostere dede ende vulquam. Voort wort noch ghehouden den voornoomden vrienden ende maeghen van den overledene te deliverene ende leverene in huerlieder handen de wettelicke brieven van zoendinghe, die hemlieden ter causen van desen noodzakelick zyn ende behouven zullen, zonder den cost ofte last van hemlieden. Ende voorts wort noch ghehouden hemlieden te quytene ende indempnerene, costeloos ende schadeloos, jeghens den medecynen ende chirurgienen, die den overledene cureerden ende bystonden, midsgaders jeghens de weduwe van den overledene in ghevalle zy namaels yet quereleerde, midsgaders jeghens den persoon die over hemlieden gheoccupeert heeft in 't maken van desen paeys.

Midswelcken vriendelicken accorde ende appointemente partien an beeden zyden kenden ende leden hemlieden ghetrauwelick vereenst, verieken ende veraccordeert wesende van de voornoomde differenten, wanjonsten ende evelen moeden, ghebuert ter causen vooren verhaelt, belovende dezelve partien ende elc sonderlynghe al dies voorseyt es te vulcommene ende houdene over goet, ghestadich ende van weerden, zonder nemmermeer daerjegheus te gaene ofte commene, doen noch laeten ghedaen te zyne, 't waere by appellatiën, reformatiën, relievementen ofte anderssins in toecommende tyden in eenegher manieren, renuntierende de voorn. Josyne zoverre het huer anneghync beneficium senatusconsulti Velleiani.

Volghende denwelcken partien an beeden zyden baden ende verzochten van ons voorseyt, scepenen, desen voorseyden eendrachtighen paeys, accord ende zoendynck up hemlieden te willen kennen ende zeghelen, ende hemlieden dienvolghende verclaersen wel ende ghetrauwelick verieken ende den dooden verzoent te zyne ende blyvene ten eeuweghen daeghen, twelcke wy, scepenen voorseyt, t' huerlieder begheerte deden ende vulquaemen up 't verbant zo wie van hemlieden naermaels tzelve zoendynck up anderen verbrake dat waere up peyne van zoendynbrake.

Ende es te wetene 2 eens.

In kennessen etc.

Protocol van Jan Panckoucke, klerk van de vier-schaar van Brugge, over de jaren 1563-1565, blz. 75v.-76v.

21.

1564 Juli 25. — Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen de broeder en de overige familieleden en vrienden van wijlen Joost de Knuudt, ter ener zyde, en Michiel de Donckere, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Joost, met zijn familieleden en zijn vrienden, ter ander zijde.

Berghe, Bueneken, 25 Hoymaent 64. — Joos⁴² de Knuudt filius Jans, den schachtmakere, als denzelven Joos wesende gherechtich montsoendere ende hoofclaghere van wylen Joos de Knuudt, zynen broedere was, midsgaders Aernout Nuete, Heindrick van Meghem, Jacob ende Oste Taelman⁴³, ende andere vrienden ende maghen van denzelven Joos de Knuudt, over hemlieden ende te desen vervanghende alle andere huerlieder medemaghen ende vrienden, zo wel van der vaderlicke als van der moederlicke zyden, tzy van ghetrauden bedde, bastardye ende anderssins, commende uuten vier vierendeelen, acht achtendeelen, ten derden ofte naerdere, ter eender zyde, ende Michiel de Donckere, als facteur van den faicte ende manslacht by hem ghecommitteert ende gheperpreteert in den persoon van wylen den voorseyden Joos de Knuudt⁴⁴, midsgaders Pieter Waukier ende Jacob Beyens, vrienden ende maghen van den

(42) Is voorzeker een verschrijving en moet wellicht Jan of Jacob gelezen worden.

(43) Vermoedelijk identiek met « Oste Taelman, matsenare, oudt 37 jaren of daeromtrent » en « Oste Taelman, matsenare ende ghezwozen clynckere deser stede, oudt 42 jaren of daeromtrent », respectievelijk vermeld in documenten d.d. 23 Januari 1555 en 14 Januari 1563. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nrs. 124, 503.

(44) Joost de Knuudt overleed op 26 November 1562, zoals blijkt uit het relaas van de lijkschouwing : « Actum 's Donderdaechs den 26^{en} in Novembre 1562. — Beschaut Joos de Knuut, de jonghe, de catoenslaghere, doot liggende t' zynen huuse in de Baellestrate van eene grievelicke wonde die hy hadde an de rechter zyde van der borst neffens 't mammekin, hem ghedaen Zondagheavent lestleden tusschen de acht ende 9 hueren by Michiel de Donckere, alias Helich Been, oudscoemakere, voor tzelfs overledens duere, daerof denzelven Joos hedent naer noene tusschen de 2 ende 3 hueren der weerlt overleet. Actum als boven, present : d'heeren Maerten vander Weerde ende Fransois vander Woestyne, scepenen, midsgaders Claeis vander Fonteyne, 's heeren dienare ». Zie : Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 171 v.

voornomden Michiel, ende te desen oock vervanghende alle andere zynē vrienden ende maghen, zowel van der vaderlicke als van der moederlicke zyden, tzy van ghetrauden bedde, bastardien ende anderssins, spruutende uutē vier vierendeelen, acht achtendeelen, ten derden ofte naerdere, ter andere, dewelcke comparanten kenden ende leden, kennen ende lyden by desen, dat van alzulcke rancunen, wanjonsten, faicten, evelen moeden, questiēn ende gheschillen, als tusschen hemlieden an beeden zyden voorseyt totten daghe van hedent gheweest hadden, ter causen van den voorseyden mesvalle, doot ende manslacht ghedaen ende gheperpreteert by den voorseyden Michiel de Donckere in den persoon van den voors. Joos de Knuudt, wiens ziele God ghenadich zy, ende van al dies daer meer ancleven mochte, zy danof onderlinghe wel ende in 't vriendelicke, by tusschensprekene van vrienden ende maghen an beeden zyden, verleken, gheaccordeert ende vereenst waeren in der vormen ende up de conditiēn naervolghende.

Te wetene: eerst, dat de voornoomde facteur ghehouden wert te doene met zyn selfs lichame eenen voetval up zulcke eene ghewyede plaetse daer 't den voorn. montzoendere, vrienden ende maghen believeu zal, in zyne lyne cleederen, barbeens, blootshoofs, knielende drie reysen up zyne knyen ter eerden, met eene wasse onghebrande keersse van eenen ponde in zyn handt, ende die aldaer te latene ten lichte van den helighen Sacramente, ende eenen persoon met hem die de behoerlicke tale doen zal, t'zynen coste, ende alsdanne te ghevene den montzoendere in een handschoe thien Carolusguldenen, te drie scellinghen vier penninghen grooten 't stick, twelcke de voorn. facteur in de presentie ende jeghenwoordicheyt van ons voorseyt, scepenen, also hedent date van desen in de prochiekercke van Sinte Cruus buuten Brugghe dede ende vulquam. Voorts wort noch ghehouden alsdanne te betalene voor het anschauwen, kisten, uutvaert ende voor al dat 't doodelicke lichame zoude mueghen annegaen de somme van thien ghelycke Carolusguldenen. Voorts wort noch ghehouden alsdanne te ghevene den voorn. montzoendere, vrienden ende maghen omme t'huerlieder discretie ghedistribüert te wordene in goddelicken dienst, disschen ofte aelmoesenen, drie ghelycke Carolusguldenen. Voorts es noch ghehouden alsdanne te ghevene ter recreatie ende maelytwaert van den montzoendere, vrienden ende maghen, zes ghelycke Carolusguldenen. Voorts wort noch ghehouden dezelve facteur te betalene

beede de lettren van paeyse ende zoen te desen van nooden. Alle welcke voorscreven poincten de voorn. delinquant ghehouden wort te vulcommene hedent date van desen, up peyne ende verbuerte van vichtich Carolusguldenen, te distribuërene by den voorn. montzoendere, vrienden ende maghen t'huerlieder discretie, ende bovendien up peyne van nulliteyt van desen jeghenwoordighen paeyse. Voorts wort den voorn. delinquant ghehouden in persooone te doene eene pilgrimaige te Roomen ten wille ende vermane van den voorn. montzoendere, zyne vrienden ende maghen, hemlieden danof medebringhende behoorlicke certificatie. Ende voort wort hy ghehouden te doen stellene up 't kerchhof van Sint-Gillis, daer den overledene begraven licht, een cruce gheschildert met roode olieverwe metten daghe van den overlydene, van een dobbel plate achte voeten buiten der eerde ende drie voeten binder eerden.

Midswelcken vriendelicken accorde ende appointemente partijen an beeden zyden kenden ende leden hemlieden ghetrauwelic vereenst, verleken ende veraccordeert wesende van den voorn. differenten, wanjonsten ende evelen moeden, ghebuert ter causen vooren verhaelt. Belovende dezelve partijen ende elck zonderlinghe al dies voorseyt es te vulcommene ende houdene over goet, ghestadich ende van weerden, zonder nummermeer daerjehens te gaene ofte commene, doen noch laten ghedaen te zyne, 't waere by appellatiën, reformatiën, relievementen ofte anderssins in toecommende tyden in eenigher manieren, elck van de voors. partijen up de peyne ende verbuerte van hondert gouden leeuwen, die te gaene ende declene in drien, te wetene: een derde ten profyte deser voors. stede, tweetste deel ten profyte van den ghemeenen aermen, ende 't derde deel ten behouwe van denghuenen die in ghebreke niet wesen en zal, de peyne verbuert ofte niet, dit voors. accord altyts van weerden ende in vigeure blivende ten eeuwighen daghen.

Volghende denwelcken partijen an beeden zyden baden ende verzochten an ons voorseyt, scepenen, desen voors. eendrachtighen pæys, accord ende zoendynck up hemlieden te willen kennen ende zeghelen, ende hemlieden dienvolghende verclaersen wel ende ghetrauwelic verleken ende den dooden verzoent te zyne ende blivene ten eeuwighen daghen, up 't verbant boven verclaerst. Twelcke by scepenen t' huerlieder begheerte deden ende vulquamen ooc up 't verbant dat zo wie van hemlieden naermaels tzelve zoendynck

up anderen verbrake, dat waere up de peyne van zoendynckbrake.

Ende es te wetene 2 eens.

In kennessen etc.

Protocol van Jan Panckoucke, klerk van de vier-schaar van Brugge, over de jaren 1563-1565, blz. 156-157v.

22.

1564 Augustus 14. — *Schepenen van Brugge machtigen Willem Mattyn en Jan Bue'lynck, voogden van Hans, Pieter, Michiel en Willem, de vier minderjarige kinderen van wijlen Jan de Latere en Johanna Abraham, zyn vrouw, om zich in naam van hun pupillen wettelijk te verzoenen met Jacob de Smit, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Jan de Latere.*

Pringheel, Despaers, Anchemant, Berghe, Boodt, Bueneken, idem dach [14^{en} Ougst 1564].

Guillame Mattyn, voorcoopere, ende Jan Bue'lynck ⁴⁵, schoemakere, als voochden van Hansken, Pierken, Michielken en Willeken, de kinderen van Jan de Latre die hy hadde by Janneken Abraham zynen wyve, die bidden ende verzoucken consent, omme over ende uuter name van denzelven weesen te moghen verstande tot passeren, ende verkennen van den lettren van payse, ter cause van den manslacht by Jacop de Smit ⁴⁶ gheperpetreirt in den persoon van den voornomden Jan de Latre, der weesen vadere, in der manieren ende up de naervolghende conditiën ende bespreken.

Te wetene, dat den voorn. Jacop, als factuer, ghehouden zal wesen te doene eenen voetval binder kercke van Sinte Michiels buiten Brugghe, in zyn lynen cleederen, barbeens ende blootshoofd, met een wassen keersse van eenen ponde onghebrant in de handt, en die aldaer te laten ten lichte van den heleghe Sacramente. Voorts zal doen een pilgimage t'Onser Vrouwe van Halle, danof

(45) Voorzeker identiek met « Jan Buelinc, cordewanier, oudt 54 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d.d. 23 Januari 1560. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 272.

(46) Vermoedelijk dezelfde persoon waarvan in een document d.d. 12 Juni 1559 als volgt sprake is : « Margriete, d'huusvrouwe van Jacob de Smit, weerdinne in *De Sterre* by de Vrydachmarct in de Smedestrade, oudt 50 jaren of daeromtrent ». Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 224.

medebrynghende behoorlicke certificatie. Voorts zal betaelen ten proffyte van der voorn. weesen in 't ghemeenē de somme van 8 lb. gr., de 4 lb. gr. ghereet ten daghe van den voetvalle, ende de reste by 20 s. gr. tsaers totter vulder betalynghe, daervooren hy ghehouden wert ghoede ende souffisante zeker ende borghe te stellen. Ende voorts zal noch betaelen alle de oncosten van den brieven, consenten, lettragen ende anderen vacatiën den payse concernerende, zonder den cost ofte last van deser weesen.

Omme beter ghedaen danne ghelaten ende omme den meesten oorboor ende proffyt van de voorn. weesen, zo de voochden dat verclaersden by eede, ter presentie van Pietre Lancheel⁴⁷, Bernaert Cockuut ende meer andere vrienden ende maghen van de weesen, die daermede inne consenteirden.

In kennessen.

Protocol van Jan Spetael, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1564-1566, blz. 221-222.

23.

1564 Augustus 19. — *Schepenen van Brugge machtigen meester Jan Morbaeis en Joost Waghe, voogden van Nikolaas, de minderjarige zoon van wijlen Jacob van Nertinghe en Maaiken Waghe, om zich in naam van hun pupillen wettelijk te verzoenen met Jan vande Voorde, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Jacob van Nertinghe.*

Lem, Perez, Anchemant, Nieuwenhove, Heede, Breydele, 19 Ougst 64.

Meester Jan Morbaeis⁴⁸ ende Joos Waghe⁴⁹, als voochden van

(47) Over Pieter Lanceel of Lancheel, de zadelmaker, vermoedelijk identiek met de hierboven genoemde persoon, zie : C. Vanden Haute, a.w., blz. 84a, 84b, 86a, 89a, 202b, 222a, 222b, 223a, 224a, 224b.

(48) Voorzeker identiek met « Meestre Jan Morbays, chirurgien, oudt 70 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d.d. 27 Augustus 1561. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 465.

(49) Vermoedelijk identiek met « Joos Waghe, cupere, oudt 33 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d.d. 26 Augustus 1558. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 218.

Claeijken⁵⁰, 't kyndt van wylen Jacob van Nertynghe⁵¹ die hy hadde by Maeyken, de dochtere van Jacob Waghe, zynen wyfve, omme over ende uuter name van huerlieder voorn. weese, die gherechtich montzoendere es van wylen den voorn. Jacob van Nertynghe, zynen vadere, faictelick ter doot ghebrocht binnen deser stede by eenen Jan vanden Voorde⁵², te mueghen verstaene metten anderen vrienden ende maghen van der voors. overledene ten paeysse, naer het uutwysen van den concepte ende accorde, danof tusschen hemlieden ghemaect ende gheaccordeert, zoendynck danof te laten doene ende passerene in der naervolghende manieren.

Te wetene: eerst, dat den voorn. facteur ghehouden wort te doene met zyn selfs lichame eenen voetval, in zyne lyne cleederen, barbeens, blootshoofte, knielende drie reysen up zyne knyen ter erden, met eene wassekeersse van eenen ponde onghebrant in zyn handt, met eenen persoon die de behoorlicke tale doen zal 't zynen coste, ende alsdanne te ghevene den montzoendere in eene handtschoe twyntich scellinghen grooten. Voorts wort noch ghehouden alsdanne te ghevene voor 't schauwen ende begraven van den overledene ende andere oncosten, tsamen vichthien scellinghen grooten. Voorts wort noch ghehouden alsdanne te ghevene voor de meesters ende chirurgienen, die de overledene cureerden, vichthien scellinghen grooten. Voorts wort noch ghehouden te ghevene als-

(50) Vermoedelijk identiek met « Claeis van Hertinghe, oudt 26 jaren, poorter deser stede [van Brugghe], cuyper van zynen style, vercoopende wyn », vermeld in een document d.d. 9 Maart 1587. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 4747.

(51) Vermoedelijk identiek met « Jacob van Nertynghe, cupere van zynen style », en schoonbroeder van Joost Waghe, vermeld in een document d.d. 26 Augustus 1558. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 218. — Jacob van Nertynghe of van Hertinghe overleed op 25 Februari 1561, zoals blijkt uit het relaas van de lijkschouwing : « Actum 's Woensdaechs den 26^{en} dach van Sporcle 1560. — Beschaut Jacop van Hertinghe, cuypere, doot liggende t' zynen huuse in 't *Gowden Hooft* in 't Cleen Cuuperstratkin, van eene wonde die hy hadde in 't dicke van zyn rechter been boven de knie dezelve wonde van binnen ende nederwaerts gaende, hem ghedaen Zaterdaghe naer de noene lestleden up de Crane by den weechuuse deser stede by Jan vande Voorde, gheseyt de Jonghe, daerof dezelve Jacop ghisteravent ontrent den 10 hueren der weerlt overleet. Actum als boven, present : d'heeren Olivier Sproncholf ende Jan Breydele, scepenen, midsgaders Aernout Daens 's heeren dienare ». Zie : Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 156 r.-v.

(52) Vermoedelijk identiek met « Jan vande Voorde, dienare van den scroorders, oudt 50 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d.d. 2 December 1556. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 243.

danne den voorn. voochden ende vrienden omme in aelmoesene te distribuerene t' huerlieder discretie twee scellinghen grooten. Voorts wort noch ghehouden alsdanne te ghevene ten upziene van zekere vergaderinghen, by den voorn. voochden ende vrienden ghehadt ende noch t'hebbene, zes scellinghen grooten. Voorts wort noch ghehouden te doen doene zes zielmessen ter lavenesse van der ziele van den overledene ende alle gheloovighe zielen, twelcke ghedaen zal worden mette voorgaende twee scellinghen grooten. Ende voorts wort noch ghehouden te betalene de oncosten van desen consente ende de zoenbrieven te desen van nooden. Twelcke hy al ghehouden wort te doen doene ende vulcommene ten daghe van den voetvalle.

Ende dit omme betere ghedaen dan ghelaten ende omme den meesten oirboor, paeys ende profyct van de voorn. weese, zo de voorn. voochden dat hilden ende vervynghen by huerlieder eede, in de presentie van Joos van Nertynghe ende andere bystaende vrienden, die daerinne mede consenteerden.

In kennessen etc.

Protocol van Jan Panckoucke, klerk van de vier-schaar van Brugge, over de jaren 1563-1565, blz. 174v.-175.

24.

1564 Augustus 21. — *Schepenen van Brugge machtigen Guido Zutterman, schilder, en Joost Chevallier, oudekleerkoper, voogden van Jacob, Cornelis, Catharina en Clara, de vier minderjarige kinderen van wijlen Juliaan Staessaert en zijn vrouw, Willemiyne Zutterman, om zich in naam van hun pupillen wettelijk te verzoenen met Lieven Maertens, die de voornoemde Juliaan Staessaert erge verwondingen heeft toegebracht.*

Lem, Pringheel, Anchemant, Bambeke, Bueneken, 21^{en} Ougst 1564.

Guydo Zutterman, schildere⁵³, ende Joos Chevallier, oudecleer-coopere, als voochden van Coppen, Corneken, Cathelynken ende Claerken, de kinderen van Juliaen Staessaert, die hy hadde by Willemyne Zutterman, zynen wyve, die bidden ende verzoucken

(53) Over die schilder zie : C. Vanden Haute, a.w., blz. 90a, 222b, 226a.

consent omme over ende uuter name van denzelven weesen te moghen verstaene tot maken ende passeren van den payse ende zoene, ter cause van zekeren slach ende quetsure, by Lieven Maertens, marscalck, gheslegghen in 't hooft van Hans Staessaert, der weesen broedere, danof men presumeirt dat dezelve Hans hendelynghe, nochtans langhe naer 't consolideren van den quetsure, zoude moghen ghestorven zyn⁵⁴, ter cause van denwelcken dezelve Lieven pardoen ende remis van der majesteyt vercreghen heift, ende dit midts by den voorn. voochden hebbende, ten behouwe van de weesen in 't ghemeene, voor verlet, smarte, dilicate spyse, costen van 't scauwen ende begraven van denzelven Hans, de somme van vyf ponden thien scellinghen grooten; voorts noch ten behouwe van den voorn. Coppen, als oudste broedere van den overleden, voor moetsoen 20 s. gr. Zal voorts dezelve Lieven ghehouden zyn te stellen up 't graf van den overleden een gheschildert houtten cruce, lanck ofte hooghe vyf voeten, ende van vier dumen viercant ofte bet, mette superscriptie ende incarnation van tzelfs Hans overlyden. Voorts ten passeren van den payse te doen lesen een messe van requiem, ende alsdan ooc te betaelen de costen van de brieven, consenten ende andere lettragen den payse concernerende, zonder den cost van de weesen.

Omme beter ghedaen danne ghelaten etc., present: Jan Reyniers, scadebeletter, ende Jacop Fiers, stedegarsoen, vrienden ende maghen etc.

Protocol van Jan Spetael, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1564-1566, blz. 223-224.

(54) Hans Staessaert overleed op 6 November 1563, zoals blijkt uit het relaas van de lijkschouwing: « Actum tSaterdaghs den 6^{en} dach van Novembre 1563. — Beschaut Hans Stassaert, joncman, filius Juliaen, den maerscalc, doot liggghende tzelfs Juliaens huuse, wonende ten Vlamincedamme beneden der Vlaminckbrugghen, ende an hem bevonden in de crune van den hoofde een wonde met de depressie van den schuetels die gheheel toe ende ghenesen was ende toegheweest hadde wel 7 weken ofte daeromtrent, zo meesters Pietre de Brune ende Boudewyn Wyts, cirurgienen ende over dezelve cure altyts ghegaen hebbende, verclaersden, welcke quetsure hem ghedaen was gheweest by Lieven Maertens, ooc maerscalck, wonende tzelfs Juliaens huuse Woensdaghe leet 15 weken met een hamere, ende es den voorn. Hans overleden hedent ontrent den 9 hueren voor noene. Actum als boven, present d'heeren Jan van Nieuwenhove ende Francois Buenicken, scepenen, midsgaders Heindric vander Cappelle, stedehouder van mynheere den schoutheeten ». Zie: Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 189.

25.

1564 Augustus 27. — Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen de voogden van Nikolaas, de minderjarige zoon, Joost, de broeder, alsmede de overige familieleden en vrienden van wijlen Jacob van Nertinghe, ter ener zijde, en Jan vande Voorde, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Jacob, met zijn familieleden en zijn vrienden, ter ander zijde.

Pryngheel, Despars, 27 Ougst 64. — Meestre Jan Morbaeis ende Joos Waghe, als voochden van Claeikin, 't kyndt van wylen Jacob van Nertyinghe dat hy hadde by Maeyken, de dochtere van Jacob Waghe, zynen wyfve, tzelve Claeiken wesende gherechtich hoofclaghere ende montzoendere van wylen den voorn. Jacob van Nertyinghe, zynen vadere was, midsgaders Joos van Nertyinghe, tzelfs Jacobs broedere, over hemlieden ende te desen zaken vervanghende alle andere huerlieder medemaghen ende vrienden, zowel van der vaderlicke als van der moederlicke zyden, tzy van ghetrauden bedde, bastardie ende anderssins, commende uuten vier vierendeelen, acht achtendeelen, ten derden ofte naerdere, ter eender zyde, ende Jan vande Voorde, als facteur van den faicte ende manslacht by hem ghecommitteert ende gheperpreteert in den persoon van wylen den voors. Jacob van Nertyinghe ende te desen oock vervanghende alle andere zyne vrienden ende maghen, zo wel van der vaderlicke als van der moederlicke zyden, tzy van ghetrauden bedde, bastardie ende anderssins, spruutende uuten vier vierendeelen, acht achtendeelen, ten derden ofte naerdere, ter andere, dewelcke comparanten ende byzondere de voorn. voochden, per consent ende auctorisatie in daten 19 Ougst 1564, ondergheteekent by den clerq. J. Pancoucke, etc., kenden ende leden, kennen ende lyden by desen, dat van alzulcke rancunen, wanjonsten, faicten, evelen moeden, questiën ende gheschillen, als tusschen hemlieden an beeden zyden voorseyt totten daghe van hedent gheweest hadden ter causen van den voors. mesvalle, doot ende manslacht, ghedaen ende gheperpreteert by den voors. Jan vanden Voorde in den persoon van den voorn. Jacob van Nertyinghe, wiens ziele God ghenadich zy, ende van al dies daer meer anleven mochte, zy danof onderlinghe wel ende in 't vriendelicke, by tusschensprekene van vrienden ende maghen an

beeden zyden, verleken, gheaccordeert ende vereenst waeren, in der vormen ende up de conditiën naervolghende, te wetene.

Eerst, dat den voorn. facteur ghehouden wort te doene met zyn selfs lichame eenen voetval, in zyne lyne cleederen, barbeens, blootshoofds, knyelende drie reysen up zyne knyen ter eerden, met eene wasse onghebrande keerse van eenen ponde in zyn handt ende die aldaer te latene ten lichte van den helighen Sacramente, ende eenen persoon die de behoerlicke tale doen zal, t'zynen coste, ende alsdanne te ghevene den montzoendere in eene handschoe 20 s. gr.; twelcke idem facteur vulquam ten Augustynen etc. Voort wort noch ghehouden alsdanne te ghevene voor 't schauwen ende begraven van den overledene ende andere oncosten tsanen vichthien scellinghen grooten. Voort wort noch ghehouden alsdanne te ghevene voor den meesters ende chirurgienen, die den overledene cureerden, vichthien scellinghen grooten. Voorts wort noch ghehouden te ghevene alsdanne den voorn. voochden ende vrienden, omme in aelmoesene te distribuerene t'huerliedder discretie, twee scellinghen grooten. Voorts wort noch ghehouden alsdanne te ghevene, ten upziene van zekere vergaderinghen by den voorn. voochden ende vrienden ghehadt ende noch t'hebbene, zes scellinghen grooten. Voort wort noch ghehouden te doen doene zes zielmessen ter lavenesse van der ziele van den overledene ende alle gheloovighe zielen, twelcke ghedaen zal worden mette voorgaende 2 s. gr. Voort wort noch ghehouden te betalene Jan van Nertynghe, den overledene broedere, de somme van twee ponden grooten, die den voors. Joos van Nertynghe kende ende leedt over den voorn. Jan ontfaen t'hebbene. Ende voorts wort noch ghehouden te betalene de oncosten van den voorgaenden consente ende deze lettren van zoendynghen. Alle welcke voorscreven pointen van betalinghe de voorn. delinquant ghehouden wort te vulcommene hedent date van desen up peyne van nulliteyt van desen jeghenwoordighen paeyse.

Midswelcken vriendelicken accorde ende appointemente partiën an beeden zyden kenden ende leden hemlieden ghetrauwelic vereenst, verleken en veraccordeert wesende van de voors. differenten, wanjonsten ende evelen moeden, ghebuert ter causen vooren verhaelt, belovende dezelve partiën ende elc zonderlinghe al d'ies voorseyt es te vulcommene ende houdene over goet, ghestadich ende van werden, zonder nummermeer daerjehens te commene ofte gaene, doen noch laten ghedaen te zyne, 't waere by appellatiën, reforma-

tiën, relievementen ofte anderssins in toecommende tyden in eenigher manieren, elck van de voors. partijen up peyne enclie verbuerte van hondert gouden leeuwen, die te gaene ende deelene in drien, te wetene: een derde ten profyte deser voors. stede, tweetste deel ten profyte van den ghemeenen aermen, ende 't derde deel ten behouue van denghuenen die in ghebreke niet wesen en zal, de peyne verbuert ofte niet, dit voors. accord altyts van weerden ende in viguere blivende ten eeuwichen daghen.

Volghende denwelcken partijen an beeden zyden baden ende verzochten an ons, voors. scepenen, desen voors. eendrachtighen paeyts, accord ende zoendynck up hemlieden te willen kennen ende zegheien ende hemlieden dienvolghende verclaersen wel ende ghetrauwelick verleken ende den dooden verzoent te zyne ende blivene ten eeuwichen daghen, up 't verbant boven verclaerst, twelcke etc., ende ooc up 't verbandt dat zo wie up hemlieden naermals tzeive zoendynck up anderen verbrake dat waere up de peyne van zoendynckbrake.

Ende es te wetene 2 eens etc.

In kennessen etc.

Protocol van Jan Panckoucke, klerk van de vier-schaar van Brugge, over de jaren 1563-1565, blz. 183-184.

26.

1564 September 18. — *Schepenen van Brugge machtigen Maarten de Zwave en Jan Burre, voogden van Hans, Jacob, Barbara en Jacquemine, de vier minderjarige kinderen van wijlen Jan Dauxy en zijn vrouw Adriana Burre, om zich in naam van hun pupilien wettelijk te verzoenen met Matthijs van Pachtenbeke, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Jan Dauxy.*

Sproncholf, Woestyne, Nieuwenhuuse, Pardo, Damhoudere, Wynckelman, Aerts, 18 Septembre [1564].

Dat quamen voor ons als voor scepenen in 't ghemeene college etc., als uppervoochden etc., Maerten de Zwave ende Jan Burre, landslieden, als voochden van Hanskin, Coppin, Babekin ende Jaquemynkin, de kinderen van Jan Dauxy, wagemakere, die hy hadde by Adriane Burre, zynen wyve, vertooghende hoe de voors. Jan Dauxy, der weesen vadere, zekeren tyt gheleden van levenden

live ter doot ghebrocht was by eenen Matthys van Pachtenbeke, danof 't voors. Hanskin montsoendere ende hooftclaghere was, omme van welcken misvalle t'eenen goeden paise te commen zy remonstrauten met diverse siche vrienden van den overleden, by tusschenspreken van zekere tractable persoonen by hemlieden ende van wegghen den voornoomden factuer daertoe ghebeden, danof gheacordeert waren in der manieren navolghende.

Te weten, dat de voorn. factuer ghehouden zal wesen te doene een voetval binnen der kercke van Oedelhem, in zyn lynen cleederen, blootshoofte ende barbeens, naer costume, met een keerse van een alf pont was onghebrant in de handt, ende die aldaer te laten ten lichte van den helegghen Sacramente. Voort den voors. montsoendere ofte zynen voochden alsdan te gheven, voor montsoen ende maechsoen, in een hantscoe 6 l. par. Voort te betalen ter houdenssewaert van den voors. weesen 2 l. 10 s. gr. in drie paiementen, telcken alf Ougst een derde. Voort te doen doene binnen der voornoomder kercke van Oedelem over de ziele van den overleden ende alle ghelooveghe zielen een uitvaert met zes lessen ende daertoe te leveren vier pont was. Voort ten daghe van derzelve uitvaert te stellen eenen disch van 13 provenen, elc weerdich 3 gr., te weten: 2 broeden, elc van eene grooten, ende 1 gr. in ghelde. Voort noch te betalen om thenden jare een jaerghetyde te doene 5 s. gr. Voort wort noch ghehouden te gane een pilgrimaige ten Helegghen Sacramente van Mirakele binnen der stede van Bruessele, ten wille ende vermane van den voors. voochden, ende vrienden, ende danof te bringhen behoerlicke certifficatie. Voort noch te betalen om een crucefix te stellen up 't graf van den overleden 10 s. gr. Voort ooc te betalen alle de oncosten van schauwen, begraven ende andere up 't doode lichame ghecommen, midsgaders de meesters die over de quetsure ghegaen hebben. Ende voort te gheven den voorn. voochden ende vrienden, ter causen van diverse siche oncosten by hemlieden ghedoocht in 't maken van den paise, 13 s. 4 d. gr.

Ende ghemerct dat de voorn. voochden niet en vermochten 't voors. accort ende zoendync wettelick te verkennen zonder consent ende octroy van den voorn. college, als uppervoochden, zo verzochten ende baden zy an denzelven college gheautoriseert te zyne omme den voorn. pais ende soendync in der manieren voorscreven wettelick te moghen passeren.

Gehoort by den voornoemden college 't vertooch ende versouc van den voors. voochden, hebben daerin gheconsenteert ende hemlieden gheautoriseert den voorn. pais wettelic te verkennen, ende dit omme betere ghedaen dan ghelaten etc., also de voorn. voochden vervyngghen by eede, ter presentie van Willem Melis ende Aernout Kerkaert, vrienden ende maghen die daerin consenteren.

Protocol van Cornelis de Ruddere, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1563-1565, blz. 271-272.

27.

1566 April 1. — *Schepenen van Brugge machtigen Andries vander Banck en Willem van Belle, voogden van Jasper, de minderjarige zoon van Jan Cambien en zijn vrouw Adriana Stubbe, om zich in naam van hun pupil wettelijk te verzoenen met Frans de Mey, verantwoordelijk voor de dood van Jan Cambien, broeder van de voornoemde Jasper.*

Despars, Brakele, Heede, Anchemant, Berghe, Lucas, Humbelot, 1^{en} April 1565.

Compareren in 't gheemeene college van scepenen deser stede, als uppervoochden van alle weesen onder hemlieden resorterende ende behoorende, Andries vander Banck⁵⁵ ende Willem van Belle, als voochden van Jasper, filius Pieter Cambien die hy hadde by Adriane Stubbe, zynen wyve, vertooghende hoe zekeren tyt gheleden Jan Cambien, der voorseyder weese broedere was, wonende binnen der stede van Berghe Sinte Winnocx, van levende lyve ter dootd ghebrocht was by eenen Fransoys de Mey, danof den voorseyden Jasper moentsoendere ende hooftclaghere was, omme van welcken misvalle t'eenen goeden paise te commen zy, remonstiantien, met diverse vrienden van den overleden, naer zekere presentatiën van wegghen den voorseyden facteur ghedaen, by tusschenspreken van zekere tractable persoonen by hemlieden ende van wegghen den voors. factuer daertoe ghebeden, danof gheaccordeert waren in der manieren navolghende.

(55) Voorzeker identiek met « Andries vander Banck, voorcooper, oudt 57 jaren of daeromtrent » en « Marie Cambiens, d'huysvrauwe van Andries vander Banck, oudt 56 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d.d. 17 October 1560. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 376.

Te weten: dat de voorseyde facteur ghehouden zal wesen te doene eenen voetval, te zulcker platse als 't den vrienden van den overleden believen zal, in zyn lynwaet, blootshoofte ende barbeens naer costume, met een keersse van een pondt ghewrocht was onghebarnt in de handt, ende die te laten ten lichte van den heiligen Sacramente ter platse daer dezelve voetval ghedaen zal worden. Voort den voorseyden montsoendere ofte zyne voochden alsdan te gheven voor montsoen ende maechsoen in een handschoe de somme van tien ponden par. Voort dezelve voochden, ten behouwe ende ter onderhoudinghe van den voorseyden Jaspar, noch up te legghen contant de somme van twintich scellinghen grooten. Voort noch te gheven ten prouffyte van der dochtere van den voornomden overleden de somme van twee ponden grooten. Voort noch Cambien sustere van denzelven overleden twaelf scellinghen grooten. Voort te betalen ende contenteren de weduwe vanden voorseyden overleden van alle costen by haer ghedoocht van schauwen, begraven ende uytvaert. Voort noch te betalen ter causen van den onkosten by den vrienden ghesupporteert omme 't maken van den voornomden paise twintich scellinghen grooten. Ende voort te contenteren den persoon, die ten daghe van de voetvalle de behoorlicke tale doen zal, midsgaders ooc te betalen alle de wettelicke brieven omme 't vulcommen van desen paise van nooden.

Ende midts dat de voornomde voochden 't voornomde accort ende zoendync niet en vermochten wettelicke verkennen ende passeren zonder consent ende octroy van den voornomden college van scepenen, als uppervoochden etc., zo verzochten ende baden zy an denzelven college gheautoriseert te zyne omme den voors. pais ende zoendync in der manieren voorscreven wettelicke te moghen passeren.

Ghehoort by den voorseyden college 't vertooch ende versouc van de voorseyde voochden hebben dezelve huerlieder versouc gheconsenteert ende dienvolghende hemlieden gheautoriseert den voorn. pais wettelicke te passeren ende verkennen, midts de penninghen commende ten behouwe van den voornomden weesen overbringhende in handen van meester Pieter Moscron, clerc van weesen. Ende dit omme beter ghedaen dan ghelaten ende den meesten oorboor van der voornomder weese, also de voornomde voochden vervyngghen by eede. Ende dit ter presentie van Vincent Fransoys,

Maertin vander Strate ende Andries vander Burch, vrienden ende maghen van de voorseyde weese, die daerinne consenteerden.

Protocol van Cornelis de Ruddere, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1565-1567, blz. 91-93.

28.

1566 April 2. — *Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen de voogden van Jasper Cambien, broeder van wijlen Jan Cambien, met diens overige familieleden en vrienden, ter ener zijde, en Frans de Mey, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Jan, met zijn familieleden en vrienden, ter ander zijde.*

Aertrycke, Bussche, 2^e April 1565. — Dat quamen voor ons als voor scepenen Andries vander Banc ende Willem van Belle, als voochden van Jaspar, filius Pieter Cambien die hy hadde by Adriane Stubbe, zynen wyve, de voorseyde Jaspar wesende gherechtich montsoendre ende hoofclaghere van Jan Cambien, zynen broedere t'zynen overliden wonende te Berghe Sinte Winnocx, midsgaders Loys Fransois^{55bis} ende Andries Verburch, als ghetrauwet hebbende Cathelyne vander Strate, vrienden ende maghen van den voorseyden Jan, over hemlieden en te desen vervanghende ende hemlieden sterc makende over alle de andere vrienden ende maghen van den voornoomden Jan, zo wel van der vaderlicke als van der moederlicke zyde, van bastaerden ende ghetrauden bedde gheboren ofte ongheboren, spruutende uuten vier vierendeelen ende acht achtendeelen, ten derden ofte naerderen, ter eender zyde, ende voort Fransoys de Mey, als facteur van den homicide ende manslacht by hem ghecommitteert in den persoon van den voors. Jan Cambien, wiens ziele God ghenadich zy, gheassisteert met meester Olivier Uphooghe, ende insghelycx te desen vervanghende alle zyne vrienden, zo van der vaderlicke als moederlicke zyde, van bastardien ende ghetrauden bedde, commende uuten vier vierendeelen ende acht achtendeelen, ten derden of naerderen, over hemlieden, ten andere; dewelcke voornoomde comparanten, zonderlinghe de voors. voochden in den name van de voors. weese,

(55bis) Identiek met « Loys Fransois, srynwerckere, oudt 27 jaren of daerontrent », vermeld in een document d.d. 4 December 1561. Zijn oom was de hoger genoemde Andries vander Banc. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 474.

ten zaken navolghende consent hebbende van den ghemeenen college van scepenen van der voornoomder stede van Brugge als upper-voochden van allen weesen onder hemlieden resorterende ende behorende, also ons scepenen voorseyt dat kennelic was ghemaect by eender lettre van consente, staende gheregystreert in het regystere van Cornelis de Ruddere, ghezwoen clerc ter vierschare deser voornoomde stede van Brugge, wesende van der date van den eersten dach van April vichtienhondert viventzestich, dat wy, scepenen voorseyt, ten passeren van desen zaghen, kenden ende leden ende by desen kennen ende lyden an beeden zyden voorseyt, hoe van alzulcken faicte, twiste, questie, gheschille ende evelen moede, als tusschen hemlieden an beeden zyden totten daghe van heden gheweest hadde ofte noch mochte wesen ter cause van der voorseyder homicide ende manslacht, gheschiet in den persoon van den voorn. Jan Cambien, ende al dies daeranne dependeren mochte, zy by tusschenspreken ende overeendraghen van zekere tractable persoonen, by hemlieden daertoe ghecoren ende ghebeden, finaelic overcommen ende gheaccordeert zyn in der manieren hiernaer volghende.

Te weten, dat de voorseyde Fransoys de Mey, als factuer, ghehouden zal wesen eenen voetval te doene, te zulcker platse als 't de vrienden van den overleden believen zal, in zyn lynwaet, blootshoofte ende barbeens naer costume, met een keersse van een pont ghewrocht was onghebarnt in de handt, ende die te laten ten lichte van den heigghen Sacramente ter platse daer dezelve voetval ghedaan zal worden. Voort den voorseyden montsoendere ofte zyne voochden alsdan te gheven voor montsoen ende maechsoen in eene handschoe de somme van tien ponden par. Voort dezelve voochden, ten behouwe ende ter onderhoudinghe van den voorseyden Jaspas, noch up te legghen contant de somme van twintich scellinghen grooten. Voort noch te gheven, ten proffyte van der dochtere van den voorn. overleden, de somme van twee ponden grooten. Voort noch Cambien zuztere van denzelven overleden twaelf scellinghen grooten. Voort noch te betalen ende contenteren de weduwe van den voorseyden overleden van alle costen by haer ghedoocht van schauwen, begraven ende uutvaert. Voort noch te betalen ter causen van den oncosten by den vrienden ghesupporteert omme 't maken van den voornoomden paise twintich scellinghen grooten. Ende voort te contenteren den persoon, die ten daghe van den voetvalle de behoorlicke tale doen zal, midsgaders ooc te betalen alle de wettelicke brieven omme 't vulcommen van desen paise van nooden. Al weicke

voorscreven partijen de voornoomde Fransoys de Mey beloofde te vuldoene ende vulcommen up de peyne van hondert Carolusguldenen, daerinne verbindende ende obligierende dezelve Fransoys de Mey zyne persoon ende goedinghen, present ende toecommende.

Midts al welcken de voorseyde comparanten an beeden zyden kenden ende verclaersden wel ende wettelicke vereenst, verleken ende veraccordeert zynde ter causen van den voorscreven faicte, homicide ende manslacht ende dies daeran cleven ende dependeren mochte, belovende dienvolghende, in de jeghenwoordicheyt van ons, scepenen voorseyt, desen pais ende zoendyng an beeden zyden in weerden ende vast te houden zonder nemmermeer by hemlieden daerjehghens te doen of by andere te doen doen ofte laten doen, 't ware by appellatie, reformatie, relievementen ofte anderssins in toecommende tyden in eenegher manieren, elc van hemlieden up de peyne ende verbuerte van vichtich Carolusguldenen, die te gane in drien, te weten: 't een derde ten prouffyte vanden conincklycke majesteit, 't ander derde ten prouffyte van den ghemeenen aermen, ende 't derde derde ten behouue van denghuenen die desen jeghenwoordighen pais in weerden houden zal, dezelve peyne verbuert of niet, den jeghenwoordighen pais in state ende in weerden blivende ten eeuweghen daghen.

Zo dat de voorn. comparanten an beeden zyden an ons, scepenen voorn., baden ende verzochten dat wy hemlieden verclaersden zouden wel ende wettelicke ghepasiert ende den dooden versoent te zyne, twelc wy also deden ende verclaersden, ende bovendien dat men den transgresseur ende overtreder van denzelven presenten pais zoude moghen doen bannen, met den juge kennelic makende daer dezelve overtredinghe ghebueren mochte, hondert jaren ende dach up zyn hooft als van zoendyngbrake.

Ende es te weten, dat hierof zyn twee brieven van eenen inhouden, danof de voorseyde voochden ende vrienden van den weesen voor hemlieden den eenen hebben, ende de voorn. Fransoys de Mey t'synen bewarenesse d'andere.

*Protocol van Cornelis de Ruddere, klerk van de
vierschaar van Brugge, over de jaren 1565-1567,
blz. 94-97.*

een akte van moetzoen verleden tussen Vincent van Biervliet en zijn zoon, Joost van Biervliet, samen met hun familieleden en vrienden, ter ener zijde, en Jan Fatry, verantwoordelijk voor de verwondingen van de voornoemde Joost van Biervliet, ter ander zijde.

Snouckaert, Mastaert, 9 Juny 72. — Compareren Vincent van Biervliet midsgaders Joos van Biervliet, zynen zuene, over hemlieden ende te desen vervanghende alle huerlieder vrienden ende maghen, ter eender zyde, ende voort Jan Fatry^{55ter}, ter andere, dewelcke comparanten kenden ende leden, ende by desen kennen ende lyden, hoe zy by tusschenspreken van zekere goede tractable persoonen, by hemlieden an beeden zyden daertoe ghenomen ende ghebeden, wel ende in 't vriendelicke met elcanderen overcommen, vereenst, veraccordeert ende gheappointiert waren ter causen van zekere quetsure, by den voornoemden Jan by onghewalle ghedaen in den persoon van den voornoemden Joos van Biervliet in zyne handt, in der manieren naervolghende.

Te weten : Eerst dat de voors. Vincent ende Joos van Biervliet, over hemlieden ende alle huerlieder andere vrienden, vergheven hebben ende vergheven by desen de voornoemden Jan Fatry ende zyne vrienden de voors. quetsure, ghedaen in den persoon van den voors. Joos, zonder daerinne yemmer meer belasten ende belegghen in naercommende tyden in eenegher manieren, alle andere persoonen danof ontlastende, midsgaders ooc den voors. Jan ontslaende van alle zwaricheden, die daerup zouden moghen vallen, tzy van myncke ofte anders, al waer 't dat men namaels mochte jugieren dat denzelven Joos danof zoude moghen ghestorven wesen, niet uuteghesteken noch ghereserveert, met conditiën dat de voorn. Jan Fatry ghehouden wort ende beloofde by desen den voorn. Joos alvooren te indempneren costeloos ende schadeloos jehens den meesters ende cirurgienen, die den voors. Joos zyn curerende, ende tottedien den voors. Joos noch toe te legghen boven alle schoonicheden, die dezelve Joos totter date van desen zoude moghen ontfaen hebben, voor zyne pyne, smerte ende andere kosten ende lasten, de somme van zes ponden grooten, die de voors. Jan by desen beloofde te betalen, te weten : 3 l. gr. ghereet, voort 30 s. gr. binnen zes maenden nu eerstcommende, ende de reste van noch 30 s. gr. binnen zes maenden daarnaer volghende. Ende indien an den voors. Jan van

(55ter) Vermoedelijk identiek met « Jan Fatry, oudt 39 jaren, backer van zynen style, poorter deser stede [van Brugghe] », vermeld in een document d.d. 27 Augustus 1586. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 4466.

dies voorseyt es eenich ghebrec ware, zo compareerde voor ons, scepenen voorn., Aernout Kerchof, dewelcke beloofde als boorghe ende principael tzelve ghebréc over hem te vulcommen ende vuldoene, verbindende in dies voors. es de voornoomde Jan ende Aernout huerlieder persoonen ende goedinghen, present ende toecommende. Belovende voort by desen de voornoomde contractanten an beedén zyden dit jeghenwoordich accoort te houdene goed vast ende van weerden ten eeuweghen daghen zonder daerjeghens te commen ofte doene noch laten doen in naercommenden tyden in eenegher manieren, up 't verbant van huerlieder persoonen ende goedinghen, present ende toecommende.

In kennessen.

Protocol van Cornelis de Ruddere, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1571-1574, blz. 210-211.

30.

1573 Februari 5. — *Schepenen van Brugge machtigen Jan de Lettere en Frans de Nayere, voogden van Jozine en Neesje, de twee minderjarige kinderen van wijlen Jan Snouc bij zijn vrouw, Johanna de Zomere, om zich in naam van hun pupillen, samen met Willem Neve, wettelijk te verzoenen met Michiel de Burchgrave, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Jan Snouc.*

Pardo, Berghe, Wadimont, Haustyn, Boodt, Oyseil; 5 Sporcle 72.

Dat het gheconsenteert ende gheoctroyert es gheweest etc. Jan de Lettere ende Francois de Nayere, voochden van Josynken ende Neesekin, de kynderen van Jan Snouc, scippere, by Tannekin de Zomere, zynen wyve, vertooghende hoe also zekeren tyt leden den voors. Jan Snouc, der weesen vadere, van levenden lyve ter doot ghebrocht es gheweest⁵⁶ by eenen Michiel de Burchgrave.

(56) Jan Snouc overleed op 23 Maart 1572, zoals blijkt uit het relaas van de lijkschouwing: « Beschaut Jan Snouck, scippere, doot liggende beneden an de voet van de Carmersbrugge voor 't huus ghenaeemt 't *Scaeck*, van eene griefvelicke wonde die hy hadde ter slyncker zyde van den hals treckende naer de rouppere hem ghedaen zynde ghistere avont tusschen den thien ende elleven huere by Michiel de Burchgrave, zo de presenten verclaersden, danof hy ter stede bleef ende der weerelt overleet, zonder datter yemandt wiste te verclaeren wie in tselve faict by ofte present gheweest hadde. Actum den 24^{en} Maerte 1571 present d'heeren Andries vanden Berghe ende Guido Huustynck, scepenen, midsgaders Heindric vander Cappelle, uppercolfdraghere ». Zie: Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 289.

dezelve comparanten met Willem Neve, als montsoendere van denzelven Jan ende andere vrienden ende maghen van denzelven overleden, omme van den voors. mesvalle t'eenen goeden paise te commen, naer diverse presentatiën hemlieden van weghen den voorn. factuer ghedaen doen by tusschenspreken van zekere tractable persoonen by hemlieden ende van weghen den voorn. factuer daertoe ghenomen ende ghebeden, danof gheappointert ende gheaccordeert zyn in der manieren hiernaer volghende.

Te weten, dat de voornoomde factuer ghehouden zal wesen te doen doene een lesende messe over de ziele van den voornoomden overleden. Voort te doene eenen voetval in zyn lynwaet, blootshoofd ende barbeens naer costume, met een wassen keersse ongebrant in de handt, ter zulcker platse als 't den vrienden van den overleden ghelieven zal, ende de voors. keersse te laten ter zelve plaetse ten lichte van den helegghen Sacramente. Voort den voors. montsoendere te gheven voor montsoen ende maechsoen in een handschoe 6 l. par. Voort totten onkosten van den vrienden van den voors. overleden van buuten commende 20 s. gr. Voort noch te betalen den voorn. voochden, tot onderhouden ende upbringhen van den voors. weesen, de somme van 6 l. gr., te weten: 20 s. gr. ghereet ende ten daghe van den voetvalle, ende 20 s. gr. telcken jaere daarnaer volghende. Voort dat de voorn. factuer zal ghehouden wesen hem te vermyden van te commen in eeneghe tavernen up 't gheselschap daer de vrienden van den overleden zouden moghen vergadert wesen, ongheroupen ende zonder consent van denzelven vrienden. Ende voort te betalen den persoon, die de behoorlicke tale doen zal ten voors. voetvalle, midsgaders alie de brieven hiertoe van nooden.

Ende want zy remonstranten dies voors. es niet en vermoghen te effectueren zonder consent van den voorn. college van scepenen, zo verzoucken zy an denzelven college tzelve te willen consenteren ende hemlieden voochden t'auctoriseren tzelve also wettelic te verkenen etc.

Also gheconsenteert, present: Willem Neve, montsoendere, ende Jannekin de Zomere, moedere van de weesen. Ende dit om beter ghedaen dan ghelaten ende den meesten oorboor van de voornoomde weesen, also de voors. voochden vervyngghen by huerlieder eedt.

*Protocol van Cornelis de Ruddere, klerk van de
vierschaar van Brugge, over de jaren 1571-1574,
blz. 332-333.*

1573 Februari 6. — *Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen Willem Neve, neef, de voogden van de minderjarige kinderen en de overige familieleden en vrienden van wijlen Jan Snouc, ter ener zijde, en Michiel de Burchgrave, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Jan Snouc, met zijn familieleden en zijn vrienden, ter ander zijde.*

Sproncholf, Wadimont, 6 Sporcle 72. — Dat quamen voor ons als voor scepenen Willem Neve, filius Adriaen, als gherechtich montzoendere ende hoofclaghere van Jan Snouc, scippere, zynen cousin, ende Jan de Lettere ende Francois de Nayere, voochden van Josynken ende Neeseken, de kynderen van den voornoomden Jan Snouc by Janneken de Zomere, zynen wyve, midsgaders Jan Coots ende Jan de Voeljaghere, vrienden ende maghen van den voors. Jan Snouc, over hemlieden ende te desen vervanghende ende hemlieden sterc makende over alle d'andere vrienden van denzelven Jan Snouc, zowel van de vaderlicke als moederlicke zyde, van ghetrauden ofte bastaerden bedde, spruutende uutten vier viendeelen, acht achtendeelen, ten derde ofte naerdere, ter eender zyde, ende voort Michiel de Burchgrave, als factuer van den homicide ende manslacht by hem ghecommiteert in den persoon van den voors. Jan Snouc, gheassisteert met Francois de Burchgrave, Jaspard de Ruddere, ende insghelicx vevanghende alle zyn andere vrienden ende maghen, zowel van de vaderlicke als moederlicke zyde, van ghetrauden ofte bastaerden bedde, commende uutten vier viendeelen, acht achtendeelen, ofte naerdere ter andere. Deweicke voornoomden comparanten, zonderlinghe de voorn. voochden, in de name van de voors. weesen, ten navolghende zaken consent ende octroy hebbende van den ghemeenen college van scepenen deser [stede], oppervoochden van allen weesen onder hemlieden resor-terende, also ons scepenen voornoomt dat kennelic ghemaect was, kerden ende leden, ende by desen kennen ende lyden an beeden zyden voorseyt, hoe zy van al sulken faite, twist, gheschille ende evelen moede als tusschen hemlieden an beeden zyden totten daghe van heden gheweest hadde ofte noch mochte wesen ter causen van der voors. homicide ende manslacht, gheschiet in den persoon van den voornoomden Jan Snouc, ende aldies daeran dependeren mochte, zy, by tusschenspreken ende overeendraghen van zekere

tractable personen by hemlieden daertoe ghenomen ende ghebeden, finalic overkommen ende gheaccordeert waren in der manieren hiernaer volghende.

Te weten : eerst, dat de voornoomde Michiel als factuer ghehouden wort te doen doene een lesende messe over de ziele van den voorn. overleden. Voort te doene ter zulcker platsen als 't den vrienden van den overleden ghelieven zal eenen voetval, in zyn lynwaet, blootshoofte ende barbeens naer costume, met een wassen keersse onghebrant in de handt, ende die te laten ten lichte van den helegghen Sacramente ter zelve platse daer den voetval ghebueren zal. Voort den voornoomden montsoendere alsdan te gheven voor montsoen ende maechsoen in een handtschoe 6 l. par. Voort te betalen ten costewaerts van den voors. montsoendere ende andere vrienden van buuten commende de somme van 20 s. gr. Welcke voorscreven partijen naer 't passeren van desen in der presentie van ons, scepenen voorn., vulcommen wierden. Voort wort de voors. factuer noch ghehouden te betalen den voors. voochden van de dochters van den overleden, tot voorderinghe van 't upbringhen ende onderhoudinghe van dezelve, de somme van zes ponden grooten ende dat by 20 s. gr. telken jare naer de date van desen eerstcommende, voor de betalynghe van welcke ten voorscreven paiementen Pieter de Springhere ende Jaspar de Ruddere, comparerende voor ons scepenen voornoomt, hemlieden constitueerden boorghen ende principaels een voor andere ende een voor al, behoudens altyts zowel de voorn. voochden als boorghen huerlieder actie up Adriaen de Crits, als beloofte hebbende metten voors. Pietre ende Jaspar voor de voorn. somme te stane, zo hemlieden goetdyncken zal. Voort wort de voors. factuer ghehouden hem te vermyden van te commen in eeneghe tavernen in 't gheselschap, daer eeneghe vrienden van den overleden zouden moghen vergadert wesen, ongheroupen ofte zonder consent van denzelve vrienden. Ende voort te contenteren den persoon, die de behoorlicke tale van den voornoomden voetval doen zal, midsgaders ooc te betalen alle de wettelicke brieven omme 't vulcommen van desen paise van nooden.

Midts al welcken de voorn. comparanten an beeden zyden kenden ende verclaerden wel ende wettelick vereenst, verleken ende veraccordeert zynde ter causen van den voorscreven faicte, homicide ende manslacht ende dies daeranne cleven ende dependeren mochte,

belovende dienvolghende in de jeghenwoordicheyt van ons, scepenen voornoot, desen pays ende zoendyng an beeden zyden van weerden ende vast te houden zonder nemmermeer by hemlieden daer jeghens te doen of by andere te doen doen of laten doen, 't ware by appellatie, reformatie, relievementen of anderssins in naercommende tyden in eenegher manieren, elc up de peyne ende verbuerte van vichtich guldenen te gane in drien: 't een derde ten proffyte van der conincklycke majesteit, een ander derde ten proffyte van den ghemeenen aermen, ende 't derde deel ten behouue van denghuenen die den jeghenwoordeghen pais van weerden houden zal, de peyne verbuert ofte niet, denzelven pays altyts in state ende van weerden blyvende ten eeuweghen daghen, ende bovendien dat men den transgressuer ende overtreder van denzelven presenten pays zoude moghen doen bannen, metten juge kennelick makende daer dezelve overtredinghe ghebueren mochte, hondert jaren ende dach up zyn hooft als van zoendyngbrake.

Ende es te wetene dat hierof ghemaect zyn twee brieven van enen inhoudene, danof de voornoomde factuer t'zynder bewarenesse den eenen heeft, ende den voors. montsoendere, vrienden ende maghen van den overleden den anderen.

In kennessen van desen dinghen etc.

*Protocol van Cornelis de Ruddere, klerk van de
vierschaar van Brugge, over de jaren 1571-1574,
blz. 333-336.*

32.

1573 November 28. — *Schepenen van Brugge machtigen Willem Scockaert en Joost van Praet, voogden van Willem, de minderjarige zoon van Willem Scockaert, de jonge, bij zijn vrouw Heile, om zich in naam van hun pupil wettelijk te verzoenen met Arnoud de Munck, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Willem Scockaert, de jonge.*

Anchemant, Perez, Wadimont, Casembroot, Oizeel, Moyaert,
28 Novembre 73.

Compareren Willem Scockaert ende Joos van Praedt, voochden van Willekin, de zuene van Willem Scockaert, de jonghe, die hy hadde by Heilkin zynen wive, tzelve Willekin, huerlieder weeze, mont-

zoendere van denzelven wilent Willem Scockaert, zynen vadere, ter causen van den homicide in denzelven zynen vadere ghedaen by Aernoudt de Munck, den landtsman, te kennen ghevende hoe ter causen van denzelven homicide ende manslacht de vrienden ende maghen van denzelven Aernoudt ghecommen zyn in communicatie met den vertoonders, ende zyn ter causen van denzelven montsoen ende zoeninghe van den overleden met elcanderen vereenst, gheaccordeert ende zouden paix maken met denzelven Aernoudt, facteur, ende zyne vrienden in der manieren naervolghende, behoudens 't adveu van Ulieden edele, uppervoochden etc.

Te wetene: dat de facteur ende perpetrant altooren ghehouden zyn te gheven voor 't montsoen in een handtscoe 6 s. 8 gr. Voorts, ten regarde dat de perpetrant gheen pardoen cryghen en can ende alzo gheen voetval doen en can, tot behouwe van de weduwe ende kynderen van denzelven Aernoudt 15 l. par. Voorts, dat hy zal betalen alle de costen, die de weduwe ghesupporteert heeft ofte supporteren zal voor 't recht van den heere ende wet van 't doode lichame van den voornoomden Willem overleden te scauwene ende te begravene metten costen daeran clevende. Voorts noch een hendeclocke te doen luden mette cleender clocke tsavonts te vooren van den uutvaert. Voorts noch een uutvaert te doen doene van 3 lessen naer costume ten daghe als 't de vrienden believen zal, metgaders te luden ende te gheven ter maelydtwaerts voor de vrienden 6 l. par.; noch 6 stallichten te stellen tot 4 uutten ponde, ende een half pondt offerwas; noch te deelen voor den aermen 30 provens, weerdich zynde elcke provene 1 gr. 't stick; noch te gheven het testament van der kercke ende van den Helighen Gheest, tsamen bedraghende 9 s. par. Voorts noch de voorn. weduwe te gheven een half hoet coorens contant, ende noch tot behouwe van de kyndren van denzelven Willem Scockaert de somme van 3 l. gr., te betalen by 20 s. gr. tsaers, beghinnende ten daghe van den uutvaert, daervooren by ghehouden wordt zekere te stellen. Noch voor de costen van den daghe van desen payze ende appointemente 12 l. par., midsgaders de costen by de voochden ende vrienden te ghedooghen, zo van briefven, vacatien als andere, omme de montsoeninghe te passereren. Ende voorts een compromis van payze te doen stellen in gheschrifte ten coste van den perpetrant ofte facteur t'zynen coste ende daerof de voorn. voochden briefven te leveren oncost hemlieden metgaders ooc van desen consente.

Verzoukende an Ulieden edele uppervoochden etc. hiertoe Ulieder decreet te willen interponeren ende dat zy van al tzelve zullen moghen passeren behoorlicke lettren van zoendynbrieven, accorde, payze, quictscheldynghe ende verghevenesse up de verbanden ende constrainten in ghelycken gheobserveert, als wezende al tzelve ten meesten proffycyte van de weeze, present : Benedictus Scockaert, Jan Egghelynck ⁵⁷, Jeroonimus Morrenvael ⁵⁸, Jacques Busscop ende andere vrienden ende maghen, daerinne consenterende.

Al twelcke etc. 't voornoomde college.

Protocol van Joost Lambrecht, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1573-1574, blz. 33r.-v.

33.

1574 Februari 26. — *Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen Jan en Gillis Roegiers, zonen, Pieter Roegiers, broeder, Arnoud en Pieter Roegiers, neven van wijlen Michiel Roegiers, ter ener zijde, en Willem Blomme, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Michiel Roegiers, ter ander zijde.*

Compareren in persooene Jan Roegiers, zoo over hem zelve als ten naerscreven zaken vervanghende ende hem sterck makende over Gillis Roegiers, zynen broedere, uutlandsch wesende, als beede zuenen van wylen Michiel Roegiers, overleden ⁵⁹, voorts Pieter Roegiers, over

(57) Vermoedelijk identiek met « Jan Egghelin, oudt 63 jaren ofte daerontrent, cuyper van zynen style, jeghenwoordigh clerq van die van den ambachte van de zeepzieders », vermeld in een document d.d. 19 December 1586. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 4711.

(58) Vermoedelijk identiek met « Jeronimus de Morenvael, oudt 30 jaren, ... practisien ende ghezwoenen clerck ter vierschare voornoemd [van Brugge] », vermeld in een document d.d. 19 Mei 1568. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 5610.

(59) Michiel Roegiers overleed op 4 Juli 1573, zoals blijkt uit het relaas van de lijkschouwing : « Actum den vierden Hoymaendt 1573, present : d'heeren Olivier Sproncholf ende Pieter Oiseil, scepenen. — Beschaut Michiel Roegiers, scippere, doot liggende t zynen huuse, staende an de noordtzyde van de reye tusschen der Olye ende 's Gravenbrugghe, van twee griefvelicke wonden die hy hadde d'eeene boven up 't slach van den hoofde up de slyncker zyde duer de schuetele ende d' andre wonde in de slyncker aerne beneden der helleboghe, hem ghehauwen zynde Onser Vrouwenavont laetstleden ontrent den zes hueren by eenen.

hem zelve als broeder, voorts Aernout Roegiers ende Pieter Roegiers, filius Pieters, beede neven van denzelven wylen Michiel Roegiers, dewelcke comparanten hebben verkend ende gheleden, kennen ende lyden by desen, hoe zylieden in huerlieder voorgaende qualiteyt by intercessie ende tusschenspreken van diveerssche goede persoonen hebben vergheven ende vergheven by desen met goeder herten Willem Blomme⁶⁰ het mesdaet by hem ghedaen ende ghecommitteert in het perpetreren van den manslacht, by hem ghedaen in den persoon van den voorn. Michiel Roegiers, ende dat up de conditiën ende bespreken hiernaer ghementioneert.

Te wetene: dat dezelve Willem Blomme ghehouden wordt drie jaren lanck achtereenvolghende, up den dach van Onser Vrouwe Visitatie in elck jaer, te doen celebreren een messe van requiem in de capelle van de schiplieden binnen deser voorseide stede ende aldaer telcker reyse te stellene eenen disch van twaelf brooden, elck weerdich wesende vier grooten, ende up elck broot twee grooten in ghelde, ende bovendien te betalene Barbele Quareyt, weduwe van den voors. overleden, de somme van 20 s. gr. eens, belovende de voorn. comparanten in huerlieder voorn. qualiteyt dat zylieden den voorn. Willem Blomme, ter causen voorscreven, nemmermeer eeneghe ansprake of vermaen doen en zullen maer zal hem tzelve, midts by hem vuldoende ter voorscreven bespreken, hem vergheven ende gheremitteert blyven.

Al zonder fraude ter presentie van Jan Blomme, broeder van den voorn. Willem, dese kennesse over hem accepterende.

In kennesen etc.

Ghepasseert present: Berghe, Sproncholf, schepenen, den 26 Sporcle 1573.

*Civiele sententiën door schepenen van Brugge
gewezen over de jaren 1573-1574 (losse stukken),
nr. 178 (minuut).*

Willem Blomme, scippere, buiten Sinte-Lenaertspoorte by der Panne, daerof hy hedent naer noene ontrent den drie lueren der weerelt overleet. Actum als boven, present idem scapenen midsgaders Heyndrye Odolf, 's heeren dienaere. « Zie: Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 313.

(60) Vermoedelijk dezelfde persoon waarvan in een document d.d. 16 Juli 1586 als volgt sprake is: Gryetkin Blomme, de dochtere van Willem Blomme, den themmerman, oudt 19 jaren, dienstbode ten huysse van den voorn. d'heer Lucas vande Velde». Zie: Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 4483.

1578 September 15. — *Schepenen van Brugge machtigen Roeland de Nokere en Jacob Twyn, voogden van Willem, de minderjarige zoon van wijlen Pieter Heyman bij zijn eerste vrouw Marie Twyn, om zich in naam van hun pupil wettelijk te verzoenen met Jan Peperzeele, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Pieter Heyman.*

Burchmeestre, Kethele, Wynckelman, Blende, Cobrysse, 15^{en} Septembre 1578.

Roelandt de Nokere ende Jacob Twyn, voerare, als voochden van Willeken, 't kint van Pieter Heyman⁶¹ die hy ghehadt heift by Marie Twyn, zynen eersten wyve, vertooghende hoe zy met eeneghe van de vrienden van huerlieder weese, by tusschenspreken van de ghecommitteerde van den voorn. college vereenst, veracordeert ende ghepaysiert waeren metten vrienden van Jan Peperzeele, backere, ter cause van den mesdaet ende manslacht by den voornomden Peperzeele ghedaen in den persoon van den voorn. Pieter Heyman, de weesen vadere, in der naervolghende manieren.

Te wetene, dat de voorn. Jan Peperzeele, factuer, schuldich wert voetval te doene binnen den clooster van den Augustynen met eenen zwarten keerle ende in teeken van leedtschap Gode van hemelrycke metsgaders den vader, vrienden ende maghen van de weese verghevenesse te bidden van zynder mesdaet. Voorts te betaelen den voorn. voochden, ten proffyte van huerlieder weese, als rechte moetzouder, voor alle beterynghen van montsoen ende maechsoen de somme van tweendertich ponden grooten, d'een helft binnen drie maenden naer 't passeren van de lettren van payse, twelcke

(61) Pieter Heyman overleed op 11 Maart 1578, zoals blijkt uit het relaas van de lijkschouwing : « Beschaut Pieter Heyman, den backere, doot ligghende binnen deser stede t'zynen huuse up de Potteryereye, hebbende eene grievelicke wonde an de slyncker zyde van den hoofde, dewelcke hem, zo men aldaer zeide, gheworpen es gheweest by eenen Jan Peperzeele met een motale candelaere, welck faict ghebuerde hedent veerthien daghen in de herberghe ghehaempt *Den ouden steen*, danof hy hedent nacht tusschen den een ende twee hueren der weerelt overleedt. Actum, present : d'heeren Ancelmus de Boodt ende Gabriël Coolbrandt, scepenen, midsgaders Hellyn Castelein, 's heeren dienaere, den 11^{en} van Maerte 1578 ». Zie : Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 375. Onderhavig persoon is verder vermoedelijk identiek met « Pieter Heyman, oudt 36 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d.d. 10 Juli 1557. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 169.

gheschieden moet ten vermane van desen voochden, ende de reste binnen drie maenden daernaer volghende. Moet voorts noch betaelen Marie Kerchof, weduwe van den voorn. Pieter Heyman, voor alle costen by haer betaelt ende ghesupporteert metsgaders voor huer interest twaelf ponden grooten, d'een heift ghereet ende de reste binnen drie maenden. Ende tottedien moct den factuer noch betaelen de costen van 't halen van desen consente ende van alle andre brieven, den pays concernerende.

Ende want zy, voochden, tzelve niet en vermoghen finalicken anne te ghane, passeren ende verkennen zonder consent ende auctorisatie van den college, als oppervoochden, baden ende verzochten consent ten voorscreven fyne.

Twelcke by den college ghehoort, naer dat zy, voochden, verclaerst hadden by eede dat tzelve verzouc was oorboor ende proffyt voor huerlieder weese ende beter ghedaen danne ghelaten, heift interponerende zyn decreit denzelven voochden gheconsenteirt huerlieder verzouck ende also gheautoriseert tot anneghaen ende passeren van de lettren van payse in der manieren ende up de conditiën voorscreven, ter presentie van Willem Heyman, de weesen grootheere, die daermede inne consenteirde.

In kennessen.

Protocol van Jan Spetael, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1576-1578, blz. 652-653.

35.

1579 Mei 31. — *Ten overstaan van schepenen van Brugge wordt een akte van moetzoen verleden tussen de voogden van de minderjarige zoon en de overige familieleden en vrienden van wijlen Nikolaas Verbelle, ter ener zijde, en Lodewijk van Hove, verantwoordelijk voor de dood van de voornoemde Nikolaas met zijn familieleden en vrienden, ter ander zijde.*

Idem scepenen [Croes, Boudins], idem dach [laetst Meye 79]. — Pieter Waes⁶² ende Cornelis van Zoom, als voochden van Alonsken,

(62) Vermoedelijk identiek met « Pieter Waes, graenvercooperende ende tavernier in *Den Hovene*, oudt 42 jaren of daeromtrent », en « Luuckinne, d'huusvrauwe van Pieter Waes, oudt 39 jaren of daeromtrent », respectievelijk vermeld in documenten d.d. 12 en 17 Juli 1560. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 391.

de zuene van wylen Claeis Verhelle⁶³, die hy hadde by Adrianeken de dochtere van Philips Bossier, zyne wyve, dezelve weese wesende gherechtich hoofclagher ende moetsoender van den voornoomden zynen vader, emmers zyne voochden uiter name van de voorseide weese, die maer oudt en was ontrent thien maenden, voort Pieter ende Jacques van Zoom, Claeis ende * Willem Fierens⁶⁴, mitsgaders Claeis filius Claeis Fierens ende Alonse Laureins, alle vrienden ende maghen vanden voornoomden wylen Claeis Verhelle, over hemlieden ende ten desen vervanghende alle andere huerlieder vrienden ende maghen, zo wel van de vaderlicke als van de moederlicke zyden, tzy van ghetrauden bedde, bastaerdie ende anderssins, commende uutten vier vierendeelen, acht achtendeelen ten derden ofte naerder ter eender zyden ende voort Loys van Hove als facteur vanden faicte ende manslachte by hem ghecommiteert ende gheperpetreert in den persoon van den voorseiden wylen Claeis Verhelle, gheassisteert met Pieter ende Jan Douchet, zynen vryenden ende maghen, ten desen ooc vervanghende alle selfs Loys vryenden ende maghen, zo wel van der vaderlicke als van der moederlicke zyden, tzy van ghetrauden bedde, bastaerdie als anderssins, spruutende uute vier vierendeelen, acht achtendeelen, ten derden ofte naerder, ter ander zyden, dewelcke voornoomde comparanten ende zonderlinghe de voornoomde voochden in de name van de voorseide huerlieder weese, kenden ende leden, kennen ende lyden by desen, kennen ende leden, dat van alzulcken rancunen, faicten, evelen moede, questiën ende gheschillen als tusschen hemlieden an beeden zyden voorseit totten daghe van hedent gheweist heeft, ter cause

(63) Nikolaas Verhelle overleed op 30 December 1578, zoals blijkt uit het relaas van de lijkschouwing : « Beschaut Claeis Verhelle, schippere, doot liggende t'zynen huuse, wonende in *De Fransche Schilt* up de reye beneden de Noordtzentbrugghen, van twee wonden die hy hadde d'ene in de rick tusschen beede de schoerblaeren ende de tweede boven up de rechter schoere, hem ghesteken ghister naer de noene tusschen den twee ende drie hueren voor de duere van zynen voorn. huuse by eenen Loys van Hove, ooc schippere, met een cleen schippersmesken met een gheluwe hechtken daerof hy terstont binnen huuse ghebrocht zynde der weerelt overleet. Actum present : d'heeren Jacob Mastaert ende Laureins Croes, scepenen, midghaders Heindryck Odolf, 's heeren dienaere, den lesten Decembre 1578 ». Zie : Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 395 v.

(64) Vermoedelijk identiek met « Willem Fierins, matsenare, oudt 32 jaren of daeromtrent », vermeld in een document d.d. 20 November 1561. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 454.

van den voorseiden misvalle, doodt ende manslacht ghedaen ende gheperpetreert by den voorseiden Loys van Hove in den persoon van den voorseiden Claeis Verhelle (wiens ziele Godt ghenadich zy) ende van al dies daer meer ancleven ende dependeren mochte, zyn danof onderlinghe met vrienden ende maghen an beeden zyden ende specialicke by tusschenspreken van ons scepenen voorseit, als by den ghemeene college van scepenen deser stede, daertoe ghe-deputeert ende ghecommitteert zynde ende also gheen breeder consent daertoe behouvende, in 't vriendelicke wel ende behoorlicke vereenst, verleden ende gheaccordeert te zyne in der manieren ende up de conditiën naevolghende: te wetene: eerst dat de voornoemde facteur ghehouden es te comparerene voor de moetsoendere, vryenden ende maghen van den voorseiden Claeis Verhelle; met een zwarte keerle in een besloten camere, knyelende up zyn knyen, biddende aldaer Godt van hemelrycke midtsgaders den moetsoendere, vryenden ende maghen van denzelven Claeis verghevenesse van zynder misdaet.

Voort wordt ghehouden aldaer te betalen twyntich ponden grooten tot proffyte van den voornoemden moetsoendere ende zyne voornoemde moedere als weduwe van denzelven Claeis.

Voort noch twintich scellinghen grooten, ter requeratie van den vryenden, ende bovendien te bezettene en proffyte van tzelve Alonsken Verhelle, moetsoendere, de somme van twintich scellinghen grooten tsjaers lyfrente, t'zynen lyve, den pennynck achte ende oock noch te betaelene de wettelicke brieven ende andere costen daerranne ghedaen, al twelcke ter presentie van ons scepenen voorseit alshedent al vulkommen ende ghefurniert es binder wet-camere van der Muntenaers der Conincklycke Majesteyt binnen der voornoemde stede van Brugghe, midswelcken vriendelicken accordee ende appointemente partijen an beeden zyden kenden ende leden, kennen ende lyden by desen hemlieden ghetrauwelick vereenst, ver-leken ende gheaccordeert te zyne van den voorseyden differente ende evelen moede, ghebuert ter causen vooren verhaelt, belovende de-zelve partijen ende elc zonderlinghe aldies voorseit es te vulkommen ende onderhoudene over goet, gestadich ende van weerden, zonder nemmermeer daer jehens te gaene ofte commene, doen ofte laten commene twaere by appellatie, reformatie, relievementen ofte anders-sins in eenigher manieren, elck van de voorseide partijen up de peyne ende verbuerte van hondert gouden leeuwen, te gaene ende deelene

in drien : te wetene : 't een derde ten proffyte van deser stede, tweede derde ten proffyte van den ghemeenen aermen ende 't derde derde ten behouue van denghuenen die in gheen ghebreke weten en zal de poincten verbuert ofte niet, dit voorseide accoort altyts van weerden ende in viguere blyvende ten eeuweghen daghen, volghende welcken partien an beeden zyden baden ende verzochten an ons scepenen voorseit, desen voorseiden eendrachtighen paeis, accoort ende zoendynck up hemlieden te willen verkennen ende zeghelen ende hemlieden dienvolghende te verclaersene wel ende ghetrauwelicke verleken ende den dooden verzoent te zyne ende blyven ten eeuweghen daghen, up 't verbant voorscreven ; twelcke wy scepenen t'huerlieder begheerte deden ende vulquamen up tzelve verbandt, te wetene : dat zo wie van hemlieden naermaels dezelve zoendynck up elcandere verbrake, dat waere up de peyne van zoendynckbrake ende anders zo voorseit es.

Ende es te wetene dat hierof ghemaect zyn twee lettren van zoendynghen, beede van eenen inhoudene, danof de voornoomde moetzoendere, zyne voochden, vryenden ende maghen t'huerlieder bewaerensse den eene hebben, ende de voornoomde facteur t'zynder bewaerensse den anderen, al zonder fraulde.

In kennessen van desen dinghen hebben wy, scepenen voorseit, dese lettren ghedaen zeghelen met onsen zeghelen uuthanghende. Dit was ghedaen in 't jaer duust vyfhondert neghen en tzeventich up den laetsten dach van Meye.

[Getekend:] J. Dingne.

Fonds van de gilden en ambachten, charters, n° 841.

Van dit stuk is het bovenste gedeelte afgesneden en zijn de zegels verdwenen. Het begin van den tekst, dat door het afsnijden verloren ging en gaat tot aan de asterisk (*), werd aangevuld naar de minuut van onderhavige akte in het protocol van Jan Digne, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1578-1579, blz. 534-537.

Persoonsnamenindex. ¹

N. B. — De cijfers verwijzen naar de volgnummers van de gepubliceerde documenten.

- Abraham* Johanna, 22.
Ackere (van) Cornelis 10, 11.
Adournes, schepen van Brugge, 7.
Aelst (van) Jan, gezegd van Westmunster, 6.
Aerroudts, Arents, Arnoud, 7, 8.
Aertrycke, schepen van Brugge, 28.
Aerts, schepen van Brugge, 26.
Ancheman (t), Hansman, schepen van Brugge, 2, 3, 4, 14, 18, 22, 23, 24, 27, 32.
Arents, Hareng, Anna, 7, 8; Jan, 7 (noot). Zie ook: *Aerrouts*.
Baers (de) Jacob, 16 (noot); Jan, 18 (noot).
Baes, schepen van Brugge, 17.
Bambeke, schepen van Brugge, 14, 15, 16, 24.
Banc (vander) Andries, 27, 28.
Bane (de) Willem, 14.
Barradot, schepen van Brugge, 10.
Bastoen Gillis, 9; Jan, 9; Vincent, 9.
Beele Calixtus, 16.
Beernaerts Adriana, 13; Cornelis, 13; Frans, 13; Joost, 13; Marie, 13; Pieter 13; Silvester, 13.
Belle (van) Willem, 27, 28.
- Berghe*, raad van Brugge, 14.
Berghe, schepen van Brugge, 2, 6, 10, 12, 13, 16, 21, 22, 27, 33.
Berghe (vanden) Andries, 30 (noot)
Bernaert Pieter, 16.
Beyens Jacob, 4, 5, 21.
Biervliet (van) Joost, 29; Vincent, 29.
Biesbrouck (van) Adam, 10, 11; Frans, 10, 11; Gillis, 10, 11; Joost, 10, 11; Pieter, 10, 11.
Blende, schepen van Brugge, 34.
Blomme Jan 33; Margaretha, 33; Willem, 33.
Bocket Jan, 7, 8.
Bonnes (des) Pieter, 1.
Boodt, burgemeester van Brugge, 2.
Boodt, Boot, schepen van Brugge, 4, 6, 14, 20, 22, 30, 34.
Bossier Adriana, 35; Philips, 35.
Bossin Jan, 1.
Boudins, schepen van Brugge, 35.
Brakele, schepen van Brugge, 27.
Brauwere (de) Jan, 16.
Breydele Jan, 23 (noot).
Bridele, Breydele, schepen van Brugge, 14, 16, 18, 19, 23.
Brune (de) Pieter, 24 (noot).

(1) Werden in deze index niet opgenomen: de namen van de klerken van de Brugse vierschaar door wie de hier gepubliceerde documenten werden opgesteld.

- Buelynck* Jan, 22.
Bueneken, schepen van Brugge, 21, 22, 24.
Buennicken Frans, 24 (noot).
Burchgrave (de) Frans, 31; Michiel, 30, 31.
Burre Adriana, 26; Jan, 26.
Bussche, schepen van Brugge, 28.
Busscop Jacob, 32.
Cambien Jan, 27, 28; Jasper, 27, 28; Marie, 27 (noot); Pieter, 27, 28.
Cammelinck Jan, 11.
Canneel Jacob, 3; Jan, 2, 3, 4, 5.
Cappelle (vander) Hendrik, 12 (noot), 14 (noot), 24 (noot), 30 (noot); Lodewijk, 12; Mattheus, 12.
Casembroot, Casenbroet, schepen van Brugge, 1, 32.
Casenbroot Leonard, 9.
Celie (van) Jan, 4, 5.
Chevallier Joost, 24.
Claeiszueene Joris, 1.
Claerbout (van) Joost, 15.
Clerc (de) Ampleunis, 14, 15; Catharina, 14, 15; Jan, 3, 4, 5, 15; Nikolaas, 14, 15; Pieter, 14, 15.
Cluse, schepen van Brugge, 1.
Cobry Nikolaas, 13 (noot).
Cobrysse, schepen van Brugge, 34.
Cockuut Bernard, 22.
Conynck (de) Anton, 16.
Coolbrandt Gabriël, 34.
Coots Jan, 31.
Cortens, Cortyn, Adriaan, 13.
- Cortewile*, schepen van Brugge, 1.
Coste (de la) schepen van Brugge, 2, 4.
Cousyn, schepen van Brugge, 6.
Crits (de) Adriaan, 31.
Croes, schepen van Brugge, 35.
Croix (de la) Johanna, 20.
Cruce (vanden) Pieter, 2.
Cruusman Joost, 8; Pieter, 5.
Cuelne (van) Alexander, 3 (noot).
Cuerman. Zie: Keurman.
Daens Arnoud, 23 (noot).
Dale (van) Pieter, 15.
Damaste (van) Donaas, 13.
Dambhoudere, schepen van Brugge, 26.
Danckaert Anna, 2, 3, 4, 5; Cornelia, 2, 3, 4, 5; Frans, 2, 3, 4, 5; Jan, alias Trompere, 2, 3, 4, 5; Paul, 3, 4, 5; Roeland, 2, 3, 4, 5.
Dauxy Barbara, 26; Hans, 26; Jacob, 26; Jacquemine, 26; Jan, 26.
Deistre, Deystre (de) Adriaan, 2, 3.
Despars, schepen van Brugge, 4, 13, 18, 22, 25, 27.
Dheere. Zie: Heere (de).
Dierendonc (van) Paul, 15.
Doeldere (de) Pieter, 15.
Dominicle Philips, 14 (noot).
Dominicle, schepen van Brugge, 2, 3, 4.
Donckere (de) Michiel, 21.
Douchet Jan, 35; Pieter, 35.
Dycke (vanden) Jan, 14, 15.

Egghelin, Jan, 32; Toussain, 13 (noot), 14 (noot).
Egghelin(ck), schepen van Brugge, 7, 11, 32.
Everwyn Steven, 2, 3, 5.
Fatry Jan, 29.
Febure (le) Jacob, 17.
Ferry Pieter, 3.
Fierens Nikolaas, 35; Willem, 35.
Fiers Jacob, 24.
Flannite Silvester, 1.
Fonteyne (vander) Nikolaas, 21 (noot).
Fransois Lodewijk, 28; Vincent, 27.
Galle Bartholomeus, 3, 4, 5; Joost, 20.
Gheerts Pieter, 6.
Goreel Jacob, 17.
Graet, schepen van Brugge, 17.
Graet (de) Paul, 7 (noot).
Greboval, schepen van Brugge, 6.
Hackere (van). Zie: *Ackere (van)*.
Halle, schepen van Brugge, 10.
Halle Michiel, 12 (noot).
Handsman Hendric, 7.
Hansman. Zie: *Ancheman*.
Hareng. Zie: *Arents*.
Harouts. Zie: *Aerrouts*.
Haustyn, schepen van Brugge, 30.
Heede, schepen van Brugge, 23, 27.
Heere (de), schepen van Brugge, 1, 4, 7.
Hellecop Pieter, 14 (noot).

Hertynghe (van). Zie: *Nertynghe (van)*.
Heyman Pieter, 34; Willem, 34.
Hinneken Wultardus, 9.
Hofman Matthijs, 16.
Hoofman Willem, 20.
Hoppe Cornelis, 2, 3, 4, 5.
Hoop (de) Jacob, 20; Jan, 20; Matthijs, 20.
Houtte (van) Jacob, 12; Jan, 12.
Hove (van) Lodewijk, 35.
Humbelot, Humbloot, schepen van Brugge, 2, 27.
Huustynck Guido, 30 (noot).
Jonghe (de) Rogier, 13.
Kerchof Arnoud, 29; Marie, 34.
Kerchove (vanden) Johanna, 14, 15; Nikolaas, 14, 15; Willem, 14, 15.
Kerkaert Arnoud, 26.
Kethele, schepen van Brugge, 4, 5, 34.
Keurman Adriaan, 16; Adriana, 16; Arnoud 16; Maaiken, 16.
Keysere (de) Jacob, 2, 3, 4, 5.
Knuudt (de) Jan, 21; Joost, 21.
Lacheren Karel, 18, 19.
Lammens Jacob, 3, 4, 5.
Lancheel Pieter, 22.
Landtshuusere (de) Ursula, 6.
Lapostole, schepen van Brugge, 2.
Latere (de) Hans, 22; Jan, 22; Michiel, 22; Pieter, 2; Willem, 22.

- Laureins* Alonse, 35.
Lautins Cornelis, 13.
Lauwers Beatrice, 16; Lodewijk, 16.
Lavet Anna, 6; Gabriël, 6; Jacob, 6; Johanna, 6; Roeland, 6.
Lem, schepen van Brugge, 4, 18, 23, 24.
Lessen (van) Anton, 18, 19.
Lettelier Anton, 20; Jozine, 20; Juliaan, 20.
Lettere (de) Jan, 30, 31.
Loots Govard, 12.
*Loy*s Jan, 15.
Lucas, schepen van Brugge, 27.
Maelstaf Cornelis, 17.
Maertens Lieven, 24.
Man (de) Adriaan. Zie *Keurman* Adriaan.
Marivoorde (van) Ferry, 9; Karel, 9; Rogier, 9; Willem, 9.
Mastaert, schepen van Brugge, 29, 35 (noot).
Mattyn Willem, 22.
Meghem (van) Hendrik, 21.
Melis Willem, 26.
Merbeke (van) Govaert, 12 (noot).
Merendere, schepen van Brugge, 7, 8.
Mets (de) Jacob, 6 (noot).
Meulene (vander) Adriaan, 17; Aron, 1; Cornelis, 15; Lievine, 1; Silvester, 1.
Mey (de) Frans, 27, 28.
Michiels Victor, 1.
Miere Johanna, 18, 19.
Morbais Jan, 23, 25.
Morrenvael Hiëronymus, 32.
Moscron Pieter, 27.
Mostaert Arnoud, 13.
Moyaert, schepen van Brugge, 32.
Munck (de) Arnoud, 32.
Nayere (de) Frans, 30, 31.
Nertynghe (van) Jacob, 23, 25; Jan, 25; Joost, 23, 25; Nikolaas, 23, 25.
Neute Arnoud, 21.
Neve Adriaan, 31; Willem, 30, 31.
Nieulandt, schepen van Brugge, 7.
Nieuwenhove (van) Jan, 24 (noot).
Nieuwenhove, schepen van Brugge, 18, 19, 20, 23.
*Nieuwenhuys*e, schepen van Brugge, 16, 26.
Nokere (de) Roeland, 34.
Odolf Hendrik, 33, 35 (noot).
Oiseel Pieter, 33 (noot).
Oizeel, *Oyseil*, schepen van Brugge, 30, 32.
Oliviers Cornelis, 17; Jacob, 17; Lucas, 17.
Ommejaghere, schepen van Brugge, 1, 4, 5, 6.
Ondthoore Gerard, 9; Joris, 9; Maarten, 9.
Oost (van) Christoffels, 16.
Pachtenbeke (van) Matthijs, 26.
Paes Cornelis. Zie: *Pierins* Cornelis.
Pardo, schepenen van Brugge, 26, 30.

- Peperzele* Jan, 34.
Perez, schepen van Brugge, 15, 23, 32.
Peris, schepen van Brugge, 6, 16.
Persevale Jan, 17.
Petyt, schepen en burgemeester van Brugge, 1, 4.
Pierins Cornelis, gezegd Paes, 2, 3, 4, 5; Jacob, 4, 5; Pascharis, 5.
Piersins Marie, 14 (noot).
Potvliet Karel, 18, 19.
Praet (van) Joost, 32.
Prez (du) Michiel, 13 (noot).
Pringheel, Pryingheel, schepen van Brugge, 6, 18, 22, 23, 24, 25.
Prussenare (de) Arnoud, 14.
Pruumbout Christiaan, 18 (noot).
Pype Gijsbrecht, 6.
Quareyt Barbara, 33.
Queke Jan, 10, 11.
Raempoorte (van) Clemens, 2.
Raedt (de) Jacob, 20.
Rape Lodewijk, 7 (noot).
Reingoot Pieter, 13.
Reyniers Jan, 24.
Roegiers Arnoud, 33; Gillis, 33; Jan, 33; Michiel, 33; Pieter, 33.
Roelants, schepen van Brugge, 1.
Roelpot Jozine, 17 (noot).
Romains Cornelis, 9.
Roulx (le) Joris, 18 (noot).
Ruddere (de) Jaspas, 31.
Saint-Vaast (de) Pieter, 17; Simon, 17.
Saudimont Jan, 11.
- Sayon* Anton, 17; Jacob, 17; Leonard, 17.
Scapelynck Frans, 3, 4, 5; Jacob, 3.
Schietere, schepen van Brugge, 7, 8, 10, 11, 12 (noot).
Schouttheeten Jan, 7.
Scockaert Benedictus, 32; Willem, 32.
Smit (de) Jacob, 22.
Snick (de) Willem, 18, 19.
Snouc Jan, 30, 31; Jozine, 30, 31; Neesje, 30, 31.
Snouckaert, schepen van Brugge, 29.
Speecx, schepen van Brugge, 4.
Springhere (de) Pieter, 31.
Sproncholf Olivier, 23 (noot), 33 (noot).
Sproncholf, schepen van Brugge, 16, 26, 31.
Staessaert Catharina, 24; Clara, 24; Cornelis, 24; Hans, 24; Jacob, 24; Juliaan, 24.
Stallinck Francine, 7, 8; Hubrecht, 7, 8; Joost, 7, 8.
Steelant, schepen van Brugge, 4, 14.
Step Lieven, 13 (noot).
Stevens Jan, 3.
Stochoven (van) Otto, 7.
Strate (vander) Catharina, 28; Maarten, 27.
Stubbe Adriana, 27, 28.
Taelman Jacob, 21; Oste, 21.
Teerlynck, schepen van Brugge, 2, 3, (noot).
Theimseke, schepen van Brugge, 2.
Thierin, schepen van Brugge, 7.

- Thoulet* Bernard, 18, 19; Jan, 18, 19; Johanna, 18, 19; Joost, 18, 19; Jozine, 18, 19; Paschier, 18, 19; Zeger, 18, 19.
Thys Guido, 15; Laurens, 14, 15.
Tortelboome (van) Jacob, 17.
Trompere. Zie: *Danckaert* Jan.
Twyn Jacob, 34; Marie, 34.
Uphooghe Olivier, 28.
Valckenare (de) Jacob, 13 (noot),
Vane (de) Willem, 15.
Velde (vande) Lucas, 33 (noot); Marc, 13.
Veldekin Jacob, 6.
Vendeul J., burgemeester van Brugge, 4.
Verburch Andries, 27, 28.
Verhelle Alonse, 35; Nikolaas, 35.
Viven (van) Donaas, 13; Jan, 13.
Vlaminck, Vlamync, Marie, 10, 11; Nikolaas, 14.
Vlamyncpoorte, schepen van Brugge, 2.
Voeljahere (de) Jan, 31.
Voet, schepen van Brugge, 2, 4, 6.
Voocht, burgemeester van Brugge, 7.
Voorde (vande) Jan, 23, 25.
Vriese (de) Joris, 13.
Wadimont, schepen van Brugge, 14, 16, 30, 31, 32.
Waerde, schepen van Brugge, 6
Waes Pieter, 35.
Waghe Adriaan, 17; Cornelie, 17; Hendrik, 17; Jacob, 17, 23, 25; Jan, 17; Joost, 17, 23, 25; Maaiken, 23, 25; Margaretha, 17; Philips, 17; Pieter, 17; Willem, 17.
Wale (de) Michiel, 8.
Waukier Pieter, 21.
Weerde (vander) Maarten, 13, 21 (noot).
Willebaert Wouter, 6 (noot).
Westmunster (van). Zie: *Aelst (van)*.
Wilzoets Jacob, 3.
Winckelman Bernard, 7, 8; Wouter, 7, 8.
Woestyne (vander) Frans, 21 (noot).
Woestyne, schepen van Brugge, 26.
Woutermans Anton, 13.
Wulf (de) Jan, 5.
Wulfaert Jan, 10.
Wybo Adriaan, 12; Gillis, 12; Marie, 12; Vincent, 12.
Wynghelbeke (van) Cornelis, 3, 4, 5.
Wyts Boudewijn, 24 (noot).
Wyts, schepen van Brugge, 2.
Yde Cornelis, 15.
Zomere (de) Johanna, 30, 31.
Zoom (van) Cornelis, 35; Jacob, 35; Pieter, 35.
Zutterman Guido, 24; Jan, 6; Willemijne, 24.
Zwarte, schepen van Brugge, 6.
Zwave (de) Maarten, 26.

Oorkonden en Mededelingen

Twee oude Vlaamse ambachtskeuren : De Vleeshouwers van Brugge (2 December 1302) en de Smeden van Damme (eerste helft 1303).

Het is een algemeen aanvaard feit dat de ambachten in Diets-Vlaanderen als economische groeperingen — in tegenstelling met Frans-Vlaanderen ¹ — autonomie verwierven als gevolg van de overwinning der gemeentenaren in de slag bij Kortrijk op 11 Juli 1302 ². Als geallieerden van de graaf tegen de koning van Frankrijk en het met hem strijdend stedelijk patriciaat, was het in de eerste plaats hun overwinning. Het was het ogenblik, nu het patriciaat uitgeschakeld was, de sinds lang voorgenomen hervormingen door te voeren, zowel op economisch en sociaal als op politiek en financieel gebied. Hierin werden ze door de grafelijke familie (Jan en Gwij van Namen, zonen van Gwij van Dampierre en Willem van Gulik, diens kleinzoon) krachtig gesteund, daar de strijd tegen Frankrijk nog lang niet geëindigd was, en hun militaire steun aldus nog onontbeerlijk bleef. Die goede verstandhouding bleef bestaan

(1) G. ESPINAS, *Les origines du droit d'association dans les villes de l'Artois et de la Flandre française jusqu'au début du XVIe siècle*, I, Rijsel, 1942, blz. 1087, 1113, 1119.

(2) G. DES MAREZ, *L'évolution corporative en Flandre à la fin du XIIIe siècle (Fédération Archéologique et Historique de Belgique. Annales du XXe Congrès, II, Gent, 1907, blz. 482-485)* en H. VAN WERVEKE, *De Medezeggenschap van de Knapen (Gezellen) in de Middeleeuwsche Ambachten (Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie, Klasse der Letteren, jg. V, nr. 3, 1943, blz. 20-21)*.

tot in 1305, datum van het verdrag van Athis. Daarna werden de betrekkingen tussen de bondgenoten koeler ³.

Van die korte, gunstige periode (1302-1305) hebben de ambachtslieden gebruik gemaakt om zelfbestuur te verkrijgen. De gehele precorporatieve organisatie, van overheidswege buiten medewerking van de handwerkers in het leven geroepen, ja zelfs in grote mate tegen hen gericht, bleef nog naar de vorm bewaard, doch door het feit dat voortaan de ambachtshoofden, dekens en vinders, door de stielgenoten uit hun eigen midden verkozen werden en aldus van stadsfunctionarissen mandatarissen van hun eigen ambacht werden, ging de precorporatieve overheidsorganisatie in de handen van de handwerkers over. Van groepering zonder eigen organisatie werd het ambacht een permanent organisme, een morele persoonlijkheid.

Zijn we voor de periode vóór 1302 relatief goed voorzien van documenten die toelaten de precorporatieve organisatie te bestuderen, veel minder bronnen staan ter beschikking om de eerste resultaten van de overgang naar de autonomie vast te stellen.

Tot nu toe zocht men vooral het bewijs van die overgang in twee, overigens gelijkaardige keuren voor de volders en de scheerders van Brugge, waarschijnlijk daterend uit het jaar 1303 ⁴, en wel voornamelijk in de paragrafen die de verkiezing van deken en vinders regelen. Deze geschiedde voortaan, volgens een ingewikkeld systeem, met ruime medewerking van de handwerkers; de tussenkomst van de stedelijke magistraat immers was hierbij niet helemaal uitgesloten ⁵.

Voor dezelfde stad is een privilege bewaard dat door de grafelijke kinderen, de magistraat en de « ghemeente » van Brugge aan het ambacht der makelaars verleend werd op

(3) H. VAN WERVEKE, *Geschiedenis van Vlaanderen*, II, Brussel, 1937, blz. 249-250.

(4) G. ESPINAS-H. PIRENNE, *Recueil de Documents relatifs à l'Histoire de l'Industrie drapière en Flandre*, I, Brussel, 1906, nrs. 149 en 150.

(5) *Ibidem*, nr. 149, par. 53 (volders); nr. 150 par. 77 (scheerders).

8 Mei 1303 ⁶. Doch in deze oorkonde valt geen spoor van autonomie te bespeuren ⁷.

Gent biedt ons voor de tijdspanne 1302-1305 de tekst van twee keuren. Een eerste werd verleend aan de verenigde schrijnwerkers, kuipmakers en draaiers op 30 Juli 1303 ⁸; de tweede betreft de meerseniërs en is gedagtekend 1305 ⁹. De eerste vermeldt niet eens het bestaan van ambachtshoofden. Alleen valt te noteren dat de helft der boeten aan het ambacht wordt toegekend ¹⁰. In de meerseniërskeure daarentegen is er sprake van deken en vinders die hun ambacht kunnen verliezen en van kiezers van deken en vinders, hetgeen voldoende aantoonde dat het ambacht reeds autonoom was ¹¹.

Voor Ieper weten we dat vóór 4 Mei 1304 vijf ambachten, namelijk: de wevers, volders, scheerders, vleeshouwers en viskopers, in het bezit waren van een zegel en ongetwijfeld ook hoofdmannen hadden; alle andere ambachten stonden nog gezamenlijk onder twee hoofdmannen ¹². Eerst op bovengenoemde datum werd aan alle am-

(6) Uitgegeven door L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, in *Les anciens Règlements de la Corporation des Courtiers de Bruges (La Flandre, XII, 1881, blz. 222-235)*.

(7) Eerst op 8 Juni 1306 geeft de graaf van Vlaanderen, Robrecht van Bethune, een keure waarin o.a. bepaald wordt dat « zij van nu voortdurend... kiezen hare gheswoorne ». *Ibidem*, blz. 236.

Volledigheidshalve vermelden we nog een reeks van 13 artikelen, in de 18e eeuw gekopieerd uit een keure voor de kruidhalle, uitgevaardigd in 1304 en die minstens 107 paragrafen telde (Rijksarchief Brugge, Fonds der Ambachten, register nr. 21, f°s 1-3). Over het eigenlijke ambacht der kruideniërs vernemen we niets. De ons bekende artikelen regelen de verkoop in de kruidhalle en de bevoegdheden van de maner en gezworenen der halle. Bestonden op dat ogenblik naast deze laatste ook deken en vinders voor het ambacht zelf? Het is niet onmogelijk, doch weinig waarschijnlijk.

(8) F. DE POTTER, *Gent van den oudsten tijd tot heden*, VI, Gent, z. d., blz. 103, n. 1-104.

(9) Idem, *Ibidem*, blz. 550-552. — Een privilegie voor de lakenscheerders van 1302, waarvan we de vermelding vinden in de inventaris van de ambachtsoorkonden in 1540 door Karel V aangeslagen en in 1578 aan de stad gerestitueerd, is ongelukkig verloren gegaan. Cfr. G. ESPINAS - H. PIRENNE, op. cit., II, blz. 369.

(10) Voor 1302 werden de boeten verdeeld tussen de heer, de stad en de toezichters; aan de ambachten werd niets toegekend, daar het hun verboden was een kas te bezitten.

(11) F. DE POTTER, op. cit., blz. 552.

(12) G. ESPINAS - H. PIRENNE, op. cit., III, blz. 727.

bachten toegelaten een hoofdman te kiezen uit hun middelen¹³. De hoofdman (*capitaine*) van de wevers wordt elders deken genoemd¹⁴.

De beide keuren die hier voor het eerst uitgegeven worden, werden verleend binnen het jaar volgend op de slag bij Kortrijk. De Brugse vleeshouwerskeure is zeker, de keure der smeden van Damme zeer waarschijnlijk ouder dan wat tot nu toe bekend is. Ze zijn daarenboven de eerste documenten die we voor de betrokken ambachten bezitten.

Het is niet onze bedoeling in de volgende lijnen de teksten in detail te ontleden en te bestuderen. We willen alleen, na hetgeen reeds gezegd werd, even wijzen op hun betekenis voor de Vlaamse ambachtsgeschiedenis in het algemeen en vervolgens de aandacht vestigen op enkele belangrijke artikelen.

Naar de vorm bewaarden de keuren der volders en scheerders van Brugge en vooral de Gentse meersenijskeure nog het karakter van die daterend uit de periode voor 11 Juli 1302. Zelfs werd er aan getwijfeld of de eerste twee wel ooit toegepast werden¹⁵.

Anders is het wat onze keuren betreft. Ze werden verleend onder de vorm van een privilegie, door de plaatsvervangers van Gwij van Dampierre in het beheer van het graafschap en door de magistraat. Ze illustreren best de omstandigheden waarin ze gegeven werden, en waar we hoger op wezen: de verstandhouding tussen graaf en « gemeen » en de afwezigheid van de patricische magistraat. Ze zijn de legale bekrachtiging van een oorspronkelijk onwettige en revolutionnaire regimewijziging.

Onze keuren bevestigen in de eerste plaats het feit der autonoom wording der ambachten na 11 Juli 1302. Hier zien we in beide gevallen de ambachtlieden zonder enige

(13) Ibidem, blz. 729.

(14) Ibidem, blz. 732.

(15) G. ESPINAS - H. PIRENNE, op. cit., I, blz. 533 en 542.

tussenkomst van het stadsbestuur hun deken en vindere verkiezen ¹⁶.

Hoe snel die ommekeer te Brugge heeft plaats gegrepen blijkt uit de datum van de oorkonde der vleeshouwers : amper vijf maanden na de slag op de Groeningekouter. Het moet ons geenszins verwonderen dat de vleeshouwers de eerste waren die zelfbestuur verwierven. Bij iedere opstand tegen het patriciaat traden ze immer overal zeer actief op naast de draperieambachten ¹⁷.

Die vroege datum wijst er ook eens te meer op dat van Brugge, dat het leeuwanaandeel in de strijd voor zich had opgeëist, de gehele beweging is uitgegaan en zich van daaruit over Vlaanderen heeft uitgebreid. Heeft het kiessysteem, bij de Brugse volders in gebruik genomen in 1303, invloed uitgeoefend op dat der volders van Sint-Omaars in 1306, en later op dat der volders van Oudenaarde en Kortrijk ¹⁸, waarschijnlijk is het eveneens dat het erfelijkheidsvoorrecht, dat in de keure « in rechte » erkend wordt ¹⁹, het vlees- en viskopersambacht van Gent, waar hetzelfde privilege tenminste voor de viskopers en wellicht ook voor de vleeshouwers tot rond 1305 opklimt ²⁰, beïnvloed heeft ²¹.

(16) Cfr. infra teksten : I par. 33 ; II par. 31.

(17) Te Ieper, in 1280, werden ze speciaal vermeld naast de opstandige draperieambachten : G. ESPINAS-H. PIRENNE, op. cit., III, blz. 685 par. 12. Te Brussel leidde ze de opstand in 1364 : G. DES MAREZ, *L'organisation du travail à Bruxelles au XVe siècle*, Brussel, 1904, blz. 24 en n. 2. Voor de opstand van 1304 te Dowai zie G. ESPINAS, *La vie urbaine de Douai au Moyen Age*. Parijs, 1913, I, blz. 257-259 en IV, nr. 880.

(18) Cfr. H. VAN WERVEKE, *L'origine des Corporations de Métiers* (RBPH, XXIII, 1944, blz. 514-515).

(19) Cfr. infra, tekst I par. 29.

(20) H. VAN WERVEKE, *Ambachten en Erfelijkheid (Mededelingen Kon. Vl. Acad. Kl. Lett., jg. IV, nr. 1, 1942, blz. 14)* en *De Gentse vleeshouwers onder het Oud Regime (Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent. Nieuwe Reeks, III, 1948, blz. 8-9)*. De officiële erkenning van de erfelijkheid bij de vleeshouwers dateert slechts van 1325-1326.

Merken we op dat te Brugge hetzelfde voorrecht bestond bij de viskopers en dat het hoogst waarschijnlijk eveneens tot het begin der eeuw opklimt. Cfr. de keure der viskopers van 1400 in het Rijksarchief te Brugge, Blauwe Charters, nr. 8537. Het eerste artikel luidt als volgt : « Eerst zo ne mach negheen man vrij vischoper wesen bin der steden van Brueghe, noch vrijheede hebben in 't vors. ambocht

Dat in de eerste maanden van 1303 een ambacht van Damme reeds zelfbestuur verkrijgt moet ons niet verwonderen. Met de vele kleinere havenstadjes aan het Zwin, die immer politiek nauw aan Brugge onderworpen bleven, had Damme zich naast de metropool duchtig laten gelden te Kortrijk ²². Als nergens anders trouwens hadden de ambachtslieden er, ten jare 1280, zo duidelijk hun grieven geformuleerd ²³. De evolutie schijnt aldus in de steden van mindere rang even snel ingezet te zijn als in de grotere centra.

Slechts karige, weinig of niets zeggende gegevens zijn ons bekend over de organisatie der vleeshouwers voor 1302 ²⁴. Onze keure komt in dit opzicht een leemte aanvullen, want vele artikels waren in

dan vrije vischcopers kindren, ghelike dat men van ouden tiden ghecostumeert heift ». Overigens waren beide ambachten nauw aan elkander verbonden, vermits meerdere vleeshouwers, zoals te Gent (zie H. VAN WERVEKE, *De Gentse vleeshouwers*, blz. 21 en vlg.), tevens lid van het viskopersambacht waren. Hun rechten als viskoper waren echter beperkt. In 1419 doet de hertog van Boergondië uitspraak in een geschil tussen beide ambachten. De vleeshouwers zullen alle soorten vis mogen verkopen gedurende de Vasten, de Advent, de Kruisweek en op alle quaterntemperdagen, « also zij gheploghen hebben toten daghe van heden ». Doch op de andere dagen van het jaar is het hun alleen toegelaten bepaalde soorten vis uit te stallen, genoemd « ronde vissche ». Cfr. *Algemeen Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, Oorkonden van Vlaanderen*, Reeks I, nrs. 592 en 593.

(21) Misschien staat de opstandige beweging der vleeshouwers van Dowaai in 1304 eveneens in verband met de erfelijkheid in dit ambacht. De vleeshouwers verwijten aan de patricische magistraat dat ze « calengeoient le brief de leur mestier ». Cfr. G. ESPINAS, *La vie urbaine*, IV, nr. 880. Hier immers moet het erfelijkheidsvoorrecht ook dagtekenen uit het begin der 14e eeuw. Cfr. H. VAN WERVEKE, *De Gentse vleeshouwers*, blz. 5.

(22) F. BLOCKMANS, *1302 - Voor en Na*, Antwerpen, 1941, blz. 56, 57 en 61.

(23) In 1280 richtten de Dammenaars een klacht aan de graaf tegen het slecht beheer van de patricische magistraat. Daarin wordt o.a. gevraagd: « Vort, so begheren wie ambochtslieden te hebbene deken ende vindere die van ons selves ambochte zijn, elc onser in onse ambocht, bedi elc ambochtsman weet bet ende kennet bet zijn ambocht dan en ander man weet van buten ambochte; ende es merre redene dat es, een man van ons selves ambochte hevet dati dat zij 't gaven die heren scepenen haren maghen of haren enapen onse bloedighe lede ». Deze tekst werd ons bereidwillig medegedeeld door de Heer A. DE SMET, Bibliothecaris aan de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Hij hoopt binnenkort de integrale tekst van de aanklacht te publiceren.

(24) Dit geldt ook voor bijna alle andere ambachten buiten die der draperie.

1302 zeker niet nieuw, zoals die betreffende de organisatie van de aankoop van vee en de verkoop van vlees in de hallen; die rakende de goede kwaliteit van het vlees enz.²⁵ Naast het erfelijkheidsprivilegie waarover we het hoger hadden, wensden we slechts te wijzen op een paar artikels namelijk art. 10 waarin reeds van twee vleeshallen sprake is²⁶ en art. 35 dat ons mededeelt hoe deken en vinders wet deden « te Sinte-Kerstoffels in de kerke », hetgeen er wellicht op duidt dat deze kerk tevens de zetel was van hun godsdienstige broederschap²⁷. Tenslotte vestigen we de aandacht op de aanwezigheid van een « scilt Drake » (vaandeldrager) in de eed van het ambacht²⁸ : ongetwijfeld in navolging van diegene die men in het bestuur der Londense Hanze aantreft²⁹.

In de keure der smeden van Damme treft vooral paragraaf 20. Uit het feit dat behalve smeden, alleen gildebreders (niet-smeden) in het bedrijf mochten werkzaam zijn, mag met de grootste waarschijnlijkheid de conclusie getrokken worden dat er voor 1302 een broederschap in het ambacht der smeden bestond, waarin ook andere ambachtslieden dan smeden toegelaten werden. Er is reeds gewezen geworden op het betrekkelijk groot aantal broederschappen die men bij de smeden van verschillende steden reeds vroegtijdig aantreft namelijk te Mechelen, te

(25) Zie vooral art. 28 en 32.

(26) Cfr. tekst I art. 10. Voor de ligging dezer hallen zie J. DE SMET, *De Brugsche Straatnamen in 1399, in het Cijnsboek van de Disch der Brugsche O. L. Vrouwekerk (Feestbundel H. J. Van de Wijer, Leuven, Instituut voor Vlaamsche Toponymie, I, blz. 344, nr. 39 ; blz. 346 nr. 59)*.

(27) Brugge schijnt meer dan andere Vlaamse steden ambachtsbroederschappen gekend te hebben in de 13e eeuw. Of is dit alleen te wijten aan een toeval van documentaire aard? We citeren hier slechts de broederschappen der pijnders van de Sint-Jansbrug en de zwarte ledertouwers. Cfr. E. HUYSS, *Duizend jaar mutualiteit bij de Vlaamsche gilden*, Kortrijk, 1926, Bijlagen, nrs. 74 en 75.

(28) Cfr. art. 33.

(29) L. A. WARNKOENIG-A. E. GHELDOLF, *Histoire de la Flandre et de ses institutions civiles et politiques jusqu'à l'année 1305*, II, Brussel, 1836, Bewijsstukken, nr. XXXIV : I art. 3 ; II art. 2.

Misschien was de scildrake der vleeshouwers oorspronkelijk de leider der groep vleeshouwers die op ver afgelegene veemarkten in Vlaanderen of daarbuiten hun aankopen gingen doen.

Brussel en te Gent ³⁰. De broederschap te Mechelen ver-
toont ook de eigenaardigheid dat andere ambachtslieden
opgenomen werden. De smeden van Damme komen aldus
die groep nog aandikken.

Tenslotte nog een woord over de wijze waarop we de keure
der smeden uitgegeven hebben. Daar waar de lezer geen
aanduidingen vindt onderaan de bladzijden voor de ge-
deelten van de tekst die tussen vierkante haakjes staan, dan
betekent dit dat die gedeelten verdwenen zijn door scheu-
ren. We hebben die leemten naar de mate van het mogelijke
aangevuld, een maal door vergelijking met andere delen
van de tekst zelf en met het privilege voor de makelaars
van 8 Mei 1303 ³¹, een andere maal door logische afwer-
king van een zin of zinsdeel. De talrijke punten die in de
eerste tien artikels voorkomen vervangen passages die door
een belangrijke scheur weggevallen zijn (Zie de beschrij-
ving van de ookonde die aan de tekst voorafgaat).

C. WYFFELS.

TEKSTEN.

I.

Keure der Vleeshouwers van Brugge.

1302, DECEMBER 2

A. ORIGINEEL niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT op perkament, van het begin
der XVe eeuw. H. : 355 mm. (plus 110 mm. in
het midden); B. : 435 mm. Stadsarchief Brugge,
Fonds van Ambachten en Neringen, Oorkonden,
nr 45.

Op de rug : Copie ongheteekent van Jan grave
van Namen etc. (gelijktijdige hand) van
den privilegien van den vleeschen am-
bochte. Decembre 1302. Copien van pri-
vilegien (jonger schrift).

(30) H. VAN WERVEKE, *Les origines...*, blz. 511 en nota's 1-3.

(31) Cfr. supra noot 6.

Wie, Jan, grave van Namen, ende Ghyot zone 's graven van Vlaendren, ende Willem van Ghuleke, neve 's graven van Vlaendren voorseid, ende wij borchmeesters ende scepenen van der stede van Brugghe, doen te wetene allen den ghuenen die dese letteren zullen zien jof hooren lesen, dat wij, om de nutscepe van der stede van Brugghe, ende van den ambochte van den vleeschhauwers, hebben gheconsenteirt ende gheoorlovet den voorseiden ambochte, alle die cueren ende alle die oordinanchen, die hier naer bescreven staen, dat's te wetene :

[1] Wie dat vleesch vercoopt dat alleene versteerft, jof daer men 't onder vint, jof die 's bedragen word, verbuert C s. ende een jaer zijn ambocht, het en zij up ghenaden.

[2] So wie vercoopt stinckende vleesch, jof daer men 't onder vint, verbuert 't vleesch ende XX s., het en zij bi ghenaden; ende 't vleesch te doene, daer 't niemant te deeren mach commen.

[3] So wat manne, daer men onder vint verzayt zwinin vleesch, verbuert X s., al so menich stic als men 's vint verzayen.

[4] So wat manne, daer menne onder vint zueghin vleesch, jof die 's bedraghen word bi goeden lieden, verbuert XX s., ende eene maendt zijn ambocht.

[5] So wie vercoopt pockich ende criteloos vleesch, verbuert X s. ende 't vleesch.

[6] So wie die bedraghen word van crachten onder 't vleeschambocht, verbuert XX s.

[7] So wat manne die woont bin den scependomme van Brugghe ende beesten dade slaen, ossen, coen ende scaep, eer se die wet van den vleeschambochte bezien hadde, verbuerde XX s. ende 't vleesch.

[8] So wat manne die werpt bin den vleeschhuuse mallic anderen, ende der of bedraghen wort, verbuert II s.

[9] So wat manne die twist stokede, ende van den vleeschambochte ware, bin den vleeschhuuse, daer slach af quame, verbuerde XX s., ende een alf jaer zijn ambocht.

[10] So wat manne die vleesch vercochte bi eenre milen ghehenden Brugghe, zonder in poorten van wetten, buten tween vleeschhusen van Brugghe, verbuerde vichtich pond ende 't vleesch.

[11] So wat gheloter bancynoot die zijn stal langher hadde danne VII voeten ende eenen alven, ende onghelote langher danne VI voeten, verbuerde V s.

[12] So wat manne van den vleeschambochte die anderen zine coopmanscepe ondercochte of ontstake, verbuerde V s. van elken sticke.

[13] So wat vleeschhauwere die zinen cnape riemde eenighe beesten up eenighe maerct binnen Vlaendren, verbuerde V s. van elken sticke.

[14] So wat manne die stierin vleesch sloughe, van Paeschten tote Sinte-Baefsmesse, verbuerde XX s. ende 't vleesch.

[15] So wat vleeschhauwere die varsch vleesch in Brugghe ghesleghen hevet, die moet bringhen bin der halfhonderen ludende ter maerct of der vooren. Ende die 't ter maerct brochte achter dat alfondere verlaten ware verbuerde V s.

[16] So wat vleeschhauwere die varsch vleesch langher hilde danne eenen dach, van Paeschten tote Sinte-Baefsmesse ende langher danne twee daghen van Sinte-Baefsmesse tote Vastenavonde, verbuerde V s.

[17] So wie die worsten makede, elc ne ware drie peneghe waert, verbuerde II s.

[18] So wie die bringhet ossin vleesch, coeyn of scapin, dat buten scependomme van Brugghe ghesleghen es, binnen Brugghe, verbuerde XX s. ende 't vleesch.

[19] So wat vleeschhauwers cnape die coopman es, ende eenighe coopmanscepe coopt die hij boorghet, dat zijn heere ghehouden es van der scout, toter wilen dat hi ne wettelike van hem ghedaen hevet.

[20] So wat vleeschhauwere, ghelot of ongheloot, die peneghe sculdich es, die den ambochte toebehoord, ende verwonnen word t'allen wetten van den ambochte, hi moet 's claghers gemoede hebben binnen veertich daghen, jof hi verbuert dat stal ende zijn lot, dat jaer ende 't jaer daer naer, hi ne hebbe sclaghers ghemoede voor Vastenavond, bi kennessen van der wet. Ende zijn stal zal hebben diere eerst up es, bi prise van vinders. Ende dat stal te slane van der scout.

[21] So wat manne die zijn stal verboden es wettelike van scouden, comd hij ter maerct met vleessche, eer hij 's claghers ghemoede hevet, dat vleesch mach die claghere halen bi prise van der wet, ende slaen 't af van zijnre scout.

[22] So wat manne van desen voorseiden ambochte, die bedraghen wort van dieften of van leeliken faite, van goeden warachtighen lieden, die verbuert 't ambocht t'allen daghen.

[23] So wat vleeschhauwere die zwinen coopt jehens baertmakers, jof jehens bloetlaters, jof jehen lazersche lieden, verbuert III lb., wart hij 's bedraghen.

[24] Ende henne moet niemant, die ten vleeschambochte behoort, jehens beesten gaen, t'Saterdaeghs, voorder dan toter brugghe of toter poorte ter vesten. Ende al de weke, up alle andere daghen dan up den Zaterdag, die beesten te bringhene, die men vercoopen wille, voor de vleeschhuusen. Diere jehens dade verbuerde II s. van den sticke, zonder verdrach.

[25] Ende en moet gheen wijf ter maerct staen met vleesche, up eene boete van XX s.

[26] So wat manne die wonachtich es bin den scependome van Brugghe, ende maiseelroet smelten wille, die moet smelten goet ende payavel, zonder eenich smout der toe te mijnghene, ende dit zullen bezoucken deken ende vindere van den vleeschambochte, t'allen tiden als hem goed zal dijncen. Ende die achtervolghet wart, dat hire jehens ghedaen hevet, verbuert 't goedt ende voord V s. van elken zesten deele.

[27] Voord zal men nemen vier warachtighe lieden van den ambochte, die macht zullen hebben, alle twisten, alle mesgripen te beterne, die ghevallen in dit voorseide ambocht, daer de heere gheen recht an en hevet.

[28] Ende voord, dat zwijn bezien zal hebben dit voorseide ambocht, also het scoudich es te hebbene, ende het voor desen tijd ghehad heift.

[29] Ende gheen vleeschhauwere mach nemmermeer staen te bancke, binnen Brugghe, hi ne zij van rechten hoire gheboren bin den ambochte.

[30] So wat vleeschhauwere die men name in 's heeren dienste van den lande, jof waer dat ware, in 't prouffijt van der stede, ende van der meentucht, ende die daer niet ne ware metten ghezelscepe, te doene dat hij scoudich ware te doene, verbuerde eeuwelike 't ambocht.

[31] Daer bi zal elc vleeschhauwere boorchtucht doen van XX lb., elken vreinden man ghenouch te doene, die up hem claghen mochte van scouden, die den ambochte toebehoorde, al so verre als die XX lb. strecken mochten. Ende hier bi zal gheen vleeschhauwere nemmermeer proffijt heffen moghen van den XX lb. voorseid, zonder man van buten.

[32] Ende gheen man mach loten, hi ne dijckets vinders waerdich bi ghemaenden eede. Ende voord meer die vleeschnauwers staende te blivene te twee steden, daer zij nu staen. Ende elcx jaers te lotene, als men eer ende achter ghedaen hevet.

[33] Ende vooru meer deken ende vinders ende sciltdraken te makene, bi den ghonen die in de wet zijn van desen voorseiden ambochte, ende bi IIII goeden lieden diere die meentucht van den voorseiden ambochte toe nemen zullen. Ende hier toe te nemene VI man. Ende ute desen VI mannen zal men loten eenen man, die sciltdrake wesen zal, ende de V zullen bliven vinders. Ende gheenen deken te nemene, zonder bi den ambochte. Ende elcx jaers de wet van desen voorseiden ambochte te vertierene.

[34] Ende van desen voorseiden cueren te dinghene V waerven 's jaers, telken X weken eene waerf.

[35] Ende elcx Dinxendaechs elken man wet te doene van scouden. Ende elken vreimden man wet te doene stappans van zinen eessche. Die Dinxendaechs niet ombeiden en wille, ende die achterbleve van zinen eessche verbuerde XII d. Entie deken die niet ne came te Sinte Kerstoffels in de kerke, bin den termine dat hij ghedaghet ware, verbuerde IIII s. Ende elc vindere II s. diere niet ne came om elken man wet te doene.

[36] Entie jeghens vinders vonnesse zeide, daer zij zaten in manijnghen, verbuerde jeghens den deken IIII s., ende jeghens elken vindere twee scellinghen.

[37] Ende zo wat manne, die niet ne ware te zinen stalle, als mer came omme wet van hem te hebbene, men zoude ne daghen den claghere t'andwoordene, bin den darden daghe. Ende ne dade hij 's niet, ende hij 's verzate in hoverhoorigheden, of hi ne mochte der wet betooghen suffissante zinne, men zoude den claghere wet doen van ziere claghe bi zinen eede, na den darden daghe.

[38] Voord, zo hebben deken ende vinders macht, bi hemlieden ende bi der meentucht van den ambochte, alle cueren van cleynen faite van desen voorseiden ambochte, die hier niet voornoot en zijn, te verbeterne, ende te verclaerene, tote eenre boete van V s. up zwinecoopers, up pensers, up die ghone die zieden ende braden, ende up alle die ten ambochte behooren.

Ende in kennessen dat alle dese voorseide cueren, punten ende oordinanchen, wel ende ghetauwelike ghehouden zullen

bliven den ambochte alsoo 't voorseid es, eewelike voordwaert meer t'allen daghen, vast ende ghestade, so hebben wij, Jan grave van Namen, ende Ghyot zone 's graven van Vlaendren, ende Willem van Ghuleke, neve 's graven van Vlaendren, dese lettren huuthanghende ghezeghelt met onzen zgehelen. Ende omme de meerer kennessen ende zekerheden, wij buerchmeesters ende scepenen van der stede van Brugghe, hebben dese letteren huuthanghende ghezeghelt metten ghemeeenen zeghele van der stede van Brugghe, metgaders onzen lieven ende ghetrauwen heeren, mijn heere Janne, mijn heere Ghyote ende mijn heere Willemme voorseid. Dit was ghedaen Sondaechs na Sinte-Andriesdaghe, als men screef 't Carnacioen Ons Heeren M CCC ende twee.

II.

Keure der Smeden van Damme

1303 [EERSTE HELFT] ¹

A. ORIGINEEL niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT, op perkament, van het midden der XIVe eeuw, erg beschadigd. Slechts de tweede helft van de tekst is tamelijk goed leesbaar; de eerste helft is op twee plaatsen beschadigd, zo dat een betrekkelijk groot deel van de tekst verloren gegaan is, namelijk door twee scheuren: een eerste boven links; en een tweede, veel belangrijker, gaat van de bovenrand, in wijde U-vorm, tot het midden van het stuk. Daarenboven maken talrijke vlekken het lezen moeilijk. H. : 267 mm.; B. : 499 mm. Rijksarchief Brugge, Blauwe Charters, nr 8085.

Wie Jhan, grave van Namen, ende Ghy [rudders] * tsgraven k[re]n van Vlaendren, ende Willem van Ghuleke, proofs

(1) Filip van Thiette kwam in Vlaanderen waarschijnlijk in de loop der maand Mei (Cfr. *Annales Gandenses*, ed. FR. FUNCK-BRENTANO, 51, Parijs, 1896), zeker vóór het einde van Juni (*Chronique artésienne*, ed. FR. FUNCK-BRENTANO, 64, Parijs, 1899), en nam de administratie van het graafschap op zich. Na 1 Juli zouden we hem aldus zeker moeten aantreffen in de intitulatio der oorkonde. Dit laat toe de tekst te dateren: eerste helft van 1303.

* Gaatje in het perkament.

van Trecht, bider] gracie van Gode ende archedyaken van der hovetkerken van Ludeke, ende alle die ghene die baerblikenste oer zijn van Vlaendren.... * [ende wie scepenen, buerschmeesters ende raed ende de ghemeente van der stede van den Damme, doen te w]etene allen den ghenen die dese letteren sullen zien jof horen lesen, dat es ghecuert ende gheordinert, bi onsen consente ende bi consente van der [sm]eden van der stede van den Damme vorseid :

[1] Dat niemen gheene smitte ne houde [hi en] zij smit, ende zij ne moeten nemmeer smitten houden da[n] dan 't vorseid es verbuerde drie pond, al so menich waerven als hij 's bevonden worde bi [deken] ende bi vindere.

[2] Vort, zo wat smede die meester werden w[ille] die-re toe behoren ter cuere. Dit zijn selversmede, zwerdvaghers, wapenmakers, [tinnen]stoommakers ende potghietere.

[3] Voort, moet hi gheven es te gheven tien scelinghe, te ghane daer 't sculdich ware te ghane.

[4] Voort, dat niemen mach no vercopen dat den ambochte toebehoort ... [hi ne] zij smit ende behorende ten sme-deambochte.

[5] Voort, so wie die heneghen smit smitte verhurt vijf scelinghe het ne ware [dat die smit] sine cu[ere] smitte vonden, so quaet ende so onredelic staende dat si se gheboden te betherne bin den, die 's niet ne dade verbuerde tien scelinghe.

[6] Voort,.... es ende theere stede, verbuerde tien scelinghe ende 't werc.

[7] Voort, so wie die meer stalle houdt [d]an ee[nen] verbuert twelf peneghe, ende die up anders stal g[hinghe] ont-riepe, verbuert twelf peneghe.

[8] Voort, so waer dat deken ende vindere vonden onghave ende quaet valsch werc, dat ten vorseiden ambochte toebehoorde vercochte over Spaensche, of die honder hargher waren dan boven, verbuerde vijf scelinghe ende 't werc.

[9] Voort, so wat cnapen die dit vorseide ambocht leeren w[illen] [et ne] ware dat men ne leerde door Gods wille. Ende niemen ne moet meer leercnape[n] houden dan eenen. Die 't dade verbuerde tien scelinghe.

[10] Voort, dat niemen gheen slot en m[ake] stellen. Die 's niet ne dade verbuerde vijf scelinghe ende 't werc, so waer dat men vonde bin den scependomme van de[n] Damme].

* Woord onleesbaar, daar bijna helemaal uitgeveegd.

[11] Voort, dat niemen moet maken slotele achter voormen. Wie die 't dade ende [der van bevonden worde, verbuerde] 't ambocht vorseid.

[12] Voort, so wie die niet ne quame daer ne de deken ghebode te commene in 's heeren dienste van den lande en in der stede, hi verbuerde twaelf peneghe.

[13] Voort, van den lormiers. So wat manne die wrochte [ach]ter slaepclocke in den zomer, hi verbuerde tiene scelinghe. Ende dat gheen van den loermiers moet werken bi kersen in den winter navens, hi verbuert tien scelinghe.

[14] Voort, dat gheen man die ter loermerien toebehoort gheen nieu werc moet hanghen vor zine dore. Die 't dade verbuerde vijf scelinghe ende 't werc.

[15] Voort, zo wie den deken ende zine vindere lachttert, daer zij staen bi ghemaenden eede, verbuert tien scelinghe, ende jeghen vindere vijf scelinghe.

[16] Voort, dat gheen ghehuert knape van den vorseiden ambochte moet ontghaen sine meester, bin siere termine, die hi sculdich es te dienene met zinen meester. Die ontgginghe verbuerde twintich scelinghe, ende die mochte zijn meester up hem halen met deken ende met vindere van den ambochte, zo waer dat hi ne vonde, eer die knape met yemene weder werken mochte.

[17] Voort, wat knapen of wat mannen die bevonden werden met eenigher diefte, die ne moghen nemmermeer werken in dit vorseide ambocht.

[18] Voort, zo wie anders mans cnape huerde bin ziere termine, eer hi zinen meester vuldient hadde, verbuerde twintich scelinghe, ende die knape tien scelinghe.

[19] Voort, so wat manne die een dijnc maken can met zinen handen, die ten vorseiden ambochte toebehoort, dat moet hi wel vercopen bin zinen huse sonder mesdaet.

[20] Voort, dat gheen smit, ne gheenen man moet laten werken te ziere smitten, hi ne zij smit jof ghildebroeder. Die 't dede verbuerde vijf scelinghe.

[21] Voort, dat negheen mensche van den vorseiden ambochten moet werken, het ne zij de dachclocke gheluudt, up de maerct. Ende navens niet langher te werkene dan 't dach es, bin eenre mile ghehende bin der stede van den Damme, no winter no zomer. Die 't dade verbuerde tien scelinghe. Ende Saterdaghes niet langher te werkene dan toter noene, in de heere Onser Vrouwen, ende Onser Vrouwen havende ende alle

[Ons] * Heren dierghelik[e no] * mesdaghes. Die hier tieghen dade verbuerde vijf scelinghe.

[22] Voort, dat gheen man, die ten vorseiden ambochte toebehoort, gha in mans werk, toter wilen datten ghenen betaelt es, die hem ghedient hevet te voren. Die 't dade verbuerde twintich scelinghe, hi ne durste hem claersen bi zinen eede, dat hij 's niet ne wiste.

[23] Voort, die andre doet daghen voor deken ende voor vindere, omme 't sine te ghecrighene, ende de sculdere de sculdt liet, jof loghent hij 's, ende de eesschere zinen heesch wind bi orcondscepen, de sculdere moet gheven twaelf peninghe. Es dat sake dat men den paeys maect, ende zij 's bliuen up vindere, so moet elc gheven zes peneghe van effenighen.

[24] Voort, so sullen d'oude ysercopers staen, daer zij ghestaen hebben toten daghe van heden.

[25] Voort, so ne moeten zij niet verpeken, verwaermen noch vertenen, no nieuwe goed vercopene, ende ne gheene dijnc vermaken omme voort te vercopene. Ende zo wat goede dat hem comt te cope, dat bestolen es, ende comt er coopman toe, dies 't was, ende hij 't dar nemen bi senen eede, so sal hij 't hebben, om al sulken coop als hij 't cochte. Die hier tieghen dade verbuerde twaelf peninghe ende 't werc.

[26] Ende als deken ende vindere cueren sullen souken, zo salre een houd ysercopere mede ghaen, ende dien moghen zij nemen van zinen stalle waer dat zij willen. Ende wat manne die 't hem wederseide, hi verbuerde vijf schelinghe.

[27] Voort, ne moet gheen putier, no man die verwaten es, werken in dit vorseide ambocht, voor hi hem selven gheclaerst hevet. Die 't dade verbuerde vijf schelinghe, hi ne durste hem claersen bi zinen eede, dat hij 's niet en wiste.

[28] Ende van al desen vorseiden boeten sal de heere van den lande hebben terden deel, ende de stede van den Damme 't ander darden deel, ende 't ambocht van den smeden terde derden deel.

[29] Voort, gheorlovet wel elken smit te doene wevene met vier ghewanden, ende alle manieren van vaerwen te doen verwevene; ende wijn te tappene, ende alle vryhede te hebbene ghelijc eenen vryen poortere, bi also dat hi jaer ende dach bin der stede van den Damme ghewoont hevet.

* Zeer onduidelijk door plooi in het perkament.

[30] Voort ne moet gheen man werken in dit vorseide ambocht, die met andren wiven sit, dan * met zinen ghetrauden wive, die ghetraut wijf hevet.

[31] Ende alle dese vorseide cueren sal men houden bi deker ende vindere van den smeden, diere 't ambocht toe kieser zal.

[32] Voort, dat gheen man, bin den scependomme van den Damme, landscheins verdieren moet.

Ende om dat wij, Jan van Namen ende Ghuy, rudders vorseid ende voort Willem van Ghuleke vorseid willen, dat alle dese vorseide punten, vast ende ghestade ghehouden bliven, zo hebben wie desen tsaertere gheseghelt met onsen properen zeghelen huuthanghende. Ende in zekerheden so hebben wie, scepenen, buerchmeesters ende raed ende de ghemeente vorseid, dese letteren hutehanghende gheseghelt metter stede zeghele van den Damme. Dit was ghedaen in 't jaer Ons Heeren als men screef dusentich driehondert ende drie.

* De scribent screef « dat ».

Boekbesprekingen

O. MUS, Signeur Jehan Pascaris, capelains, † 1350-1351. Z.p.n.j. (Ieper, 1949). In 8°, 118 blz. (Bijdragen tot de geschiedenis van de liefdadigheidsinstellingen te Ieper. Vol. I).

Het is met waar genoeg, dat wij het werk van de h. O. Mus begroeten. Immers die eerste tekstuutgave van de ijverige bibliothecaris van de stad Ieper vormt, zoals uit de titelopgave blijkt, het eerste deel van een reeks, die aan de Ieperse liefdadigheidsinstellingen is gewijd. De Ieperse geschiedvorsing met zijn roemrijk verleden, waaraan de h. Mus ten andere in zijn voorrede herinnert, beleeft aldus een heropleving die, te oordelen naar die eersteling, de traditie op waardige wijze zal voortzetten.

Het was nochtans geen gemakkelijke taak waarvoor de h. Mus zich geplaatst zag. Alhoewel het archief van de Commissie van Openbare Onderstand van Ieper niet het treurige lot van het stadsarchief onderging, is het er nochtans verre van af dat het ongedeerd die tragische jaren heeft doorstaan. Wat er van overbleef is weliswaar belangrijk, maar niet zo volledig dat de stof voor een studie er voor het grijpen ligt. Telkens weer ondervindt men, dat de bewaarde stukken wel van aard zijn om de nieuwsgierigheid op te wekken, maar niet om haar te bevredigen. Het vergt dan ook geduld, speurzin en scherpzinnigheid om uit de overgebleven brokstukken een beeld te vormen, dat, zonder de waarheid geweld aan te doen, een voldoende kijk op het onderwerp geeft. Dat geduld, die speurzin en die scherpzinnigheid heeft de h. Mus weten aan te wenden om de figuur van Jehan Pascaris uit het verleden op te delven. In een korte inleiding heeft hij de uitkomst van zijn onderzoekingen uiteengezet, en op zakelijke toon, zonder een ogenblik de eisen van een strenge kritiek uit het oog te verliezen, het leven en de werking van zijn figuur geschetst. Dat het hem, zoals hij het schrijft, « veel last berokkende om tot het bovenstaand resultaat te komen », zal wel niemand betwifelen. Het resultaat bewijst dat die « last » ten volle werd beloond, zowel wat de behandeling van de figuur als de verzameling van documenten betreft.

In die verzameling heeft de h. Mus alle stukken die hij heeft kunnen opsporen bijeengebracht. De ene beperken zich tot een ontleiding van het verloren document, de andere daarentegen geven de onverkorte tekst weer. In beide gevallen is aan de eisen van de moderne wetenschap in zake tekstuitgaven ten strengste voldaan. Niet alleen wordt de datering, het regest, de bewaarplaats en de beschrijving van het stuk nauwkeurig aangegeven, maar de gebruikte cartularia worden vrij omstandig beschreven en bij de afschriften worden zelfs de voornaamste paleografische eigenaardigheden aangestipt. De index, waarmede het werk wordt besloten, is met de zorg die het hele boek kenmerkt bewerkt.

De uitgave van de h. Mus doet hem eer aan; anderzijds mogen de heren van de Commissie van Openbare Onderstand en van het Ieperse stadsbestuur er fier op zijn er hun steun te hebben aan verleend.

EG. I. STRUBBE.

J. H. A. BEUKEN, *De Hanze in Vlaanderen*. Maastricht, E. van Aelst, 1950. In 8°, 205 blz. + 3 pl.

Het boek, dat de h. J. H. A. Beuken aan de betrekkingen tussen de Hanze en Vlaanderen wijdt, is vooral een samenvatting van de resultaten die tot dusver door de Hanzehistoriografie werden naar voren gebracht.

In een eerste afdeling bestudeert hij de betrekkingen tussen de Hanze en Vlaanderen in tijden van vreedzaam commercieel verkeer. Hierin handelt de auteur vooreerst over Brugge als handelsmetropool van Noord-West Europa en over de concentratie van de Hanzescheepvaart op het Zwin, die ten andere in de hand werd gewerkt door het geleidelijk verminderen van de Vlaamse handelsvloot. Verder bespreekt hij de verschillende handelswegen, zo te land als ter zee, die door de Hanzeaten werden gevolgd, en sluit dat eerste hoofdstuk af met een korte uiteenzetting over de Hanze-organisatie in Vlaanderen en over het verblijf van de Oosterlingen te Brugge. Naar de opvatting van de schrijver heeft de ontwikkeling van de relaties, die de Duitse steden voor hun handelsverkeer op en in Vlaanderen met elkander onderhielden, in de eerste helft van de veertiende eeuw haar consolidatie gevonden in het tot stand komen van één grote organisatie te Brugge, die meestal kortweg als «De Duitse Koopman» wordt aangeduid. Het oudste document, waarin een gemeen-

schap van Duitse kooplieden wordt vermeld, zou uit het jaar 1308 dateren. Aanvankelijk kwamen die kooplieden, de Oosterlingen zoals ze te Brugge werden genoemd, in het klooster van de Karmelieten bijeen ; in 1478 echter waren zij reeds in het bezit van een eigen huis, het bekende « Oosterlingenhuis », dat de schrijver « de Cromme Genthof » heet en waaraan Prof. F. De Smidt, zoals men weet, een monografie heeft gewijd, die echter aan de aandacht van de schrijver is ontsnapt.

In een tweede afdeling handelt de auteur over de spanningen tussen de Hanze en Vlaanderen, waarbij eerstgenoemde de verplaatsing van haar stapel uit Brugge steeds als politiek machtsmiddel tegen Vlaanderen aanwendde. Aldus werd in 1280 en in 1307 de nederzetting tweemaal naar Aardenburg verplaatst, terwijl later in de eerste helft van de 14e eeuw en rond het midden van de 15e, de Hanze tot driemaal toe tot een handelsblokkade van Vlaanderen overging.

In een derde en laatste afdeling wordt het einde van de Hanzenederzetting te Brugge en de verplaatsing daarvan naar Antwerpen bestudeerd. Na een korte uiteenzetting over de bouw van het « comtor » te Brugge, onderzoekt schrijver de oorzaken zowel van de achteruitgang van de Hanze als van het verval van Brugge's handelsgrootheid. Deze laatste hadden voor gevolg dat, na jarenlange onderhandelingen, het Hanzekantoor naar Antwerpen werd overgeplaatst. Op dat ogenblik waren de Hanzeaten in de Scheldestad reeds in het bezit van het zogenaamde « kleine Oostersche huys » ; terwijl in 1564 bovendien werd aangevangen met de bouw van het « nieuwe » of « grote » Oosterse huys.

Aan de verdere lotgevallen van de Hanzehuizen te Brugge en te Antwerpen wordt ten slotte een laatste paragraaf gewijd. In de eerste helft van de 17e eeuw werden het « comtor » te Brugge en het « kleine Oostersche huys » te Antwerpen verkocht. Pas in de tweede helft van de 19e eeuw viel hetzelfde lot aan het grote Oosterse huis te beurt, dat ten andere in 1893 jammer genoeg in de vlammen opging.

Tot daar wat betreft de behandelde stof.

Het geheel werd verwerkt tot een goed leesbaar verhaal, wat echter niet betekent, dat het voldoening schenkt. Immers de schrijver zegt wel in zijn voorwoord : « Archiefonderzoek werd niet verricht, daar de archieven van de stad Brugge en van Antwerpen reeds door Hanzehistoriografen op Hanseatica werden onderzocht en de grondigheid van hun on-

derzoek de resultaten van nieuwe nasporingen twijfelachtig maakt», maar alwie het Brugse of het Antwerpse archief enigzins kent, weet dat nieuwe nasporingen wel resultaten zouden kunnen opleveren. Doch afgezien daarvan, is het tenminste verwonderlijk, dat de schrijver zich niet heeft ingespannen om de bronnenpublicaties, waarvan hij de grondigheid prijst, zorgvuldig op te sporen. Vergissen wij ons niet, dan heeft hij niet eens kennis gehad van voor zijn onderzoek zo belangrijke publicaties als die van L. Gilliodts van Severen. Het *Cartulaire de l'ancienne Estaple de Bruges* en het *Cartulaire de l'ancien Grand Tonlieu de Bruges*, die door ons Genootschap uitgegeven werden, zijn hem volstrekt onbekend, evenals de *Inventaire des archives de la ville de Bruges. Inventaire des chartes*. Het zijn ten andere niet alleen de Brugse bronnenpublicaties die ontbreken, maar bovendien zo voorname uitgaven als die van R. HAPKE, *Niederländische Akten und Urkunden zur Geschichte der Hanze und zur Deutschen Seegeschichte*, en studies als van F. RORIG, *Mittelalterliche Weltwirtschaft en Unternehmerkräfte im Flandrisch-Hansischen Raum*, om maar enkel de voornaamste te noemen.

Men zal begrijpen, dat, bij een dergelijke leemte in zijn documentatie, schrijver ons niet eens een behoorlijk overzicht geeft van de huidige stand van de Hanzehistoriografie in verband met Vlaanderen. Het werk zal nochtans met vrucht gelezen kunnen worden door wie een eerste en voorlopig denkbeeld wil verkrijgen van de rol, die de Hanze in Vlaanderen heeft vervuld. Hij zal echter goed doen te bedenken, dat de uiteenzetting van dr. Beuken voor aanvullingen vatbaar is.

H. DESMEDT.

Kroniek

IN MEMORIAM.

J. VIERIN

De heer architect Joseph Viérin (geboren te Kortrijk 1872 - overleden te Brugge 1949) was lid van het Bestuurscomité sedert 1926.

Als architect, gevormd in de Sint-Lucasschool te Gent, heeft hij een grote naam en faam verworven, zowel door zijn nieuwe bouwwerken als door zijn belangrijke en geslaagde restauratiewerken te Brugge — waar hij zich in 1912 voor goed kwam vestigen — en in de verwoeste steden en dorpen van West-Vlaanderen na 1918.

Te Brugge — waar hij 1922-1938 schepen van openbare werken is geweest — heeft hij aan de voornaamste monumenten herstellingen en aanpassingen uitgevoerd die blijven getuigen van zijn archeologisch inzicht en zijn technische vaardigheid. Hij was meer dan een uitstekend architect, hij was een artist die de neogotieke canons van zijn leerschool ontgroeiide, daar hij de ziel van Brugge en van ons Westvlaams landschap verstond en liefhad.

Te vernoemen zijn te Brugge o.m. het Vrije, de Hof Arents met de Bonifaciusbrug, de openmaking van de gaanderij achter de Halle, de verplaatsing van het doksaal in de Kathedraal; de bouw van het Museum voor Schone Kunsten (Groeninge) en de Watertoren. Onder de vele werken buiten Brugge zijn de merkwaardigste: het Dominicanerkkerkje met pand en klooster van het Zoute (Knokke) en de Koninklijke Villa aldaar (deze beide werken in samenwerking met zijn zoon, Luc Viérin), het klooster Bethanie te Loppem.

Als een leidraad tot de heropbouw na 1918 waaraan hij zelf, namelijk te Diksmuide en te Nieuwpoort, een groot aandeel

heeft gehad, publiceerde hij in 1921 bij Vromant te Brussel, afzonderlijk in het Nederlands en in het Frans, een rijk geïllustreerd werk dat de waarde van onze landelijke traditie naar voren bracht: *L'architecture régionale de la Flandre Maritime particulièrement dans ses rapports avec l'habitation rurale.* — *Over de landelijke woning aan de Vlaamsche Kust* (In 4°; telkens 76 blz. en 49 fig.).

In de *Kroniek* van onze *Handelingen* heeft J. Viérin herhaaldelijk aantekeningen van archeologische aard medegedeeld. Aldus over een gedeeltelijke herstelling van de kerk te Werken, over restauratiewerken aan de St. Maartenskerk te Ieper en over een oud vastenblok aldaar (1908, blz. 351); over de oude parochiekerk van Rumbke (1912, blz. 340-343); over oude versierde begraafplaatsen blootgelegd bij de O.L. Vrouwkerk en de St. Salvatorskerk te Brugge (1910, blz. 259-260 en 1912, blz. 381).

In samenwerking met anderen schreef hij een bijdrage over de architectuur-wedstrijd voor het strand van het Zoute in het tijdschrift *Tekhné* (1913, blz. 90-92) en over de proosdij van Hertsberge (*Bulletin de la Commission Royale d'Art et d'Archéologie*, 1925, blz. 104-108).

De leden van het Bestuurscomité bewaren een blijvende herinnering van hun betreurde Collega, die uitmuntte door zijn vriendelijke omgang en die zijn oprechte toewijding aan ons Genootschap met woord en daad heeft betoond.

A. VIAENE.

H. COPPIETERS STOCHOVE

Ons bestuurslid, Hubert Coppieters Stochove, is op 10 Februari 1950 te Brugge overleden. Hij was de 23 September 1876 te Gent als zoon van onze vroegere secretaris, Ernest Coppieters Stochove, geboren. Hij studeerde geschiedenis aan de Rijksuniversiteit te Gent, onder de leiding van H. Pirenne, die hem er toe aanspoorde zich op de oorkonden van de graven van Vlaanderen toe te leggen. Als gevolg daarvan bewerkte hij de oorkonden van de Elzassers en stelde er, na uitvoerig archiefonderzoek, de lijst van op. De Maatschappij van Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent bezorgde er de uitgave van onder de titel: *Régestes de Thierry d'Alsace, comte de Flandre* (Annales Soc. Hist. et Archéol. de Gand, dl. IV (1902) blz. 209-324) en *Régestes de Philippe d'Alsace*,

comte de Flandre (Ibid., dl. VII (1906) blz. I-XII, 1-177). Na de voltooiing van die eerste uitgaven, die grote instemming in de wetenschappelijke kringen vonden, werd hij door werkzaamheden van andere aard in beslag genomen, zodat hij geen gelegenheid meer vond productief op te treden. Hij bleef nochtans belang stellen in de geschiedenis. In 1920 werd hij in het bestuurscomité van ons Genootschap verkozen, doch kon eerst sedert het einde van de oorlog 1940-1945 regelmatig aan de zittingen deelnemen.

EG. I. ST.

BARON P. VERHAEGEN

Op 9 Mei 1950 overleed te Bosvoorde in de gezegende ouderdom van 91 jaar, baron Paul Verhaegen. Te Elsene in 1859 geboren, studeerde hij de rechten en trad in de magistratuur, waar hij zijn loopbaan als kamervoorzitter van het Hof van Verbreking eindigde. Hij voelde zich van het begin af tot de geschiedenis aangetrokken en legde zich met een bewonderenswaardige beginselvastheid toe op de studie van het einde van de achttiende en het begin van de negentiende eeuw. Zijn hoofdwerk, gewijd aan de Franse overheersing in België, verscheen van 1922 tot 1929 in vijf delen onder de titel *La Belgique sous la domination française*. Het was de bekroning van een heel leven opzoekingen en als het ware voorbereid door een reeks afzonderlijke studies en bronuitgaven, die hij sedert 1891 op regelmatige tijdstippen in het licht had gegeven. Onder die studies stippen wij aan : *Le procès et la mort de P. J. d'Herbe, de Bruges, fusillé à Bruxelles le 17 octobre 1794*, verschenen in 1904, terwijl onder zijn bronuitgaven de belangrijkste het merkwaardige dagboek van R. Coppieters is, dat in 1907 door ons Genootschap werd uitgegeven onder de titel : *Journal d'événements divers et remarquables, rédigé par Robert Coppieters, bourgmestre de Bruges 1767-1797*. De aflijvige stelde bovendien belang in de rechtsgeschiedenis en in de heraldiek : hij was voorzitter van de Heraldieke Raad van België en van de Koninklijke Commissie voor de Uitgave van de Oude Wetten en Verordeningen. In de reeks ordonnancies, door die laatste Commissie uitgegeven, heeft hij de jaren 1781-1794 bewerkt. Die ordonnancies vullen de delen XII tot XV van de derde reeks van de Ordonnancies van de Oostenrijkse Nederlanden, en verschenen van 1910 tot 1942.

EG. I. STRUBBE.